

จดหมายเหตุประกอบเรื่องโกสข้าน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาตำราวงษาญาณ

ทรงรวบรวม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช

ญาณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส

๑๘ พฤศจิกายน ๑๙๐๕

คำนำ

เลขาธิการสำนักพระราชวังรับกระแสพระราชดำรัสไว้เกล้า ๆ
แจ้งความมายังกรมศิลปากรว่า ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระ
อริยวงศ์าคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งกำหนดในวันท ๓๘
พฤศจิกายน ๒๕๐๕ ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ๆ ให้พิมพ์หนังสือเรื่องจดหมายเหตุไถ่บ้าน สำหรับ
พระราชทานแจกเป็นอนุสรณ์

จดหมายเหตุประกอบเรื่องไถ่บ้านนี้ เป็นเรื่องราวตฤยการตั้ง
เสด็จ การรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่ และการรับเสด็จนิวัต
พระนคร เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ไปทวีปยุโรปครั้งหลังใน พ.ศ. ๒๔๔๘ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อทรงดำรงตำแหน่งนายกหอพระสมุด
วชิรญาณสำหรับพระนครทรงรวบรวม และทรงจัดพิมพ์ถวายพระวมาดา
เชอ ๆ กรมพระสุทธสาสน์นาฏ เป็นครั้งแรกในงานฉลองพระชันษาครบ
๖๐ ปีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ การพิมพ์ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓

ขอถวายอนุโมทนาในพระราชกุศลราชภัทรมหาเพ็ญพระราชทาน
เป็นล้นอบปลายนธรรมนี้ จงเป็นไปเพื่อสันติสุขตั้งพระราชประสงค์แด่
สมเด็จพระอริยวงศ์าคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงดับขันธไป
แล้วอนัน ตามควรแก่ศตวรรษในสมัยปรายภพทุกประการ .

กรมศิลปากร

๕ พฤศจิกายน ๒๕๐๕

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ กิตติโสภณมหาเถร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พระประวัต

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ กิตติโสภณมหาเถระ

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ประวัติ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ กิตติโสภณมหาเถระ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระนามเดิม ปดต นามบิดา ชุนพิษณุ โลกประชานาถ (ดำ พินโรจน์) นามมารดา ท่านปลั่ง ประสูติ เมื่อวันจันทร์ ที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ ตรงกับวันแรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู เอกศก จุฬศักราช ๑๒๕๓ เวลา ๓๐ ทุ่มเศษ (๑๔.๐๐ น.เศษ)

ท่านชุนพิษณุ โลกประชานาถ (ดำ) เป็นมหาตเด็กเกิดในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เป็นเจ้ากรมคนแรกในสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ในเวลาที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นั้น ทรงกรมเป็นกรมขุนฯ แต่ได้ลาออกเสียก่อนที่จะทรงกรมเป็นกรมหลวงฯ เนื่องจากสุขภาพไม่สมบูรณ์ และได้ถึงแก่กรรม เมื่ออายุได้ ๕๓ ปีฯ ถัดมาท่านปลั่ง โยมมารดานั้น ได้แยกกันอยู่กับท่านบิดาเมื่อสมเด็จพระสังฆราชยังทรงพระเยาว์ โดยไปตั้งหลักฐานอยู่ในตรอกหลังพระราชวังเดิม (ร.ร. ทหารเรือปัจจุบัน) และได้มาอาศัยพักอาศัยอยู่ที่ตลาด

ทาเตยน ภายหลัง ได้ย้ายติดตามสมเด็จพระสังฆราชมาอยู่ข้างวัด
เบญจมบพิตรด้วย และได้ตั้งแก่กรรมที่บ้านขวางวัดเบญจมบพิตรนั่นเอง
เมื่ออายุได้ ๗๓ ปี วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕

โดยสายตระกูล สมเด็จพระสังฆราชโตเคียวบั้งฉ่าง สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงรับสั่งขแรงให้
ทราบว่า มีสายตระกูลสัมพันธ์กันโดยฐานพระญาติ ในสายตระกูลเกิดที่
หงส์กุด ศักุณะสิงห์ และศาชชะวะเบ็นตัน โดยท่านเจ้ากรมฯ (ตา)
เป็นบุตรท่านฉั้น และหลวงรักษราชหรัญ (หนูพิน) แต่ในเวดาม
พระราชบัญญัติให้ใช้นามสกุลฉั้น ตามคำบอกเล่าของ ร.อ.อ. ทศ
พินโรจน์ (น้องชายท่านเจ้ากรมฯ ตา) ว่า คุณทศ และสมเด็จพระ
สังฆราช ได้รวมกันคิดนามสกุลฉั้น ให้โดยเฉพาสาย ในชั้นแรก
ตกลงจะใช้คำว่า "พินโรจน์" โดยนำชื่อท่านปู่ชชะวะ "หนูพินและ
ฉั้น" มารวมกันเป็นนามสกุล แต่เวลาที่คุณทศนำไปขนะทะเบียน
ทางราชการไม่ยอมให้ เช เพราะมีคนช่นนำไปเชเดี่ยวก่อนแล้ว คุณทศ
จึงได้ตกลงเปลี่ยนเป็น "พินโรจน์" โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจาก
สมเด็จพระสังฆราชก่อน ซึ่งภายหลังสมเด็จพระสังฆราชทรงใช้คำว่า
"เกิดที่" เสมอ เพราะทรงถือว่าเป็นสายใหญ่ ส่วนท่านปดิ่ง โยม
มารดานุ่ โดยสายตระกูล เพียงแต่แจ้งว่า เป็นญาติกับหม่อมด่าง
ในสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระจักรพรรดิพงศ์ โดยสมเด็จพระสังฆราช ทรง
ตั้งอยู่ในฐานะเป็น "น้า" ของพระโอรสธิดาหม่อมด่าง ในกรม
สมเด็จพระองค์น้อย ฯ

สมเด็จพระสังฆราช ประสงค์ทบ้านในตรอกหลังตลาดพาหุรัดนี้
ติดกับวัดราชบูรณะ ในตรอกเดียวกับ พดเอก พระยาพหลพลพยุห-

เสนา (พจน์ พหุโยธิน) ซึ่งภายหลังได้สนิทสนมกันมาก แต่เมื่อ
 ท่านปลง โยมมารดาได้แยกจากท่านเจ้ากรมฯ (ตา) แล้ว ได้พาไป
 อยู่กับบิดามารดา คือท่านตาและท่านยายของสมเด็จพระสังฆราชที่บ้าน
 เดิมในตรอกหลังพระราชวังเดิม ชนบุรี สมเด็จพระสังฆราชได้ถึงความ
 เจริญวัย ณ บ้านหลังนี้ จนถึงเวลาไปรับการบรรพชาและอยู่วัดพระ
 เชตุพน และในบั้นนี้เองได้ย้ายมาอยู่ ณ วัดเบญจมบพิตร ภายหลัง
 ที่พระองค์สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกฯ ชุดแรกมาอยู่ ณ วัดเบญจมบพิตร ได้เพียง
 ๓ เดือน คือในวันทอดบิณฑบาตเป็นเปรียญ ๓ ประโยคนี้เอง ฯ

เมอทรงพระเยาว์

เมอทรงพระเยาว์ สมเด็จพระสังฆราช ได้เคยรับสั่งว่า พระองค์
 กตัญญูมาก โดยเฉพาะคนที่ชอบนมัสการ พระองค์ไม่ยอมเข้าใกล้เลย
 จึงเป็นเหตุให้พระอภัยมณีของพระองค์ยอมไปในการบรรพชา มีพระทัย
 ไม่ศรัทธาทางธรรม พระองค์ได้ไปศึกษาอักษรสมัย คือบาลีภาษา แต่
 เมื่อพระชนม์ได้ ๘ ปี จะนำกระตาดไปเวียนหนึ่งลัดด้วยตนเองก็ไม่ไหว
 ท่านตาจึงเป็นคนนำไปสั่ง พระองค์ได้ไปศึกษากับอาจารย์ทวดประยว-
 วงศ์าวาส ในสมัยนั้นจะไกลจากบ้านมาก ภายหลังต่อมาได้ไปศึกษา
 กับอาจารย์ทวดสุทัศน์เทพวราราม และทวดพระเชตุพน พระองค์มี
 เพื่อนเล่นผ่นตวยถน ๒ คน ๆ หนึ่งคือนายพรากินาด อีกคนหนึ่งชื่อเทศ
 พระองค์เคยรับสั่งว่า เพื่อนทั้ง ๒ นัคนมาก ไม่เคยรังแกพระองค์เลย ฯ

บรรพชา

สมเด็จพระสังฆราช เมื่อได้ศึกษาด้านภาษาจนมีความรู้พอจะเข้า
 ถอดได้แล้ว จึงได้ไปรับการบรรพชาในสำนัก พระธำมศัลลสังวร (บัว)

ถวายทนต์ ครนทรงลอบถามและได้ความว่าเป็นบุตรของเจ้ากรมฯ (๕)

ออกฉวย จึงทรงดพระทัยและทรงพระมหากรุณาเป็นพิเศษ มีพระราช
 คำสั่งให้นำไปอยู่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ในวันนั้นเอง ฯ ส้มเต๋จ
 พระสังฆราชเมื่อได้มาอยู่วัดเบญจมบพิตร ฯ แล้ว ได้ศึกษาพระปริยัติ
 ธรรมตั้งขึ้นโดยลำดับ ประโยค บ.ช. ๔-๕-๖ ได้ศึกษากับท่านอาจารย์
 คอส้มเต๋จพระฉนวนรัต ปุณณทตตมหาเถระ (จ่าย) เจ้าอาวาสวัดเบญจม-
 บพิตร องค์ประถม และส้มเต๋จพระฉนวนรัต อุทยมหาเถระ เจ้าอาวาส
 วัดมหาธาตุ ผู้กำกับถาวรวัดเบญจมบพิตร และอาจารย์อื่นๆอีกหลายท่าน
 เช่น พระยาปริยัติธรรมธาดา ณ วัดสุทัศน์เทพวราราม เป็นต้น ประโยค
 ป.ช. ๗-๘-๙ ได้ศึกษากับส้มเต๋จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิร-
 ญาณวโรรส เป็นประจำ แต่บางครั้งได้ไปศึกษากับส้มเต๋จพระฉนวนรัต
 อุทยมหาเถระ (จิต) บ้าง สำหรับเจ้าประคุณส้มเต๋จ ฯ ของคน ส้มเต๋จ
 พระสังฆราชเคยรับสั่งว่า ท่านแม่จะเป็นเปรียญเพียง ๔ ประโยค แต่
 ความรู้แล้ว พระเปรียญ ๘ ประโยคทำอะไรไม่ได้เลย ฯ ผลการศึกษา
 ของส้มเต๋จพระสังฆราช ตอบได้พระปริยัติธรรมประโยค ๔ ได้ เมื่อ
 พระชนม์ได้ ๓๓ ปี ประโยค ๕ ได้เมื่อพระชนม์ได้ ๓๔ ปี ประโยค ๖ ได้
 เมื่อพระชนม์ได้ ๓๕ ปี ประโยค ๗ ได้ เมื่อพระชนม์ได้ ๓๖ ปี และประโยค
 ๘ ได้ เมื่อพระชนม์ได้ ๓๘ ปี ประโยค ๘ ได้ เมื่อพระชนม์ย่างเข้าปีที่ ๓๐
 ในการสอบประโยค ๘ ได้ ไฉน ปราบัญตามรายการพระราชกฤษฎีกา
 ๓๒๗ ฎีกาออกพิมพ์มัตถตั้งคห ฎีก ๘ ว่าด้วยธรรมเนียมของอภิญา
 หนงต์อ ๓๐ บทกต ขนคณ เอตถ ห อทชวอญาณด์ด์ ตาฉ ๖ ล ฯ ลงทาย
 อยเมเตต์ อารมมณฉภาโค แปลปกเคยฉ ๓๔ นาที ความรูชน ๓” ดงน

อุปสมบท

ได้ทรงอุปสมบท ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ
วันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ปราภตามรายการพระราชกฤษฎีกาในการ
สถาปนาวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ภาคที่ ๓๗ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๘๖

อุปสมบทนาคหลวง

ด้วยตามเนรปตต วัดเบญจมบพิตร ได้ขอได้พระปริยัติธรรมใน
ประชุมพระเถรานุเถระ ณ ด่านมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็น
เปรียญสามชั้น แดงยอมเยาว์ เมื่อต้นศก ๑๒๐ ต่อมาปลายศก ได้เป็น
เปรียญตรี ครั้นศก ๑๒๖ ได้เป็นเปรียญโท เมื่อศก ๑๒๗ ได้เป็นเปรียญ
เอก ๘ ประโยค ด้วยกำลังฉันทวิญญูและปราสาธามารถเป็นเหตุ จึงกระทำ
ให้เป็นสมณความรุดแตกฉานในพระปริยัติธรรม ได้เป็นเปรียญ ๘ ประโยค
แต่เมื่ออายุยังไม่ถึง ๓๐ ปี ศก ๑๒๘ นี้ อายุครบบริบูรณ์ควรจะอุปสมบท
ได้แล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหฤทัยยินดีในความ
ปราสาธามารถของสามเณรเปรียญ ซึ่งสอบได้ได้เป็นเปรียญ ๘
ประโยค แต่เมื่อยังเป็นสามเณร หาได้โดยยาก เป็นเหตุให้ทรงพระ
กรุณา จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการที่จะอุปสมบทมหาชวญญูด้วย เจ้าพนักงาน
งานจัดการที่จะทำชวญญูที่พระที่นั่งทรงธรรม ตกแต่งประดับประดา
ธรรมาคันประดับมุกอันเป็นบดลงกรือ ด้วยใบไม้ดอกไม้ ธูป เบื้องบน
เหมือนธรรมาคันเทศน์มหาชาติ ด้านตะวันออก ตั้งเกาธสำหรับพระสงฆ์
นั่ง ด้านตะวันตกตั้งพระราชอาสน์ และตั้งเกาธพระบรมวงษานวงษ์
ต่ออีกมา ในพระฉากตั้งเกาธพระบรมวงษานวงษ์และชาติตลอดของรูป

พระบาทฝ่ายใน ว่างกลางตั้งเครื่องอัฐบริขารและของถวายใ้การ
 อุปถัมภ์ แลตั้งบายศรีเครื่องทำขวัญ มีบายศรีทองเงินขนาดเล็ก
 หนึ่ง บายศรีทองคหนึ่ง แต่งดอกไม้แทนของคาวหวาน ถัดจากวัด
 พระศรีรัตนศาสดารามนั้น ก็ไ้เตรียมการที่จะอุปถัมภ์ตามธรรมเนียม
 วันที่ ๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๒๓๘ เวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินแต่พระราชวังดุสิต
 โดยรถมาพระที่นั่ง ถึงวัดเบญจมบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทางประตู
 หน้าพระอุโบสถ เสด็จข้ามสะพานพระรูป ประทับบนพระที่นั่งทรงธรรม
 มีพระราชดำรัสตั้งยศสมเด็จพระนเรศวร (อุทัยมหาเถระ ฑิต) ตามธรรมเนียม
 แลเสด็จกลับมามีประทับพระราชอาสน์ โปรดให้เส้ตามเนรปลดปล่อย
 ขนบธรรมเนียมมาศนั้นแล โปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์แบกแว่นเวียนเทียน
 ทำขวัญ พระสงฆ์ในพระอารามนั้น (วัดเบญจมบพิตร) ซึ่งนั่งเฝ้าอยู่
 กับสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งเป็นประธาน ถัดไปข้ยมงคลคณา เวียนเทียน
 รอบหนึ่งถึงคจบหนึ่งท่รอบ พระบรมวงศานุวงศชาทูตของขลุ
 พระบาทเวียนเทียน พราหมณ์แบกตั้งธกวางบนเท้าว ชาวประโคน
 ประโคนแตร์ตั้งขมของไชยพนพาทย์ ครนถนเบญจมาวารแล พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่เส้ตามเนร
 ปลดปล่อยแล สมเด็จพระนเรศวรถวายอดิเรก พระสงฆ์บริภคุด์พมม
 คดงแล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับมุขำลาบนถนนเรศ
 ภาค ทอดพระเนตรกระบวนของข้มในการทำขวัญ แลพระราชทาน
 รางวัลตามสมควรทุก ๆ คนแล เวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที เสด็จพระราชดำเนิน
 กลับพระราชวังดุสิต

เฑาะกรรมรงรักษ เลี้ยวไปตามถนนกรุงเกษม ข้ามสะพานร้อยปี ตรง
 ไปเลี้ยวถนนบำรุงเมือง ข้ามสะพานแม่น้ำศรี ข้ามสะพานมมตอมรमारค
 ตรงไปผ่านเต้าชิงช้า ข้ามสะพานข้างโรงตี ตรงไปเลี้ยวถนนต้นนามไชย
 ผ่านรถพระที่นั่งซึ่งประทับคอยทอดพระเนตรอยู่ที่หน้าประตูวัดวัดใต้ภา
 พระบรมวงษานวงษ์แลหาตลอดของชุดพระบาท ลงจากรถรอคอยตาม
 เลี้ยวพระราชดำเนิร แลพลอยรถตรงไปทางบ่อมเผด็จศษกร เมื่อใกล้
 จะถึงรถตามเนรปลดปเรียญ โปรดเกล้าฯ ให้รถเข้าประตูวัดวัดใต้ภา
 ไป ๓ หลัง คือรถบรรทุกเครื่องตั้งการะ ๑ รถบรรทุกเครื่องของฐึบริวาร ๑
 รถตามเนรปลดปเรียญ ๑ รถพระที่นั่งตามเข้าประตูวัดวัดใต้ภาไป
 หยัดรถพระที่นั่งที่ประตูพระรเบียงวัดพระศรีรัตนค้ำัดดาวามแดง เลี้ยว
 พระราชดำเนิรทรงพาสตามเนรปลดปเรียญ เข้าประตูพระรเบียงตรงนำ
 พระพุทษปรารงค์ ตามทางลาดพระบาท พร้อมด้วยพระบรมวงษานวงษ์
 แลหาตลอดของชุดพระบาท แลดูเสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุด
 เทียนเครื่องนมัสการแดง ถ้ามเนรปลดปเรียญ จุดเทียนบูชาพระมหา
 มณรัตนปฐุมากรแดง พระราชทานไตรตามเนรปลดปเรียญ ครองผ้า
 เส็จแดง นำเครื่องตั้งการะเข้าไปขอนัดยตอล้อมเด็จพระวันรัต^(๑) เมื่อ
 ล้อมเด็จพระวันรัต รับเป็นอุปัชฌาย์แลบอกบาตรจวงแดง ขับตามเนร
 ปลดปเรียญออกไปนอกหัตถบาศ์ตั้งฆ์ พระธรรมจโรดม^(๒) และ
 พระธรรมเจดีย์^(๓) ล้อมล้อมตตนตอล้อมตั้งฆ์แดง ออกมาถามอนตรายกธรรม
 แก่ตามเนรปลดปเรียญแดง กัดบเข้าไปประกาศแก่พระตั้งฆ์ แลเรียก
 ถ้ามเนรปลดปเรียญ เข้าไปตามอนตรายกธรรมตอน้ำตั้งฆ์ออกการะ

(๑) สมเด็จพระวันรัต อุทัยมหาเถระ (จิต) วัดมหาธาตุ

(๒) สมเด็จพระวันรัต ปุณณหัตถมมหาเถระ (จำย) วัดเบญจมบพิตร

10/03 (๒๕) สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เข้ม) วัดพระเชตุพน

หนึ่งแล้ว ตามเนรปตปเวญชอุปลัมบทต่อสงฆ์ พระธรรมวโรตม และพระธรรมเจดยส์วคณฺฑิตตฤตถกรรมวาจา ให้ตามเนรปตปเวญชอุปลัมบท เป็นอุปลัมบ์ชนในพระพุทธศาสนา มีนามตามฉายา ว่า กิตฺติโสภโณ เมื่อเสร็จอุปลัมบทแล้ว โปรดให้เปิดนพระธรรมไตรโลกาจารย์^(๑) ออกมาบอกอนุสาสน์ กรณียากรณ์ พระมหาปตตรับอามภันเต ๘ หนแล้ว โปรดให้พระมหาปตตถวายของแก่สมเด็จพระนเรศวร พระธรรมวโรตม พระธรรมเจดยส์ และพระธรรมไตรโลกาจารย์ แดพระสงฆ์มหานิกาย ๒๓ รูปแล้ว พระราชทานบริวารของหลวงแล้ว โปรดให้พระมหาปตตไปรับของที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินนาถ ซึ่งทรงปวารณาในศัคนทพระฉากด้านใต้แล้ว ออกมารับของพระบรมวงศานุวงษ์แต่ข้าราชการฝ่ายหน้าเสร็จแล้ว สมเด็จพระนเรศวร ยดา พระมหาปตตตรวจนา พระสงฆ์อนุโมทนาต่อ โสอัสถลัทโธจบแล้ว สมเด็จพระนเรศวร ถวายอดแรก พระสงฆ์รับภาตุด์พมึงคลัง จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินจากพระอุโบสถตามทางเดิมชนประทยรตพระทง เสด็จกลับทางถนนฉนวนไชย ถนนถนนราชดำเนินใน ข้ามสะพานผ่านพิภพลีลา ถนนราชดำเนินกลาง ข้ามสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ถนนราชดำเนินนอก ข้ามสะพานมฆวานรังสรรค์ ตรงไปถนนเบญจมาศ ถึงหน้าพระदान ประทับรถพระทงคอยทอดพระเนตรกระบวนกลับ พระมหาปตต โดยเสด็จพระราชดำเนินออกมาชนรตทประตพระรเบียงแล้ว เสด็จออกมากอยกระบวนอยทประตลวส์ติ โสภโณ เมื่อหมดกระบวนมาแล้ว ออกรถเข้ากระบวนไปตามทางเสด็จพระราชดำเนิน ผ่านรถพระทงทหน้าพระदानแล้ว เสด็จ

(๑) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ม.ร.ว.เจริญ อิศรางกูร) วัดระฆังโฆสิตาราม

ถนนคงต้อนไปเฉียดถนนชุก ตั้งพระมหาปดกถบเขาวดเบญจมนพตร
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ตั้งพระราชาเนรกลบพระราชอง
ด้วนคัสต์ เป็นเสด็จการ ฯ

การพระศาสนา

สมเด็จพระสังฆราช โดยทพระองค์มีพระอชยาศัยน้อมไป
ในเนกขัมมะ ได้ศึกษาอักษรธรรมภาษาละม่อมจนจบ แต่เมื่อ
พระชนมมัยน้อย ได้บรรพชาเป็นสามเณร ในเวตามพระชนมเพียง ๗ ปี
เท่านั้น และเพราะมีพระอชยาศัยรักในทางธรรม ทรงคนควาคักษาจน
แตกฉาน ดำรงอุปสมบทเป็นเปรียญ ๘ ประโยคได้แต่ครั้งเป็นสามเณร
และได้รบการอุปสมบทตติศอมร ด้วยพระบรมราชูปถัมภ์เป็นพิเศษ
ตั้งนหมื่อพระองค์ได้อุปสมบทเป็นภิกษุแล้ว การศึกษาพระปริยัติธรรม
ตามหลักสูตรการศึกษาเป็นอันจบตงยุดแล้ว นอกจากจะทรง
คนควาคักษาเป็นพิเศษอน ๆ ตามพระอชยาศัย ไชกาดัดทรงรับภารกิจ
พระศาสนาจึงมเป็นอนหมาก ซึ่งก็เพราะเหตุนี้เอง พระองค์จึงได้รบ
ภารกิจพระศาสนาเป็นอนหมาก ภารนี้หนาททพระองค์ได้ทรงรบแล้ว
นน ๆ ถทรงดำมวรตปฏิบัตกิจให้สำเร็จไปดวยดี และบางครงตอง
ประกอบด้วยชบายวชิ เช่นการที่จะบวงกนมให้ทานครบาศ์วชย และ
ศิษยอน ๆ หากการบรรพชาอุปสมบทบุคคลไม่เจอลก คอเมอมนบุคคลมาขอ
บวชแล้ว จะเว้นบุคคลเช่นไรไม่ควาเงงถึง ให้การบรรพชาให้การอุปสมบท
ทนนท กรนบุคคลเหล่านนนงหมมากาดำวพัสตร์แล้ว เพราะไม่ไดคักษา
พระธรรมจนจบ จึงกอความลำบากแกงการคณะตั้งฉิ่งในภาคพายัพ
พระองค์ในฐานะเป็นเจ้าคณะมณฑลพายัพ ครนจะปฏิบัตการอะไร
รุนแรงดังไป ก็ไม่ได้ เพราะครบาศ์วชยเป็นทเคารพนบถของ

ประชาชนเป็นอันมาก ซึ่งโดยความเป็นจริง ครอบครัวยุชยเป็นภิกษุหุต
 มาก ยากที่จะห้ามผู้มอเหมอชได้ แต่บรรดาท่านศิษย์ของครูบาเอง
 พยายามที่จะใช้บารมีธรรมของท่านไปในทางที่ไม่ถูกต้อง จึงเกิดความ
 ไม่เรียบร้อยขึ้นในองการคณะสงฆ์ โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ พระองค์
 จึงได้อาราธนาครูบาจารย์รอดชยลงมาพักอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร เพื่อขอให้
 ครูบาจารย์รอดชยได้ทำสัญญาว่าจะไม่บดขพระเนรกอนการได้รับอนุญาต
 ในขณะเดียวกันได้ปรึกษารอเพื่อความเรียบร้อยแห่งวงการคณะสงฆ์
 ด้วย ซึ่งครูบาจารย์รอดชยก็เห็นชอบด้วยและยอมทำสัญญาไว้กับสมเด็จพระ
 พระสังฆราช ซึ่งเมื่อได้ตกลงกันแล้วสมเด็จพระสังฆราชก็ได้อนุญาต
 ให้ครูบาจารย์รอดชยกลับเชียงใหม่ได้ และการคณะสงฆ์ก็เรียบร้อยแต่นั้นมา
 สมเด็จพระสังฆราชเคยรับสั่งว่า ครูบาจารย์รอดชย เป็นภิกษุหุตมาก และ
 ได้รักษาสัญญานนเป็นอันตลอดจนมชพรของครูบาท่าน นเป็นเวอ
 หนึ่ง ในหลาย ๆ เวอ ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชได้ปฏิบัติกาไปเพื่อกิจ
 พระศาสนา การคณะสงฆ์ ในการบริหารการพระศาสนา น เมอ
 ี่รูปตามองคการต่าง ๆ ทั้ง ๔ องค์การแล้ว คงได้ความดังนี้ :-

องค์การปกครอง

สมเด็จพระสังฆราช ได้รับภารกิจการปกครองคณะสงฆ์ เมอ
 จะกล่าว โดยคานงถึงฐานะและความรับผิดชอบที่กล่าวได้ว่า พอได้
 รับผิดชอบแล้วเป็นต้นมา แต่ที่ปรากฏเป็นหลักฐานแน่ชัด กตั้งแต่
 ี่รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะที่ พระศรีวิสุทธิวงศ์
 เป็นต้นมา ในฐานะเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ี่รูปแล้ว
 คงได้หลักฐานดังนี้

๑. เป็นพลชอวยเจ้าอาวาส ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๗ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๓
๒. เป็นเจ้าอาวาส ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึงต้นพระศกนม พ.ศ. ๒๔๗๕
๓. เป็นเจ้าคณะแขวงกลาง จังหวัดพระนคร (เทียบเท่า เจ้าคณะจังหวัด) ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕
๔. เป็นเจ้าคณะมณฑลพายัพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕
๕. เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕
๖. เป็นเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๔
๗. เป็นประธานคณะบัญชาการคณะสังฆแทนองค์สมเด็จพระสังฆราช วัดสุทัศน์เทพวราราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๔
๘. เป็นสังฆนายก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๓
๙. เมื่อเจ้าคณะสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงประชวรหนัก มีพระบรมราชโองการโปรดให้รักษาการแทน และเมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้าต้นพระศกนมเสด็จมพระบรมราชโองการโปรดให้รักษาการสมเด็จพระสังฆราช
๑๐. เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อวันตรมงคล ๓ & พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ จนถึงต้นพระศกนม

องค์การศึกษา

สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงรับภารกิจการศึกษาค้นคว้าในด้านการศึกษามาเป็นอันมาก อาจกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่จบการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว

ได้ทำการสอนด้วยพระองค์เองและอำนาจการให้พระภิกษุตั้งสอน ๆ สอน
 ทั้งในสำนักเวียงจันทน์เบญจมาบพิตร และในมณฑลพายัพ โดยตั้ง
 พระเปรียญจากจังหวัดพระนครไปทำการสอนในจังหวัดต่างๆ เป็นอันมาก
 ทำให้การศึกษาภาษาบาลี ใน ๗ จังหวัดมณฑลพายัพ เต็มเจริญรุ่งเรือง
 มาจนตราบเท่าทุกวันนี้ สำหรับพระองค์เองได้สอนตั้งแต่ชนด้ามญ คือ
 ประโยค ๓ จนถึงประโยค ๘ โดยรวมพระประโยค ๘ ทรงสอนมาจนถึง
 พ.ศ. ๒๔๘๗ จึงได้ยุติการสอน เพราะมีพระเปรียญที่เป็นศิษย์ด้ามาวัด
 สอนแทนได้แล้ว และเพราะภาวะสงคราม พระภิกษุด้ามาเนรต่างกลับ
 ไปอยู่ตามภูมิต้าเนาเดิมเสียเป็นอันมาก ครั้นได้ร้ภาวะสงครามแล้ว
 พระองค์ทรงรับภาระพระพุทธานุภาพในฝ่ายอันมาก ไม่ม้เวลาจะทา
 การสอนได้ แต่ถึงอย่างนั้น ในการสอนพระภิกษุใหม่ซึ่งเป็นสังฆการิก
 ของพระองค์ ได้ทรงสอนนับแต่ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระเจ้าอาวาส
 ของวัดประตมเป็นต้นมา จนถึงพระราชาสังฆราช คือ พระราชาไนบี พ.ศ. ๒๕๐๔
 ในฝ่ายการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เมื่อดั้เริ่มแล้ว พระองค์
 ทรงดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้

๑. เป็นผู้อานวยการศึกษานี้สำนักเวียงจันทน์เบญจมาบพิตร โดย
 ฐานะเป็นอาจารย์ใหญ่และเจ้าสำนักเรียน
๒. เป็นพระคณาจารย์โทในทางบาลี (คันทุระ) ในฐานะเป็น
 คุรณาจารย์สอนธรรมและบาลี ทอดเบญจมาบพิตร และเป็น
 กรรมการตรวจประโยคบาลีชั้นสูง เมืองนันท ๓๐ กุมภาพันธ์
 พ.ศ. ๒๔๖๓
๓. เป็นผู้อานวยการศึกษานี้ในแขวงกุดวาง จังหวัดพระนคร ตั้งแต่
 พ.ศ. ๒๔๖๗ จนถึงสิ้นพระชนม์

๔. เป็นผู้อำนวยการศึกษาในมณฑลพายัพ นับแต่เป็นผู้ช่วย และตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕
๕. เป็นแม่กองสอบได้นักธรรมด้าชามณฑลพายัพ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕ จนถึงบทไตรวมการสอบนักธรรมเข้าเป็นของนักธรรมด้าสามห้อง และเป็นแม่กองธรรมด้าสามห้องเอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๖
๖. เป็นแม่กองบาลีสามห้อง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นเวลาติดต่อกัน ๒๓ ปี
๗. เป็นสั่งสมนตราการองค์การศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ รวม ๓๘ ปี

นอกจากจะทรงสถนตโดยพระองค์ ผู้อำนวยการให้ผู้น้อย และดำรงตำแหน่งในทางการศึกษาคงกลามาแล้ว ในส่วนการร้งตั้งถานที่ศึกษา โดยเฉพาะในวัดเบญจมบพิตร ทรงอำนาจการให้จัดการร้งโรงเรียนพระปริยตธรรมชั้น ๒ หลัง เป็นตลตองชั้น กออฐิตอปูน และให้ร้งหอสมุด ป. กิตติอน ขนอกหลังหนง สำหรับเป็นถนตที่ศึกษาของลิกษากามกุลบุตร ในส่วนการศึกษาวชาธำมญทางคต ไถก พระองค์ได้ทรงอุปการะอุปถัมภ ในการศึกษาแผนถน โดยลัมคอรแก้ความจำเป็น และได้ร้งโรงเรียนเทค้บาลธน ในวัดเบญจมบพิตรหลังหนง ถ้วนในมณฑลพายัพกได้ทรงอำนาจใหม่การศึกษานวดต่าง ๆ หลายวัดช่วยเหลอบานเมอง โดยลัมคอรแก้ภาวะลัมณะ ฯ

องคการเผยแผ่

ในการเผยแผ่พระค้ำลนธรรมค้ำล้งล่อนของพระพุททเจาานน ลัมเตจ พระล้งธราช ถนแม่จะไมได้รบแดงตั้งให้ดำรงถานหนงเป็นล้งสมนตราการ องค์การเผยแผ่ แต่พระองค์ได้ทรงล้งตั้งธรรม ทงกได้เรยบเรยง

ชนแต่งตั้ง และทรงแต่งตั้งโดยปฏิญาณ ไฉนหาร พระบรมเทศนาทพระองค์
 ทรงเรียบเรียงชนแต่งตั้ง ทนบวคาเป็นกณทพเศษยง กศอพระบรมเทศนา
 วิชาชบวชา เมอพระองค์ยงทรงตั้งมณคักตท พระศรุดฐตธวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๖
 และถวายเทศนาทกายหองว หาดเจ้าดารารัญ จงหวดเพชรบูร ซึ่งเคอรับ
 พระดำรัสเมษยจกนกปราชญ์ กยตั้งมเด็จพระมหาธรรมราชาเจ้า ราชกาลท
 ๒ ว่า "เป็นเทศนาทเหมาะใจของข้าพเจ้ายงนก เพราะพระศรุดฐตธวงศ์
 ได้เก็บทศธรรมมณคักตท ไดทกยอย่างตั้งนทตั้งนวมกตมกตมและ ใช้ตั้งานอน
 ไฉนหารอนเขาใจง่ายสำหรับบุคคลไม่เลือกวาชนใด" ตั้งน จึงนับเป็น
 กณทพเศษ สำหรับหนังสือธรรมทพระองค์ทรงเรียบเรียงชนแต่งตั้งม
 ฝพมพแจกเป็นธรรมบรรณาการมากทตั้งทศกรยทชนกดาวในทน กศอ
 "มกตภาษาศ" มฝพมพออกเผยแผ่หลายหมนเต็ม นอกจกนกม
 "ปรวภวภาษาศ, ศธธรรมอนคคของประชาชน" เป็นตน กมฝชอฝมพ
 เผยแผ่ไปแดงหลายหมนเต็มเช่นเคยกน พระบรมเทศนาทพระองค์
 ทรงแต่งตั้งน ๆ มีตั้งานอน ไฉนหารง่าย ๆ เป็นทเขาใจทวาชง และใช้
 เวลาแต่งตั้งไม่นานจนเกินสมควรไป สำหรับการเผยแผ่ พระองค์ทรง
 เงยแผ่ทง ในตางเทศนา ทงในตางการหนังสือ ทงในตางความประพฤค
 ปฏิบัติ นับวคาพระองค์ทรงปฏิบัติการไปตั้งมกกับคความเป็นตั้งมณคักกยบุตร
 แดง ๆ

องค์การสาธารณูปการ

ในการพระค้ำน้ำตั้งอน ตั้งมเด็จพระตั้งฆราช ทรงปฏิบัติโดย
 จนเป็นตัวอยางและได้รบคความชมเชยโดยเฉพาะวัดเบญจมบพิตร ความ
 สะอาดสะอาดในพระอาราม นับแต่ตั้งนามหญ้า ต้นไม้ ตั้งน้ำตั้งนะ
 พระอุโบสถ พระวิหาร กุฎทอยุอาศัย นอกจากน พระองค์ได้ทรง

อำนาจการปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมถาวรวัตถุอันจตรงดงามในพระอาราม
 รัชกาลคีติกรรมประณตคีติปไฉเป็นอนต ความเป็นระเบียบของ
 เล่นวธนะ ไม่ทำการกอดร้างจนจนแต่ระบบแปดนแผนผังของวัด ไม่ให้ม
 บานคฤหศีถิตกาแห่งวัด และโดยเฉพะคำถันต์มต กงของวัด และ
 คำถันต์มตกลาง พระองค์ทรงเอาพระทัยใ้เป็นพิเศช พยายามรักษา
 มเหจรุทิต โดยการทรงธอคีตองคและบนอยางต ๆ

ในกรพระคำถันนาถ ถ่มเคจพระตั้งฆราช เมื่อไตรบยอนหมาย
 ฐระหนาทไต พระองค์ไตทรงเอาพระทัยใ้เป็นอยางยง และในการ
 ไปตรวจการคณะสังฆ กงในหนาทฐแทนถ่มเคจพระถนรต บุนณทตต-
 มหาเถระ ในฐานะเจ้าคณะมณฑลพายัพ และเป็นเจ้าคณะมณฑลพายัพ
 เอง พระองค์ไตเล่ตจไปเกอบทุกจังหวัด เวณแต่จังหวัดแม่ฮ่องถอน
 เพราะการเดินทางไม่ถะตอก และพระยงไมมกจกคจจะไป เนื่องจาก
 กิจการคณะสังฆ ในจังหวัดนนไมมอะไรแปลกชน แต่กไตตั้งใหม่ชวย
 เจ้าคณะมณฑลพายัพชนไปอยู่ประจำแทนเป็นครงคราถ และโดยทไต
 ตาวงดาแห่งเป็นประธานคณะบญชาการคณะสังฆแทนองคถ่มเคจ
 พระตั้งฆราช คิตถ์เทวมหาเถระ (แพ) พระองค์ไตไปตรวจการคณะสังฆ
 ในมณฑลบญชไต เกอบจะกถาวไตวาทุกจังหวัด และในหนาทตั้งฆ-
 นายก กไตไปตรวจการคณะสังฆมณฑลคจอนอกเคยงเหนือ หลาย
 จังหวัด และถากถักฐภาพของพระองค์ไมทรุดไทรมลงเพราะอวาพา
 จนถงการผาตคใหญ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๐ แต่ถ เขาใจถา มณฑลคจอนอก
 เคยงเหนือ พระองค์คจจะไตเล่ตจทุกจังหวัดเคยง ซึ่งไตเตรยม
 การเล่ตจเวแต่ถ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ นเอง แต่เกิดอวาพาเป็นนถเล่ยจ
 เล่ตจไปไมไต ๆ กถาวโดยธรูปแต่ถ ในกิจฐระพระคำถันนา ถ่มเคจ

พระตั้งพระราชกรณียกิจพระทัยได้เป็นอย่างดี ทั้งในหน้าที่โดยตรงและมิใช่
หน้าที่โดยตรง ๆ

การวัด

ในรัชกาลเกษมการบรรหารวัดเบญจมบพิตรนั้น สมเด็จพระ
ตั้งพระราช หนักแต่ได้บรมอภัยหมายให้เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส รอง
เจ้าอาวาส และเป็นเจ้าอาวาสเอง เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๔๗๓ ถัดมาจาก
สมเด็จพระ เจ้าอาวาสองค์ประถมแล้ว พระองค์ได้ปฏิบัติกรณียกิจ
อำนวยให้เกิดประโยชน์และความเจริญแก่วัดเบญจมบพิตรหลายสถาน
ในการปกครองได้กวดขันให้ภิกษุสามเณรรักษาระเบียบแบบแผน
ประเพณีอันเป็นพระราชประสงค์ในรัชกาลที่ ๕ ไว้ โดยเฉพาะในการ
ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย สมัยก่อนเมื่อทางการคณะตั้งยัง
ยังไม่ได้ขอกระเบียบให้ตั้งกรมองเท้าเข้าในระแวกบ้านได้ ภิกษุ
สามเณรรูปใดตั้งกรมองเท้าเข้าบ้าน เป็นตอของถูกลงโทษทันที ในเมื่อ
พระองค์พบเข้า เป็นต้นว่าให้ลงท้าวตราเข้า - เย็น ไม่ขาดเป็นเวลา
ติดต่อกัน ๓ เดือนบ้าง ซึ่งเพอให้การปกครองเป็นไปโดยเรียบร้อย
พระองค์ได้ออกกระเบียบกติกาสองฉบับใช้โดยเฉพาะ ในวันธรรมสวนะ
เวลาเช้าภิกษุสามเณรจะต้องลงท้าวตราเข้าที่นั่นเสมอ เว้นแต่ผู้เจ็บหนัก
แตกตอของบอกลาไว้เป็นหลักฐาน สำหรับการฟังพระปาฏิโมกข์ทุกกอง
เดือนแล้ว ภิกษุรูปใดจะขาดมิได้ เว้นแต่อาพาธหรือมกัจจนมนต์จำเป็น
จริง ๆ โดยเฉพาะพระองค์ได้ทรงทำเป็นตัวอย่างคนดีเสมอ ชนนเป็น
ที่ทราบกันดีของบรรดาภิกษุสามเณรวัดเบญจมบพิตร ๆ ในการศึกษา
โดยพระราชประสงค์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงต้องการให้วัดเบญจมบพิตรเป็น

แหล่งกลางการศึกษาพระปริยัติธรรมแห่งหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากการ
 ททรงสนับสนุนด้วยประการต่าง ๆ เช่น ภายหลังจากการสอบได้
 พระปริยัติธรรมแล้ว หากภิกษุสามเณรรูปใดสอบได้ก็พระราชทาน
 รางวัลเป็นพิเศษ และเสวยพระเป็นการฉลององค์มโหฬารด้วย ซึ่งในการ
 เสวยพระนั้น หากภิกษุสามเณรรูปใดสอบตก จะไม่ถูกนิมนต์เข้าร่วมใน
 พชการนเลยเบ็ดตน และหากภิกษุสามเณรรูปใดสอบตกติด ๆ กัน ๓ ปี
 แล้ว ไม่มีพระราชประสงค์จะให้ยู่ต่อไป พระราชประสงค์ดังกล่าว
 องค์เศียรประสงค์พระราชทรงทราบมาแต่ต้น พระองค์จึงทรงเอาพระทัยได้
 ในเรื่องการศึกษาเป็นพิเศษ นับตั้งแต่เป็นครุอาจารย์สอนด้วยพระองค์
 เอง และอำนาจการให้ภิกษุอื่น ๆ ได้ช่วยทำการสอน ควบคุมอ
 การเรียนการสอนด้วยพระองค์เอง ทั้งในฐานะเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสและ
 ในฐานะเป็นเจ้าอาวาส ซึ่งผลของการศึกษานับ นับตั้งแต่พระองค์
 ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นต้นมา ปรรกภูมิผู้ทเรียนพระปริยัติธรรม
 และสอบได้ได้เป็นเปรียญเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในสมัยที่ทรง
 ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสมีผลสอบได้ได้เป็นเปรียญธรรม ๘ ประโยค
 เกินกว่า ๓๐ รูปแล้ว นับเป็นเกียรติประวัติอันดีของวัดเบญจมบพิตร
 ซึ่งโดยปกติในจำนวนภิกษุสามเณรอยู่ประจำพระอาราม ประมาณ ๗๐
 - ๘๐ รูปนั้น มีที่เป็นเปรียญธรรม ตั้งแต่ ๓ ประโยค ถึง ๘ ประโยค
 ประมาณ ๒๐ - ๓๐ รูป ๆ ในการเผยแผ่ นอกจากจะทรงแต่งตั้งธรรม
 ส่งสอนพุทธบริษัท โดยปฏิภาณ ไฉนหารประจำในวันธรรมสวนะแล้ว ได้
 ทรงอำนาจการให้มถารเสวยแผ่ด้วยประการอื่น ๆ อีกหลายประการ
 เป็นต้นว่า กวดขันความเรียบร้อยของภิกษุสามเณรให้ยู่ในระเบียบ
 แบบแผนพระนบธรรมเนียมประเพณีของวัดไว้ ๆ ในการดำรงอุปการ

สำหรับพระอารามแดง นับเป็นกรณีพิเศษซึ่งสำหรับสมเด็จพระสังฆราช
 พระองค์หนึ่ง พระองค์เคยรับสั่งว่า สมเด็จพระพนับหุดวงเคยรับสั่งกับ
 พระองค์ไว้ว่า การทรงสถาปนา & ทรงยกย่องและอุปถัมภ์บำรุงพิเศษนั้น
 ก็เพราะต้องการให้สมเด็จพระสังฆราชได้รักษาพระอารามสืบพระราชกศัต
 ให้ถาวรมั่นคงตลอดไป ฉะนั้น ในการดูแลรักษาและจัดการเกี่ยวกับ
 การธำรงอนุสาวรีย์ในพระอาราม เช่น ความสะอาด การปฏิสังขรณ์
 ซ่อมแซมถาวรวัตถุอันวิจิตรงดงาม และกฏเกณฑ์นระวิหารภายใน
 พระอารามโดยทั่วไปแล้ว สมเด็จพระสังฆราชทรงเอาพระทัยได้เป็น
 พิเศษ ถึงแม้ในการปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น
 พระอุโบสถ พระวิหาร และกฏเกณฑ์นระ อันต้องทำการปฏิสังขรณ์เป็น
 อนุมากนั้น จักไม่มทุนมาทำการปฏิสังขรณ์มาแต่เดิม พระองค์ก็ได้ทรง
 ขวนขวายจัดใหม่ขึ้น โดยจัดการฟื้นฟูพระราชประเพณีการมงานนมัส
 การพระพุทธชินราชประจำขึ้น ในพระบรมราชูปถัมภ์ และขอความ
 อุปถัมภ์จากรัฐบาลและประชาชนมาทำการ ซึ่งได้จัดทำปฏิสังขรณ์
 ตัวเรจมาแดงเป็นอันดับ และเกณฑ์นระอันจาเป็นแก่การศกษา เช่น
 โรงเรียนพระปริยตรธรรมกโตจตุการใหญ่หอศกษาพระปริยตรธรรม
 ๒ หลัง และหอสมุดออกหนังสือหอสมุดเครื่องประดับในพระอุโบสถ
 ซึ่งแต่เดิมมีเมฆบริบูรณ์ กโตจตุการหลายประการ คือ ๑. โต๊ะหมู่
 เครื่องบูชา หมู่ ๑ หน้าพระพุทธชินราช ๒. โต๊ะหมู่พระเกษม
 เพดานพระอุโบสถ ๓. ภาพจอมเจดีย์ทั้ง ๘ ในซอกหน้าต่างชั้นใน
 พระอุโบสถ และ ๔. กระจกภาพเทพประณมตายดีบนกรอบหน้าต่าง
 พระอุโบสถ เป็นต้น และกระดังงารทจะทำการเปลี่ยนแปลงกำแพงแก้ว
 หน้าพระอุโบสถให้เป็นศิลาอ่อนตามพระราชประสงค์ในรัชกาลที่ ๕ ด้วย

ในฝ่ายการศึกษาทางคดีโลก สมเด็จพระสังฆราชในฐานะเจ้าอาวาส วัดเบญจมบพิตร ได้เข้าพระทัยใ้ตั้งนับตั้งนุการศึกษานาน โดยสมควร คือได้รวมกับทางราชการสร้างโรงเรียนชั้นประถมศึกษาเทศบาลชั้น หลังหนึ่ง ในการอุปถัมภ์บำรุงนั้น ในวัดเบญจมบพิตรมีโรงเรียน ที่สอนวิชาสามัญ ๒ โรงเรียน คือ โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร และ โรงเรียนเทศบาล ๘ ที่ได้สร้างขึ้นนั้น สมเด็จพระสังฆราชได้ทรงอุปถัมภ์ อุปการะตามโอกาส เช่นอบรมตั้งสอนเด็ก และให้รางวัลแก่เด็กนักเรียน ที่สอบได้คะแนนเป็นเยี่ยม เป็นการสนับสนุนการศึกษาของนักเรียน ทั่วชน ๆ ดังปรารถนาความดี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ในสมัย ที่สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส เป็นเวลา ๓๓ ปี ๘ เดือน และ ๒ วัน ได้เจริญชนโดยลำดับ ทั้งในด้านการศึกษา การเผยแพร่ และในด้านปกครองกพยายามกวดขันกฤษฎีกาแนะนำ ให้ประพฤติปฏิบัติ ชอบตามพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนประเพณีอันดีของวัด ตาม พระราชประสงค์ในรัชกาลที่ ๕ และพยายามทำนุบำรุงรักษาศิลปกรรม ภาควรรตต่างๆ ในพระอารามเป็นอันดี สัมกับความไว้วางพระราชหฤทัย ในรัชกาลที่ ๕ และสมเด็จพระพันปีหลวง ฯ

การต่างประเทศ

สมเด็จพระสังฆราชได้เสด็จไปต่างประเทศหลายคราว ทั้งเป็นการ ส่วนพระองค์ และเป็นทางราชการ ซึ่งในการไปต่างประเทศนั้น พระองค์ ได้รักษาระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมของสงฆ์ไทย ไม่มีการอนุโลม ไม่เข้ากับประเทศนั้น ๆ เป็นการเผยแพร่เกียรติคุณแห่งสงฆ์ไทย ได้เป็นที่พิเศษอันหนึ่ง อันการไปต่างประเทศนั้น ขวรมกาย่อมไม่ได้

รัชความระตอกนาพาประการอยู่แต่ ยิ่งเป็นพระภิกษุตามเนรกกยง
ไม้ระตอกใหญ่ เพราะชนบธรรมเนียมประเพณีของเขาไม่เหมือนของเรา
แต่อย่างนั้นแต่พระดังฆราวาสก็ได้พยายามรักษาเกียรติของดังฆโวกได้
เป็นอย่างดีเต็มมา ด้รปรวมความการไปต่างประเทศของพระองค์
คงได้ ดังต่อไปนี้

๑. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ในฐานะประธานคณะบัญชาการคณะดังฆ
แทนพระองค์สมเด็จพระดังฆราชที่วัดเทพาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม
ไปตรวจการคณะดังฆภาคใต้ ได้ไปไทรบุรี ปีนัง ในสหพันธรัฐมาลายา
โดยออกเส้นทางเปตง และอดัมทางดังฆตา ฯ

๒. เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ในดมยททรงดำรงตำแหน่ง
ดังฆนายก ได้เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมปฏิบัติงานอัฐฐ์ดังฆคายนา จตุตถ์
นิบาต (สมัยไทย) โดยเป็นประธานกระทำพิธีเปิดประชุมดังฆคายนา
ดมยทต้น ณ ปาด้านคูกา ประเทศสหภาพพม่า และในการไปครั้ง
ได้ไปเมืองสำคัญๆ ในสหภาพพม่าด้วย เช่นเมืองพะโค เมืองมณฑล
เมืองอมรปุระ และเมเมยอ เป็นต้น เป็นเวลา ๓๕ วัน

๓. เมื่อเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้เป็น
หัวหน้าคณะไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา
ณ ประเทศดังฆา โดยผ่านไปพักที่สิงคโปร์ ๓ วัน แล้วไปร่วมพิธี
เมืองชลอนหรือโคตัมโบ เมืองแคนด เมืองอนุราชปุระ เมืองเดร์จพอ
ทประเทศดังฆาแล้ว ได้เลยไปตั้งเขตการพระศาสนาในประเทศอินเดีย
อีกด้วย เป็นเวลารวม ๓๐ วัน

๔. เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้เป็นหัวหน้าคณะไปเป็น
ประธานประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดบุบผาราม เมือง

บึง ดัชนีธรรมมุตตยา ซึ่งในการไปครั้งนี้ ได้ไปเมืองกัวลาลัมเปอร์
เมืองหลวงด้วย เป็นเวลา ๗ วัน

๕. เมื่อเดือนมกราคมและเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้เป็นหัวหน้าคณะ
ไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา ณ ประเทศ
ญี่ปุ่น นอกจากนี้จะไปตามเมืองใหญ่ ๆ หลายเมืองแล้ว ยังได้ไปเยี่ยม
ทหารไทย ณ ประเทศเกาหลีด้วย เป็นเวลารวม ๓๐ วัน

๖. เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้เป็นหัวหน้าคณะนำ
พระสงฆ์ไทยไปอยู่ ณ วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย ซึ่งในการไป
ครั้งนี้ ได้ไปนมัสการปูชนียสถานสำคัญ คือตั้งเจดีย์สถาน ๔ ตำบลด้วย
เป็นเวลารวม ๑๐ วัน

๗. เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ในการไปประกอบพิธีเปิด
โรงเรียนพระปริยัติธรรม ณ วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย ได้เคยไป
เยี่ยมคณะสงฆ์และเยี่ยมวัดต่าง ๆ ในประเทศลาวด้วย

๘. เมื่อเดือนมิถุนายนและกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ในสมัยที่ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งรพนาให้ทรงดำรงสมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายกแล้ว ได้เสด็จไปสังเกตการณ์พระศาสนา การ
ศึกษา และเยี่ยมประชาชน ในประเทศสหรัฐอเมริกาและยุโรปบาง
ประเทศ ตามคำทูลเชิญของทางการมูลินเซอเซีย เป็นเวลารวม ๔๕ วัน

๙. เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๕ ก่อนหน้าสิ้นพระชนม์เดือนเศษ
ศักราชวราจวาท ๗ เมษายน ถึงวราจ ๒๗ เมษายน ได้เสด็จไปสังเกตการณ์
พระศาสนาและเยี่ยมเยียนประชาชนชาวอินเดีย ตามคำทูลเชิญอาราธนา
ของรัฐบาลอินเดีย เป็นเวลารวม ๒๐ วัน

การพิเศษ

สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงรับภาระปฏิบัติกิจการคณะสงฆ์และ
 พระศาสนาเป็นพิเศษ นอกเหนือจากที่ไตรบมอบหมายไว้เป็นประจำแล้ว
 เช่น เสด็จนำอบรมข้าราชการทหาร นักเรียนนายร้อยทหาร เป็นประธาน
 ประกอบตั้งกรรมการผูกพัทธสีมา เป็นประธานประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์
 พระอุโบสถ อาคารเรียน เป็นประธานประกอบพิธีขอฟ้า เบ็ดบาย
 สถานที่สำคัญ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม ตามจังหวัดต่าง ๆ หลาย
 ครั้ง และทรงค้างอยู่ยังต่างไม่เสร็จ ก็ขอทรงเป็นประธานเริ่มการ
 ก่อสร้างอาคารโรคมะเร็งสำหรับภิกษุสามเณรผู้อาพาธ ณ โรงพยาบาล
 พระมงกุฎเกล้า ได้ทรงเป็นประธานชักชวนหาทุน และทรงให้ออกทุน
 ด้วยพระองค์เอง จากทุนที่ไตรบมอานำมาเพื่อก่อตั้งคณะสงฆ์
 ประจำปี ซึ่งขณะนั้นอาคารโรคมะเร็งดังกล่าวได้ทำการก่อสร้างเสร็จ
 ไปแล้ว แต่ยงขาดทุนทรัพย์ที่จะให้ช่างรับเหมาก่อสร้างอีกประมาณ
 ๒๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท โดยรวมค่าก่อสร้างทั้งสิ้นประมาณ ๖๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท
 ซึ่งปรวณความแล้ว การพิเศษต่าง ๆ ที่สมเด็จพระสังฆราชได้ทรงปฏิบัติ
 ไป มีโดยย่อดังนี้

๑. ในรัชกาลที่๖ และที่๗ ได้เป็นผู้ชำระพระไตรปิฎก อรรถกถา
 และฎีกา อย่างละ ๕ เล่ม
๒. ในรัชกาลที่๗ ได้เป็นประธานกรรมการแปลพระไตรปิฎก
 เป็นภาษาไทย และได้สำเร็จเป็นรูปเล่มเรียบร้อยแล้ว รวม ๘๐ เล่ม
๓. ในรัชกาลปัจจุบัน ได้เป็นผู้ถวายพระธรรมเทศนาพระมงคล
 วิเสดกถา รวม ๓๐ ครั้ง
๔. ในรัชกาลปัจจุบัน ได้เป็นพระราชาอนุศาสนาจารย์ ใน

๕. ในรัชกาลปัจจุบัน ได้เป็นประธานองค์ในงานรัฐพิธีฉลอง
๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนา

๖. เป็นผู้ตรวจด้านคุณธรรม ในหนังสือสอนพระพุทธศาสนา
แก่เด็ก ฉบับประกวดพระราชทานในวันวิสาขบูชา

สมณศักดิ์

สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงรับภาระพระสังฆการีมาด้วย
พระอุทิศหาพระวิริยะและศรัทธาความเชื่อพระทัยได้เป็นอันดี ทางราชการและ
ทางคณะสงฆ์ได้เห็นพระคุณคุณธรรมนั้น ๆ ปราบกฏ จึงได้ยกย่องให้
สมณศักดิ์ประดับพระเกียรติประดอมมาโดยลำดับ คือ

๑. ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ อายุได้ ๒๖ พรรษา ๖ ได้รับ
พระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ทพระศรีวิสุทธิวงศ์

๒. ในรัชกาลที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ อายุได้ ๓๕ พรรษา ๑๕ ได้รับ
พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ทพระราชเวที

๓. ในรัชกาลที่ ๗ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ อายุได้ ๓๗ พรรษา ๑๗ ได้รับ
พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ทพระเทพมุนี

๔. ในรัชกาลที่ ๗ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ อายุได้ ๔๑ พรรษา ๒๑
ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ทพระ
ธรรมโกษาจารย์

๕. ในรัชกาลที่ ๘ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ อายุได้ ๕๑ พรรษา ๓๑
ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง

ชั้นโท ทพระพรหมมุนี ปราบกฏการตามพระบรมราชโองการ
ประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ ลงวันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๘๒

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๔ สิงหาคม

พุทธศักราช ๒๔๘๐)

อาทิตย์ทพยนิภา อากาศ

พล.อ. เจ้าพระยาพิชเชนทรโยธิน

โดยที่ดำริเห็นว่า พระธรรมโกษาจารย์ ได้ศึกษาชำนาญใน
 มคธปริวัตตนิเวศน์ มีปรีชาญาณแตกฉานรอบรู้อยู่ในพระปริยัติธรรมไตร-
 ปิฎกสุตาคม ยุตมนัญญาสามารถสอบไล่ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค
 ในสนามหลวง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเป็นสามเณรมีอายุเพียง
 ๑๒ ปี และได้ศึกษาสอบไล่ได้มาโดยลำดับจนสำเร็จภูมิเปรียญธรรม
 ๘ ประโยค แต่ทรงยังเป็นที่สามเณร นับเป็นอัจฉริยบุรุษหาได้โดยยาก
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตาเป็นบรมราช-
 ปัตนภักยกยกของเชิดชูให้เกียรติยศพิเศษนานาประการ เช่นเมื่อมีอายุครบ
 อุปสมบท ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นนาคหลวง มีเวียงเทยน
 ล้อมโขนและระฆังแห่จากวัดเบญจมบพิตรถึงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 หิงไปแต่ละกลับ และได้เสด็จพระราชดำเนินด้วยทรง ๒ วัน ปราบัญเกียรติยศ
 มโหฬาร บรรดioxานกิตตศัพท์ทรงจากนล้นมา ครั้นในรัชกาลสุดท้ายมา
 ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชาคณะ ตำแหน่งพระศรีวิสุทธิวงศ์
 พระราชาเอก พระเทพมุนี และพระธรรมโกษาจารย์ เป็นลำดับมา ก็ตั้งฉร
 รัชศาสตร์มณเฑียรบาล และชนบธรรมเนียมประเพณีราชการมาเรื่อยรอดย
 ดวยดี มีพรหมจริยวัตรศีลธรรมมาจรรโลงบรรณเบรสุทธิ ประกอบพุทธศาสน
 กิจเป็นอันอดดีปฏิบัติจรยาไฟศวัต มีอุตสาหทางการตั้งสอนภิกษุ

ดำเนินในวัตรปฏิบัติ และทางเล่าเรียนพระปริยัติธรรม จดการศึกษ
 ภาษาบาลีและธรรมวินัยให้จำเรณูรุ่งเรืองเป็นลำดับมา เป็นผู้ฉลาด
 ในวิชาพุทธสมัย ตั้งอยู่ในวัตรปฏิบัติที่มั่นคง ได้รับเกียรตินิยมโดย
 ทรงพระกรุณาโปรดยกเป็นพระคณาจารย์ในทางคณฤชระ และเป็น
 กรรมการสอบไล่พระปริยัติธรรม ในตำแหน่งหลวงมาตังแต่อุปถัมภ์
 พระราชวาท เป็นแม่กองสอบธรรมสนามมณฑลราชบุรี มณฑลพายัพ
 และสนามสาขาแห่งสนามหลวงกรุงเทพฯ และเป็นแม่กองสอบบาลี
 สนามหลวงในปัจจุบันนี้ ในการบริหารได้เป็นเจ้าคณะแขวงกลาง
 จังหวัดพระนคร เป็นเจ้าคณะมณฑลพายัพ เป็นเจ้าอาวาสวัดเบญจม
 บพิตร และเป็นกรรมการมหาเถรสมาคม ก็ได้บริหารกิจการในหน้าที่
 ดำเนินผลจำเรณูมาด้วยดีไม่บกพร่อง นอกจากนี้ พระธรรมโกษาจารย์
 มีปฏิภาณปรีชาฉลาดในเทศน์ถาวรธรรม อเนกขยกิจตรพัสตาร โฉหาร
 ไพเราะ เหมาะแก่การเทศน์ของธรรมสังฆะ เป็นผู้มั่งคั่งชำระพิมพ์
 พระบาลีไตรปิฎก อันควรแก้ไขพิมพ์ใหม่ เป็นพระในการชำระพิมพ์
 ธรรมถกถาต่าง ๆ และชำระคัมภีร์สารคดีที่ขึ้น ฎีกาพระอุบายเทศน์จนจบ
 ได้ชำระต้นฉบับให้ออกต้องเป็นเบืองต้นจนถ่วงตรวจทานถึงพิมพ์เป็นที่ดี
 ให้บริสุทธิเป็นฉบับหลักชัยในพระพุทธศาสนา ดำเนินประโยชน์แก่
 สังฆคามบุคคล ด้วยคุณุศลธรรมปฏิภาณปรีชาสามารถ ประจักษ์
 เป็นศรีอยู่ในสังฆมณฑล สัมเด็จพระสังฆราช จึงได้ทรงเดออกสั่ง
 โปรดให้เป็นประธานคณะบัญชาการคณะสังฆแทนพระองค์ ก็ได้พร้อม
 เปรียงกับคณะ รับภาระพระศาสนา แบ่งเบาพระภาระแห่งวงศ์ถลต่งฆ
 ปรีณายกให้ดำเนินไปด้วยดีจนกาลบัดนี้ เป็นที่นิยมยกย่องได้ของ
 พุทธบริษัท เป็นที่เคารพศรัทธาโดยเกียรติคุณเห็นปรากฏ สามารถจะนำ

๖. ในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ อายุได้ ๕๕ พรรษา ๓๘
ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์กษัตริย์เป็นสมเด็จพระราชาคณะ เจ้า
คณะใหญ่ ชั้นสูงสุดพรรณาภิบาล สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ปราบกฏการตามพระบรม
ราชโองการประกาศสถาปนาสมณศักดิ์ ลงวันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช
๒๔๘๐ ความว่า

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร
พระยามานวราชเสวี

โดยที่ตราบเห็นว่า พระพรหมมุนี เป็นพระเถระเจ้าคุณยติยธรรมาธิบดี
มหาเถรกรรมมุนีคงในสมณคุณเนาะชั้นมปฏิปทาตลอดมาช้านาน มี
ปรีชาญาณแตกฉาน ในพระไตรปิฎกถกมคชปริวรรตและอรรถธรรม
วินัย มีอรรถาธิบายตั้งมั่นอยู่ในพรหมวิหารธรรม โดยสมณภาพปรมรยาท
เป็นพหุคุณศรัทธาเกิดผู้สามารถในวิชาพุทธศาสตร์ ได้ประกอบกรณียกิจ
เป็นहितประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่มหาชนทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร
เป็นอเนกประการ ดังความพิสดารปรากฏในประกาศสถาปนาเป็น
พระราชอาคันตุกะตำแหน่งเจ้าคณะรองหนกต่าง เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม
พุทธศักราช ๒๔๘๒ นั้นแล้ว ต่อมาพระพรหมมุนีขงเจ้าคุณยติยธรรมาธิบดี
วิริยาคุณ ไม่ทอถอยในการประกอบพระพุทธานุศาสนกิจให้เจริญงอกงาม
ไพศาลยิ่งขึ้น เพมพูนहितบรรณประโยชน์ให้บังเกิดแก่มหาชนพุทธบริษัท โดย
นานัปการ ปรากฏเกียรติคุณว่าเป็นผู้เชียวชาญในพระปริยัติธรรม
อยู่จนที่จะหาได้โดยยาก เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ ได้ทรงพระกรุณา

เป็นผู้ฉลาดในอุบายช่วยขวนขวายถ้าเห็นยกความรู้ให้เทียมทันสังคมครา
 ดมัย แล่องหาอุปถัมภ์ศรัทธาเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา ให้เจริญ
 งอกงามไพศาลโยภภาพแก่อเนกชนนกร คุตดำให้แต่งตั้งธรรมเนียมตั้งถิ่น
 อยู่เมืองนิจ มัจฉารณญาณในฉันทจิตตศรัทธาที่ยั่งยืน ยังกุศล
 ธรรมธรรมสังคมให้ดำเร่ประโยชน์ชดด้วยค โดยนิยมแห่งกาลเทศะ ด้วย
 ปรชาฉลาดในเทศนาวิธอเนกนัยวิจิตร ไหวหाराชบาย มีศิษยาอนุศิษย์
 แพร่หลายไพศาลทั่วประเทศราชธานีชนบท ปราบฏเป็นศรีแห่งพระบวร
 พุทธศาสนาประจักษ์อยู่ในปัจจุบันรูปหนึ่ง บดิน พระพรหมมุนิกเจริญ
 ด้วยพรชายูกาล รัตตัญญูมหาเถรธรรมมั่นคงในพระพุทศศาสนา
 เป็นอจธพรหมจริยาภริต ประถอบคด้วยคุณธรรมบดงกต่างมา สัมคอร
 จะสถาปนาเป็นทสมเด็จพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

คณะผู้ดำเร่ราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว จึงให้สถาปนาพระพรหมมุนีเป็นสมเด็จพระราชาคณะ
 มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏ ว่า สมเด็จพระวันรัต ปรียติ-
 พพัฒน์พงศ์ วิสุทธีสังฆปริณายก ศรีวิบูลย์โกศล วัฒนคัมภรญาณสุนทร
 มหาคณะปะธานาดิศร บวรตั้งฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิต
 ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มี
 ฐานานุศักดิ์ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ พระครูปลัดสัมพัฒน์
 สุตตาคารย ญาณโกศล วัฒนศีลาจาร มหาคณะธิการสังฆนายก ปัญญก-
 ธรรมรภขต ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูธรรมธร ๓ พระครูพรหมสัง
 พระครูคณวต ๓ พระครูอมรคัมพิต พระครูคณวต ๓ พระครูธรรมคุด ๓
 พระครูพุทธบารต ๓ พระครูสังฆกิจจารภษ ๓ พระครูสัมฤทธิ์ ๓ พระครู
 ไบบูกา ๓ ขออาราธนาพระคุณจงรับพระพุทศศาสนา เป็นภาระ

ตั้งสอน ช่างระงับอาชกรรม และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณร ในขณะ
และในพระอาราม ตามสมควรแก่กาลและโอกาสวิเศษซึ่งพระราชทานให้
และจงเจริญ อายุ วรรณะ สุข พศ ปฏิภาณ คุณงามความดีด้วยดี
วิบุลย์ ในพระพุทธศาสนา เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๐ เป็นปีที่ ๒
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเรือตรี ถ. อารังนาวาสวัสดิ์

นายกรัฐมนตรี

๘. ในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อวันพระราชพิธีตรมงคล วันที่ ๔
พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓ ได้รับพระราชทานสถาปนาตำแหน่ง
ขุนตารงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก พระชน-
มายุ ๘๓ พรรษา ๕๓ ปราบัญการตามพระบรมราชโองการประกาศ
สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ลงวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓
ความว่า

ภูมิพลอดุลยเดช ประ.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร-
ราชาธิบดี จักรีนฤพดินทร ตัยามินทร์วชิราวุธ บรมนาถบพิตร

มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศว่า
โดยที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ว่างลง
เป็นควรสมควรที่จะสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะขุนตารงตำแหน่ง

สมเด็จพระสังฆราช เพื่อจักได้บริหารการพระศาสนาให้สัมบูรณ์ตาม
พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๗๕ และตามระเบียบราช-
ประเพณีสืบไป

จึงทรงพระดำริว่า สมเด็จพระวรมนต์ ได้เป็นพระราชอนุศาสน์-
จารย์ มีคุณูปการแก่พระองค์ในคราวทรงผนวช นับว่าเป็น
ครูฐานยุบบุคคลแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ถิ่นในการพระศาสนา สมเด็จพระ
พระวรมนต์กวีเจริญศรัทธาธรรมชื่อยกถาตตัญญูมหาเถรธรรม มีวิชาญาณ
รอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก อันนับว่าเป็นพหุศาสตร์รัตนคติ
มณฑลจรตเพียบพร้อมด้วยสมณคุณเป็นอย่างดี มีคุณูปการในพระ
ศาสนกิจ รับภาระธุระปฏิบัติให้เจริญก้าวหน้ามาคดียศ ดงมอรรณจรยา
ปรากฏเกียรติสัมภาร ตามความพิสดารในประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระ
พระราชาคณะ มหาสังฆนายก เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๐
นั้นแล้ว

ครั้นต่อมา สมเด็จพระวรมนต์ ยังเจริญคุณยอสุดล้ำหาวิชาคุณ
ไม่ทอดทิ้ง ดำรงตบระกอบพระพุทธานุศาสน์ให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น
เป็นลำดับตลอดมา ก่อสร้างโดยเฉพาะในประการที่ศาสนกิจ ในภารปริยัติ
ศึกษา ได้เป็นแม่กองสอบบาลีสนามหลวง ติดต่อกันมาตั้งแต่ปี
พุทธศักราช ๒๔๗๐ จนถึงในปัจจุบันเป็นเวลา ๒๓ ปี เป็นประธาน
กรรมการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช
๒๔๗๓ จนถึงในปัจจุบันเป็นเวลา ๒๐ ปี ในการบริหาร ได้ดำรงตำแหน่ง
เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ จนถึงใน
ปัจจุบันเป็นเวลา ๓๒ ปีเศษ ได้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การ
ศึกษามาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ จนถึงในปัจจุบันเป็นเวลา ๓๗ ปี

ดำรงตำแหน่งตั้งจนายกติดต่อกันมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ จนถึงใน
 ปัจจุบันเป็นเวลา ๘ ปี และดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการคณะสงฆ์แทนองค์
 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ จนถึงในปัจจุบัน
 เป็นเวลา ๓ ปี ๖ เดือนเศษ และกรณียกย่องสมเด็จพระนเรศวร
 ปฏิบัติเป็นการพิเศษ คือ ได้เป็นประธานสงฆ์ในงานรัฐพิธีฉลอง
 พุทธศตวรรษ เมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ ในการ
 พระอารามนั้น โดยทอดเบญจมาศพระ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก
 ชั้นตรีราชวรวิหาร ซึ่งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สถาปนาขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๒
 ด้วยมีพระราชศรัทธาอันยิ่งใหญ่ โปรดให้สร้างด้วยศรัทธา
 อันประณีตงดงามยิ่งนัก โดยเฉพาะพระอุโบสถมีความงดงาม
 เป็นพิเศษ ซึ่งจะหาที่ชนแต่เมื่อหม่อมไค้ ด้วยมีพระราชประสงค์ให้เป็น
 ราชานุสรณ์ในพระองค์ นับว่าเป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญเป็น
 พิเศษยิ่ง ทั้งยังสมดกเป็นภาระหนักแก่เจ้าอาวาส ในการที่จะต้องระดม
 รักษาถาวรวัตถุเหล่านั้นให้ชัวยุทธ ไทวมแต่เพียง สมเด็จพระนเรศวร
 ได้รับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสพระอารามนี้ในลำดับองค์ที่ ๒ และนับตั้งแต่
 ได้รับหน้าที่นั้นมาเป็นเวลา ๓๒ ปี ก็ปรากฏว่าได้เอาใจใส่ดูแลระดมรักษา
 ถาวรวัตถุต่าง ๆ ในพระอาราม ให้มีสภาพสะอาดเรียบร้อยงดงาม
 ดำรงอยู่ในสภาพมั่นคงถาวรทั้งได้เอาใจใส่ให้จัดการบูรณะปฏิ
 สัณฐานและสร้างเสริมสิ่งทศารุคบกพร่องด้วยเหตุต่าง ๆ เช่นที่เกิดจาก
 ภัยสงครามเป็นต้น ให้กลับมีสภาพดีตามเดิม ปรากฏเป็นที่เจริญศรัทธา
 ปล้ำพระของประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศ บรรดาที่ได้อาพบเห็น
 ตลอดกาลเนืองนี้ จึงนับว่า สมเด็จพระนเรศวร เป็นบุรุษคุณปรีชา

สามารถในการปกครองพระอาราม ซึ่งมีความสำคัญยิ่งดังกล่าว
 สมเด็จพระราชประสงค์ ส่วนการพระศาสนาในต่างประเทศ สมเด็จพระ
 วัชรวิทย์ ได้เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมปฏิบัติงานปฏิรูปธรรมิกายนา จุดถ
 ฐนนิบาต (สมัยไทย) โดยเป็นประธานเปิดประชุมสมัยนั้น ณ ป่าช้าณคณา
 ประเทศพม่า เมื่อเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๘ เป็นหัวหน้าคณะ
 ไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ณ ประเทศลังกา เมื่อเดือนพฤษภาคม
 พุทธศักราช ๒๔๙๙ แล้วย้ายไปตั้งเขตการพระศาสนา ณ ประเทศอินเดีย
 ออกด้วย เป็นหัวหน้าคณะและเป็นประธานไปประกอบพิธีบรรจุพระบรม
 สารีริกธาตุ ณ วัดบุบผาราม เมืองบิณัง แล้วย้ายไปตั้งเขตการพระ
 ศาสนาในสหพันธมลายา เมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓
 เป็นหัวหน้าคณะไปร่วมพิธีฉลองพุทธชยันตี ๒๕ ศตวรรษแห่งพระพุทธ
 ศาสนา ณ ประเทศญี่ปุ่น แล้วย้ายไปเยี่ยมทหารไทย ณ ประเทศเกาหลี
 เมื่อเดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ เป็นหัวหน้าคณะนำพระสังฆไทย
 ไปอยู่ ณ วัดไทยพุทธคยา ประเทศอินเดีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน
 พุทธศักราช ๒๕๐๒ ดำรงพรณยกิจดังกล่าวมา สมเด็จพระวัชร
 วิทย์รับภาระปฏิบัติดำเนินการด้วยขัตตอำนาจพระราชาสามารถ ปราบกฏ
 เป็นผลดียิ่งแก่การพระศาสนาและประเทศชาติ ประชาชน เป็นที่ประจักษ์
 แก่มอญพุทธบริษัทและทางราชการตลอดถึงพลเรือน ทหารอาณานิคม
 ดังปรากฏอยู่แล้ว

บัดนี้ ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า สมเด็จพระวัชรวิทย์ ยังเจริญด้วยคุณคุณ
 วยคุณ วิถีตัญญูมหาเถรธรรม ยินดีในเนกขัมภ์ปฏิบัติ เป็นอจลพรหม
 จรยาภรัต ประกอบด้วยมถมรรตภาพในการพระศาสนา เป็นที่เจริญ
 ศรัทธาปล้ำทะ และเป็นคารวอดธานแห่งมอญพุทธบริษัททอถงมณทล

ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ทั่วไป และตั้งอยู่ในฐานะเป็นครูฐานีย-
บุคคลขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส้มควรจะสถาปนาชนเป็น
สมเด็จพระสังฆราช สกตมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีแห่ง
สังฆมณฑล เพื่อเป็นศรีศักรมงคลแด่พระบรมพุทธรักษาต้นน้ำสืบไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา สมเด็จพระอริย-
วงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมุหวิธานธำรง สกตมหาสังฆปริณายก
ตรีปิฎกโกศลโลภาล์ ภูมิพลมหาราชาอนุศาสน์อาจารย์ กิตติโสภณา-
ภิธานสังฆวิสุต ปาวจนุตตมกิตติไคยภน วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธ-
ศาสนิกบริษัทคารวสถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลคัมภีรญาณสุนทร
บวรธรรมบพิตร สมเด็จพระสังฆราช เลิศเจ็ดทิศ ณ วัดเบญจมบพิตร
ดุสิตนิเวศนาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง เป็นประธานในสังฆมณฑล
ทวารวดีอาณาจักร ขออาราธนาให้ทรงรับพระพุทธรักษาต้นน้ำ เป็น
ภาระสังข์ต้น ชดวยระงับอธิภรณและอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์ตามเนร
ในสังฆมณฑลทั่วไป โดยส้มควรแก่พระอิศริยยศซึ่งพระราชทาน
จงทรงเจริญพระชนมายุ วรรณะ สุข พละ ปฏิภาณ คุณดำรงดีมีศีล
จรรยาดีมีพรุทธิไพบูลย์ ในพระพุทธรักษาต้นน้ำ เทอญฯ

ให้ทรงมีพระราชอาคันนะ และพระครูฐานานุกรม ประทับ
พระอิศริยยศ ๑๕ รูป คือ

พระทักษ์ณคณาธิกร สุนทรธรรมนายก พุทธปาพจนดิถก
มหาเถรภิกษุการ คณาธิบดีศรีรัตนคณิกายจารย์ พระราชาคณะปลัดขวา ๑
พระอดุรคณาภรรษ อัครศาสนิกจบรรหาร มหาเถรราชการุการ
สมุหบดีศรีธรรมภาณิกายจารย์ พระราชาคณะปลัดซ้าย ๑

พระครูธรรมกถาจารย์ ๓

พระครูวินัยกรรม ไต่ถาม ๓

พระครูพรหมวิหาร พระครูพระปริตร ๓

พระครูอนันตวิธาน พระครูพระปริตร ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูธรรมกร ๓

พระครูพนมตลิ่งธาร พระครูศีลวิจิตร ๓

พระครูพิศาลธรรมคุณ พระครูศีลวิจิตร ๓

พระครูพิบูลย์บรรณวิจิตร ๓

พระครูพัฒนบรรณกิจ ๓

พระครูสังฆบริหาร ๓

พระครูศีลวิจิตร ๓

พระครูใบฎีกา ๓

ขอให้พระคุณผู้ใดรับตำแหน่งทงปวงนี้ มีความสุขสวัสดิ์ดีดีภาพ
ในพระบวรพุทธศาสนา เทอญ.

ประกาศ ณ วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓ เป็นปีที่ ๓๕
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ส. ธนะรัชต์

นายกรัฐมนตรี

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ กิตติโสภณมหาเถร ทรงดำรง
 ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ตักสมหาลังฆปริณายก เป็นเวลา ๒ ปี
 กับ ๓ เดือน ๒๓ วัน ทั้ง ๆ ที่มพระอนามัยเสื่อมพระเดชภาพ
 แข็งแรงไม่มทพพลภาพ พระองค์เคยอาพาธด้วยโรคชงนายแพทย์
 ตรวจพบว่าเป็นมะเร็งทตอมปอดเตท เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และได้รับการ
 ผ่าตัดใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ครวงหนง และอก
 ครวงหนงอาพาธเป็นโรคมันวในกระเพาะปัสสาวะ และนายแพทย์
 ได้ชบให้แตกและนำออกจนหมดแล้ว จนได้เสด็จไปประเทศสหรัฐอเมริกา
 อเมริกาและยุโรป และประเทศอินเดีย ได้เป็นปกติ สำหรับความตั้น
 ของพระโลหิต ก็มีไม่มาก ก่อนหน้าจะสิ้นพระชนม์ นายแพทย์ประจำ
 พระองค์ได้ตรวจวัดความตั้นของพระโลหิต ก็มีเพียง ๑๔๐ เทาณว
 ส่วนพระโรคประจำพระองค์นั้น ก็มีปวดพระเศียรเป็นครั้งคราวเต็มอมา
 ชงก็เยียวยาให้หายได้เพียงยาแอสไพรินหรือยา เอ.พ.ซี. ก็หาย ในวันที่
 ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๐๕ เวลาเช้าพระอาการทวไปเป็นปกติ จะมีเพียง
 คงปวดพระเศียรตามธรรมดา ชงไม่หนักหนาอะไร เวลาเพล ได้เสด็จ
 ไปเจริญพระพุททมนต์และเสด็จภัตตาหารเพล เนื่องในงานทำบุญของ
 ท่านจอมพล ฤษชต ฤษชช นายกรัฐมนตรี ได้เป็นปกติ และได้เสด็จ
 กลับมาถงวัด เวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. แลกกได้ทรงผกฝนตามททรง
 เคยปฏิบัติมา และในเวลาประมาณ ๑๔.๐๐ น. เศษ ก็ได้ทรงเสด็จลงมา
 รับกุฎบุตรทจะบวชจาพรรษา พ.ศ. ๒๕๐๕ และได้ทรงสนทนากัยบิดา
 มารดาของกุฎบุตรนั้น เป็นเวลานานพอสมควร จนถึงเวลาประมาณ
 ๑๕.๐๐ น. เศษ พระอาการทวไปกยงปกติอยู่ ครนผลทนายบุตรมาฝากบวช
 นนกดบเสด ได้เสด็จเข้าถรงนาตามปกติเช่นเคยมา แต่แลว พระอาการ

ทไม้ม ไครคาคณกปรากฏชน นนคคพระอาการปวดพระเศียรจนเกิน
 กาดังความดำารตทจะทรงอดทนได้ เมื่อพระปฏิบัตรับใช้เรียก
 นายแพทย์มาเฝ้าตรวจพระอาการ พอทรงเห็นหน้านายแพทย์และรับสั่ง
 ได้เพียงไม่กี่ครา พระองค์ก็เสด็จขึ้นพระชนม์ ด้วยพระอาการอันดัง
 ดังแม่บรรดานายแพทย์จะพยายามช่วยรักษาพยาบาลเพื่อให้ทรงฟื้น
 ชนมมาอย่างเต็มตามความดำารตและความรู้อย่างไรก็ตาม พระองค์
 หาทรงฟื้นชนมมาได้ไม่ การสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระสังฆราช กิตติ-
 โสภณมหาเถระนี้ เข้าในลักษณะทว่า

อนิมิตฺตมนนญฺญาคํ มจฺจานํ อิธ ชีวิตํ

ความว่า ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกล้วน ไม่มีนิมิตเครื่องหมาย
 ไคร ๆ ทราบไม่ได้ว่าจะดับไปเวลาไร ๆ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ กิตติโสภณมหาเถระ สมเด็จพระ
 พระสังฆราช สังฆมทวสังฆปริณายก สิ้นพระชนม์ เมื่อ วันอาทิตย์
 ชน ๓๕ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด ตรงกับจันท ๓๗ มิถุนายน ๒๕๐๕ เวลา
 ๓๖.๒๗ น. สิ้นพระชนม์อายุได้ ๗๓ พรรษา กับอีก ๒๓ วัน ๆ

การพระศพ

ภายหลังจากสิ้นพระชนม์แล้ว คณะสงฆ์สมเด็จพระมหาเถรวงศ์
 สังฆนายก เป็นประธาน ได้มาอำนวยการจัดพระศพ เวลาประมาณ
 ๒๓.๐๐ น. เช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชชน
 นาท เสด็จมาทรงถวายความเคารพพระศพ และคณะรัฐมนตรี ได้มอบให้
 พลเอก ถนอม กิตติขจร รองนายกรัฐมนตรี มาอำนวยการจัดงาน
 พระศพ และศิษยานุศิษย์ท่านผู้เคารพพนับถือต่างทยอยกันมาถวายความ

เคารพพระองค์พออย่างคับคั่งและเคารพด้วยอย่างยิ่ง เพราะเป็นภารัตน์
พระชนม์โดยไม่วาย

รุ่งขึ้น วันที่ ๓๘ มิถุนายน ๒๕๐๕ เวลาเช้า ได้เชิญพระศพขึ้นสู่บน
พระที่นั่งทรงธรรม ครั้นเวลาบ่าย ๓๘.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ถวายนาถ์วง แดงเชิญ
พระศพลงสู่โกศ เชิญขึ้นประดิษฐานเหนือชั้นแว่นฟ้าภายในเศวตฉัตร
๓ ชั้น ณ บนพระที่นั่งทรงธรรมนั้น ประกอบพระโกศกุดั่น แวดล้อม
ด้วยเครื่องสูงตามพระเกียรติยศ พระตั้งขันธ์ขัณฑ์ ฯ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพระพิธีธรรม สวดพระอภิธรรม
กลางณกลางคืน กำหนด ๘ วัน ให้ไว้ทุกข์ในพระราชสำนัก ๓๕ วัน

ในทางราชการ ได้มีประกาศให้ส่วนราชการทุกแห่งลดของ
ครึ่งเช้า ๓ วัน และให้ข้าราชการไว้ทุกข์รวมกำหนด ๓๕ วัน ฯ

ในการบำเพ็ญกุศล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบำเพ็ญ
พระราชกุศลถวายในวัดตมวารท ๑ ในวาระ ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน เป็นงาน
หลวงโดยลำดับ ในระหว่างนั้น รัฐบาล ข้าราชการ คณะสงฆ์ พุทธ
คณาจารย์ และศิษยานุศิษย์ผู้เคารพนับถือ ได้มาบำเพ็ญกุศลถวายทุกวัน
ตลอดจนถึงงานพระเมรุพระศพฯ คณะทูตานุทูต และชาวต่างประเทศ
ได้ไปถวายเคารพพระองค์พเป็นอันมาก คณะพุทธศาสนิกชนในสหพันธรัฐ
มลายาได้มาถวายเคารพพระศพ และคณะสงฆ์ พุทธศาสนิกชน
ในสหพันธรัฐมลายา มาบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย ในวันที่ ๓๖ พฤศจิกายน

บำเพ็ญพระราชกุศลพระอัฐิ	หน้า	๒๔
ทรงผนวชหม่อมเจ้า		๒๔
เสด็จเยือนอเมริกาครั้งแรก		๒๕
พระราชพิธีราชาภิเษก		๒๕
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา		๒๖
คำถวายชัยมงคลของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช		๒๘
คำถวายชัยมงคลของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ฝ่ายหน้า		๒๘
คำถวายชัยมงคลของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ฝ่ายใน		๓๑
คำถวายชัยมงคลของพสกนิกรและกงสุลต่างประเทศ ในกรุงสยาม		๓๒
พระราชพิธีฉลองพระชนษา		๓๓
พระราชพิธีถือน้ำสารภี		๓๔
พระราชพิธีออกพรรษา		๓๕
การพระกฐิน		๓๖
พระราชพิธีตรึงมงกุฎ		๓๗
เรื่องตั้งศาลาอนันตบุรีภิรมย์		๓๘
ตอนที่ ๔	หน้า	๔๑
ถวายรับเสด็จกษัตริย์นคร		๔๓
เสด็จกลับเมืองเกาะหมาก		๔๓

๘ ๕ ๘ เด็จजनเมืองตราด	หน้า ๔๗
๐ คำถวายพระพรชัยมงคลของพระภิกษุตั้งฆเมืองตราด	๔๘
๐ คำถวายชัยมงคลของประชาชนเมืองตราด	๕๑
๐ พระราชดำรัสตอบประชาชนเมืองตราด	๕๓
๘ เด็จจประพาสเกาะช้าง	๕๖
๘ ๕ ๘ ๘ เด็จजनเมืองจันทบุรี	๕๗
๐ คำถวายชัยมงคลของพระภิกษุตั้งฆเมืองจันทบุรี	๖๐
๐ คำถวายชัยมงคลของประชาชนเมืองจันทบุรี	๖๒
๐ พระราชดำรัสตอบประชาชนเมืองจันทบุรี	๖๔
๘ ๘ ๕ ๘ เด็จจถึงปากน้ำเจ้าพระยา	๖๘
๘ จัดการรับเด็จจที่กรุงเทพฯ	๖๙
๘ ๘ ๘ เด็จจถึงเมืองสมุทรปราการ	๗๓
๐ คำถวายชัยมงคลของพสกนิกรเมืองสมุทรปราการและ	
๘ ๘ ๘ ๘ เมืองนครเขื่อนขันธ์	๗๒
๐ พระราชดำรัสตอบ	๗๕
๘ ๘ ๐ ๘ เด็จจถึงท้าวราชวรวิษุ	๗๗
๐ คำถวายชัยมงคลของพระบรมวงศานุวงศ์ ขาทูตละของชุด	
๐ พระบาทและราชทูตผู้แทนรัฐบาดต่างประเทศ	๗๘
๐ พระราชดำรัสตอบคำถวายชัยมงคลของพระบรมวงศา	
๐ นวงศ์ ขาทูตละของทูตพระบาทและราชทูตผู้แทน	
๐ รัฐบาดต่างประเทศ	๘๑

คำถวายพระพรของพระดั่งมี	หน้า ๙๔
พระราชดำรัสตอบคำถวายพระพรของพระดั่งมี	๙๕
คำถวายชยมงคลของประชาชนชาวพระนครซึ่งได้มาบติ กระทรงนควบาตอานถวายททของต้นามหลอง	๙๖
พระราชดำรัสตอบประชาชนชาวพระนคร	๙๗
แปลคำถวายชยมงคลของพวกพอกาชาวต่างประเทศ	๓๐๐
พระราชดำรัสตอบพวกพอกาต่างประเทศ	๓๐๓
คำถวายชยมงคลของพอกาจีน	๓๐๒
พระราชดำรัสตอบพอกาจีน	๓๐๕
คำถวายชยมงคลของพวกพอกาแขก	๓๐๖
พระราชดำรัสตอบพวกพอกาแขก	๓๐๗
คำถวายชยมงคลของพวกพอกาไทย	๓๐๘
พระราชดำรัสตอบพวกพอกาไทย	๓๑๒
คำถวายชยมงคลของพระบรมวงศานุวงศ์ ชาทูตละของภูตพระบาทฝ่ายใน	๓๑๕
พระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ชาทูตละของ ภูตพระบาทฝ่ายใน	๓๑๗
ตอนที่ ๕	๑๑๖
พระราชทานมาเหนงแตะเลียงลูกขุน	๓๓๕
พระราชบัญญัติเขมอักษรในถารเลัด็จพระวาชดำนินน ประพาศประเทศยุโรป	๓๓๕

(๕)

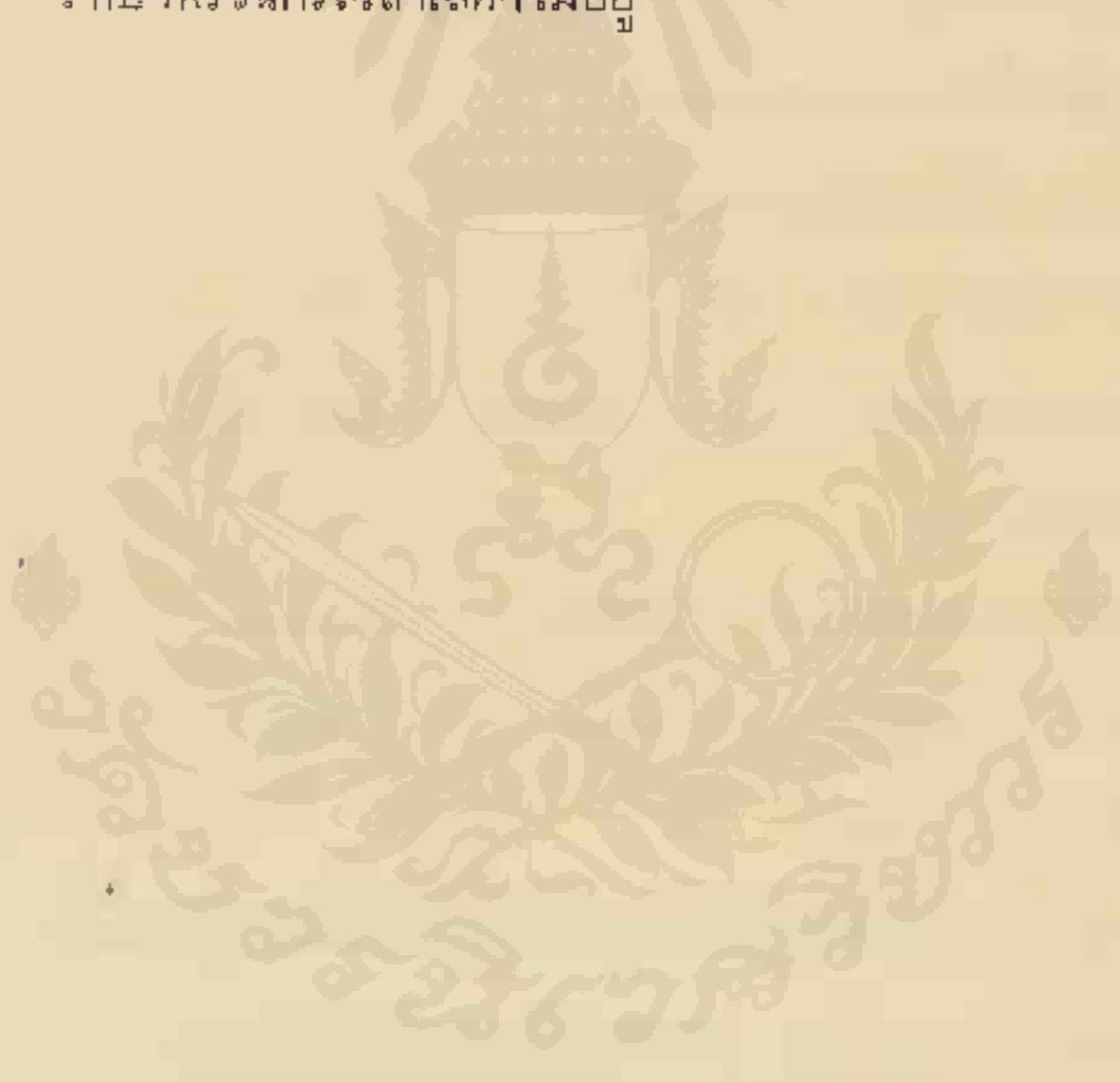
ราชพระนามและรายนามผู้ที่ได้รับพระราชทานเชมอักษร เด็จพระราชดำเนิรประพาสยุโรป	หน้า ๑๒๒
แปลคำถวายขยมงคลของพวกทูตและกงสุลต่างประเทศ	๑๒๘
พระราชดำรัสตอบพวกทูตและกงสุลต่างประเทศ	๑๒๙
พระราชทานเตยงส์ไมตรีอนเตปรักทูล	๑๓๐

สารบัญรูป

๑	เสด็จลงเรือพระที่นั่งมหาจักรททाराเชวรัตษฐี	หน้า	๑๕
๒	ข้าราชการไปส่งชอพงชาวเสด็จที่สวนดุสิต		๑๘
๓	พระราชทานพระแสงทเมองจันทบูร		๒๒
๔	เรือรบเสด็จทเมองสมุทรปราการ		๓๒
๕	เรือพระที่นั่งถงทาราเชวรัตษฐี		๓๘
๖	ชมกรมทหารเรือ สร้างททาราเชวรัตษฐี		๘๐
๗	แพเสด็จเขาพระบรมมหาธาตวง		๘๒
๘	ทรงรถพระที่นั่งเสด็จสวนดุสิต		๘๐
๙	ชมกรมยุทธนาธิการ สร้างทถนนราชดำเนินใน		๙๒
๑๐	ชมกระทรงถงถดาใหม่ สร้างทเชิงสะพานผ่านพิภพถดา ตานเหนือ		๙๔
๑๑	ชมกระทรงถงมหาตไทย สร้างทตแยกถนนบ้านตระนาว		๙๖
๑๒	ชมกระทรงถงยตธรรม สร้างทถนนราชดำเนินกลาง ตตตแยกถนนดินสอ		๙๘
๑๓	ทรงรับคาถาถวายชัยมงคลถงชาวถางประเทศทถนนราชดำเนิน		๑๐๐
๑๔	ชมกระทรงถงนครบาล สร้างทเชิงสะพานผ่านฟ้าถดาต		
	ตานเหนือ		๑๐๒
๑๕	ชมกระทรงถงธรรมการ สร้างทถ้ามแยกถนนจักรพรรดิ		๑๐๔
๑๖	ชมทหน้าโรงเรียนนายร้อยทหารบก		๑๐๖

- ๑๗ ^๒ ภูมิกระทรวงเกษตราธิการ ^{๒ ๘๑} ตำราทเชิงสะพาน
 ฃมวณรังสรรค์คานไต หน้า ๓๐๘
- ๑๘ ^๒ ภูมิกระทรวงพระคลัง ^{๒ ๘๒} ตำราทัดแยกถนนพิษณุโลก ๓๑๐
- ๑๙ ^๒ ภูมิกระทรวงโยธาธิการกับรูปเทวดาท่าเทียบเป็นคอกข่าง
^๘ ทงระดัวางพระบรมรูปทรงมา ^{๒ ๘๒} ทหน้าพระดาวะ ๓๑๒
- ๒๐ ^๘ ทแจกละมาของพระราชทานราชฎรแห่ง ^{๘ ๘๒} ๓ เมอเดัดจกตบ ๓๑๔
- ๒๑ ^๒ รูปศาลาอันเตในถันตุดิต ^๘ เป็นทลโมถรชองพนักงาน
^๒ รักษาพระนครเวดาละคัจ ^๘ ไมย ๓๓๐

จดหมายเหตุประกอบเรื่องไถลบ้าน

ตอนที่ ๑

ว่าด้วยพระราชปรารภ

เมื่อปีมะเมีย รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๕๘) พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภว่า มพระอาการ
ประชวรไม่ทรงสบายมานานแล้ว เมื่อได้เสด็จไปประพาสและพักผ่อน
ตามหัวเมือง ก็กลับทรงพระตำราญไปชัวยคราว แต่ครั้นกลับทรง
ประพฤตพระราชกิจกรากกว่าเขากิจ หรือเวลากระทบฤกษ์ฤกษ์แปรไม่
ปรกติก็กลับไม่ทรงสบายไปอีก แต่เป็นตงนมาหลายคราว ถึงคณ
ทรงสังเกตเห็นพระอาการกำเริบชนกกว่าแต่ก่อน ดอกเตอร์ไบเมอร์ผู้เป็น
แพทย์ประจำพระองค์^(๑) ตรวจพระอาการตงเนอเห็นสั้นนัชฐานว่า
โกฐาสถายในพระกายไม่เป็นไปสม่าเสมอ พระโรคเช่นนั้นไม่ถูกแก้
อากาศเช่นในฤดูฝนชุก หรือร้อนจัด เช่นในฤดูคิมหะในสยามประเทศ
น จงเวอรรักษาไม่หายได้ ตงจะเสด็จแปรสถานไปหาอากาศปรกอบ
แก่การรักษารักษาพระโรคจึงจะหาย ก็แต่ตามตทจะรักษาพระโรคได้เหมาะ
ตทสุดกมแต่ในประเทษยุโรป และมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญการรักษารักษาโรค
เช่นทประชวรนั้น จงกรมบงคมทุก ๆ แนะนำในหน้าทของแพทย์

(๑) ที่จริงดอกเตอร์เรห์เตอร์ ที่ได้เป็นที่พระยาประเสริฐศาสตรจารย์ในรัชกาล
ปัจจุบันนี้ เป็นแพทย์ประจำพระองค์ แต่เวลานั้นกราบถวายบังคมลาไปเยี่ยมบ้าน
ชั่วคราว ไปตท ให้ดอกเตอร์ไบเมอร์ แพทย์ในกรมทหารเรือเป็นผู้แทนในหน้าที่
แพทย์ประจำพระองค์

ขอให้เสด็จไปรักษาพระองค์ในยุโรป บำรุงพระองค์ให้คนเป็นปรกติ
 แต่ในเวลาพระโรคยังไม่เจริญกตา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
 ปรีกษาพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ และท่านเสนาบดีต่างกเห็นชอบตาม
 คำแพทย์ ถึงเนื้อเห็นกราบบังคมทูล ฯ ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ย่อมเป็นสำคัญแก่ราชการบ้านเมือง เมื่อไม่ทรงพระดีวราญอยู่ตราบใด
 กชอวาทของแก่ประโยชน์ของราชการบ้านเมืองอยู่ตราบนน ถ้ามทาง
 ทจจะรักษาพระองค์ ให้หายประชวรเป็นปรกติได้ ต่อมควรจะเสด็จไป
 รักษาพระองค์ จะโตมกาลตั้งทรงเป็นภาระธุระในราชการบ้านเมืองเหมือน
 อย่างเดิม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถทรงพระอนุมิตตามคำทกราบ
 บังคมทูล ฯ จงโปรด ฯ ให้เตรียมการทจจะเสด็จยุโรปอีกครั้งหนึ่ง

ทรงพระราชดำริว่าเมื่อเสด็จยุโรปคราวก่อน (เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐)
 เป็นครั้งแรกทจจะเสด็จไปเจริญทางพระราชไมตรีถึงราชสำนักในนานา
 ประเทศ และเป็นครั้งแรกทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามจะได้เสด็จไป
 ต่างประเทศทางไกลถึงปานนั้น ทงชาวยุโรปและประชาชนชาวพระนคร
 นยงไม่คุ้นเคยแก่การเสด็จเช่นนมาแต่ก่อน จงโปรด ฯ ให้จัด
 กระบวนเสด็จเป็นอย่างทางราชการ ทรงเรือพระที่นั่งมหาจักร มราช
 บริหาร โดยเสด็จทงฝ่ายทหาร พลเรือนเต็มตามตำแหน่งไปจนถึงยุโรป
 แต่ครั้งจะเสด็จไปเพอประโยชน์รักษาพระองค์เป็นสำคัญ ถึงแม้วจะ
 เสด็จไปเยี่ยมเยอนยงราชสำนักในนานาประเทศทจจะเสด็จไปถึง ก็โตทรง
 คุ้นเคยอยู่แล้วโดยมาก ไม่จาจะตจงจัดการเสด็จเป็นทางราชการอนตอง
 เสียค่าใช้จ่ายมากเหมือนครั้งก่อน จงโปรด ฯ ให้จัดกระบวนเสด็จเป็น

โองการตลอดทุกเวลาในไม่ช้านัก ดังเช่นเคยเป็นมาในเวลาที่
พระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้งก่อนแล้ว

แต่กระนั้นก็ดี ย่อมพระบรมราชประสงค์อยู่ชองว่า จะไม่ใ้พระราช
แผ่นดินซึ่งเคยทรงเป็นพระราชชุธระอยู่เต็มอนนตของคองคางสำเรจชาเวลา
ไป เพราะเหตุที่ไม่ได้ประทับอยู่ในพระมหานครแต่เคย และทรง
พระราชดำริเห็นว่า บางที่จะมราชการแผ่นดินอยู่บางอย่างที่จะตองทุก
ฉดอง เพื่อจะได้มพระราชดำริสั่งเป็นลัทธิชชาติไปโดยฉบับพัตน์ และ
การอนนทไม่พอที่จะตองมี ไทรเดชไปกราบบังคมทูลพระกรุณาให้
ข้าไปไม่ทนทวงทของกรทจ่าเป็นจะกระทำให้สำเรจไปดังนี้ :

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานอำนาจในราชกิจ ที่
จะรักษาพระนคร ในระหว่างเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรปครั้ง
นี้ไว้แต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ มกุฎราชกุมาร
และให้ทรงเป็นประธาน ในที่ประชุมทั้ง ๒ อย่างทุกคราวต่อไป และให้
ทรงบังคับบัญชาการทั้งปวงลัทธิชชาติต่อไป พร้อมด้วยที่ประชุมทั้ง ๒
อย่างนี้ คือ

- อย่างที่ ๑ ที่ประชุมผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร ณ กรุงเทพฯ
- นหมทปรักษา คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุ
พันธุวงศ์วรเดช พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วงศ์โรปการ
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุวัดติวงศ์ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นนคร
ไชยศิริวรเดช

อย่าง ๒ ที่ประชุมเสนาบดีชน มีเสนาบดีและผู้แทนเสนาบดีทุก
กระทรวง แต่ถาเสนาบดีกระทรวงใดจะป่วยไข้ หรือมกจราชการไป
ตามเสด็จพระราชดาเนนครงนถด หรือมราชการไปในหณเมืองกต ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปลัดทูลฉลองในกระทรวงนั้นอยู่ในที่ประชุม
แทนเสนาบดีตลอดช่วงเวดานน

และให้พระยาตรีสุนทรโวหาร^(๑) เป็นเสนาบดีจนาอนุกรรดาหรมท
ประชุมทง ๒ อย่างนดวย และให้ประชุมกันเนองๆ ตามเวดาทลัมคอร
จะกำหนดไว้

ถามีการอนไตเช่นกถาวมาชางคณนเกดชน ตัมคอรจะกราบ
บงคทูลพระกรุณาถอนทจะทรงบงคบบัญชาไปไรแถด ก็ให้รบกราบ
บงคทูลไปทางโทรเลข

แต่ถาเหตุการณอนไตอนนหนง ซงเป็นการรอนเวดกต หรือเป็น
กจไม่เสาคณพทจะตองกราบบงคทูลพระกรุณาถด เมอการนนเนน
กจซงเคยพระราชทานพระบรมราชวณจณน โดยไม่เคยเตปรกษาเสนาบดี
แถด ก็ให้พรอมกบทประชุมผู้เสจราชการรักษาทระนคร คาคถว
เทขบเคยงกบพระราชนยม และแบบอยางทเคยแถคอรแกเหตุการณ
นน บงคบบัญชาไปให้เสจเรจแถด จงกราบบงคทูลพระกรุณาออกไป
ถายหลง

เมอการนนเป็นกจทเคยโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีประชุมปรกษา
กัน ก็ให้พรอมกบทประชุมเสนาบดีบงคบบัญชาไปให้ตลตดทุกประการ

(๑) พระยาตรีสุนทรโวหาร (กมล สาลักษณ์) ได้เป็นพระยาตรีสุนทรโวหาร
ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ผู้ใดแต่การทศวรรษจะให้สำเร็จทุกอย่างนั้น ถ้าเรารู้ได้ทั่วไปให้ทศวรรษ
 เวลาอันควร อย่าให้คงค้างขวางขัดอยู่เลยเวลาไปโดยใช้เหตุ

ถ้าหน้าที่ราชการใด ๆ ซึ่งเป็นตำแหน่งทรงพระกรุณาโปรดตั้ง
 จะว่างลง ด้วยเหตุประการใด ๆ ก็ให้ทรงจัดสรรผู้ทำการหน้าที่
 ตำแหน่งนั้นแทนไปก่อนจนกว่าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแต่งชน
 ใหม่สืบไป และถ้าผู้ใดทำราชการในหน้าที่ตำแหน่งใด ๆ จะประพฤติ
 ตนหรือปฏิบัติราชการไม่ชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ก็ให้ทรง
 ถอนคนผู้นั้นไฉไลเสียก่อน แล้วจัดสรรผู้อื่นทำการแทนในตำแหน่งนั้น ๆ
 ไปจนกว่าจะได้รับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยในคดีอันตนด้วย

ให้ข้าราชการทุกตำแหน่งพึงบังคับบัญชาให้เข้าใจแน่นอน ตาม
 พระราชกำหนดกฎหมายและกระทำตามทุกสิ่งทุกประการ เทอญ

ประกาศมาแต่พระที่นั่งจักรมหาราชด้าท ในพระบรมมหาราชวัง
 กรุงเทพฯ ฯ ณ วันเสาร์ที่ ๓๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ เป็น
 ๑๔๐๐๔ หรือปีที่ ๓๘ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ตอนที่ ๒

ว่าด้วยสังเสดจ

เมื่อเตรียมการเสด็จพร้อมแล้ว ถึงวันที่ ๒๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๕

(พ.ศ. ๒๔๔๘) เริ่มการพระราชพิธีสำหรับเสด็จทางไกล ทรงนไปรดฯ ให้ทาแต่ตั้งเชปพอมให้เสยราชบวระเพณ พิชอนแรกนิมนต์พระตั้งหม ตำแหน่งพระครูพระปริตรไทย ๔ รูป มอญ ๔ รูป ถัดมมนต์ ณ พระที่นั่งดุสิตดาภิรมย์ เสดกนาพระพุททมนต์เจ้าหรบจะได้ตรงมูรธาภิเศก และถัดจด ต่อมาในอนท ๒๕ ท ๒๖ มีนาคมอก ๒ วัน

ในอนท ๒๔ มีนาคมนั้น เสด็จฯ ไปยังวัดบวรนิเวศฯ ทรงนมัสการ พระพุททชินสี่ท พระคำดดา และพระอัฐิพระเจ้าบรมวงศ์เชอ กรมถ่มเตจ พระยอเวศควิยาตงกรณ แล้วเสด็จไปทรงบูชาพระพุททชินราช ณ วัดเบญจมบพิตร

วันที่ ๒๕ มีนาคม เวลาบ่าย เสด็จพระบรมอัฐิพระบาทถ่มเตจฯ พระพุททชยอศฟ้าจุพาโลก พระบาทถ่มเตจฯ พระพุททเจดค์หัด่านภาดย พระบาทถ่มเตจฯ พระนงเกลาเจ้าอยหว พระบาทถ่มเตจฯ พระจอมเกลาเจ้าอยหว ถ่มเตจพระปฐมบรมมหาบยกาชบติ ถ่มเตจพระรูปสี่ริ ไต้ภาคยมหาภาคนาว กรมถ่มเตจพระอมรัตนรามาศย กรมถ่มเตจพระศรัสุรเยนทรามาตย กรมถ่มเตจพระศรัสุลาไจย กรมถ่มเตจพระเทพศรัรัตนรามาศย ถ่มเตจพระบรมราชมาตามหยกาเชอ พระเจ้าบรมมหยกาเชอ กรมถ่มเตจพระสุดารัตนราชประยว รวม ๑๒ พระโกศ

ประดิษฐานบนพระที่นั่งเศวตฉัตร ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย และเชิญ
 พระอัฐิพระชนกในกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี โดย พระชนกในกรมสมเด็จพระ
 พระศรีสุริเยนทราธิบดี พระชนนีในกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี พระ
 ชนนีในกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราธิบดี รวม ๕ พระโกศ ออก
 ประดิษฐานบนโต๊ะทองคำหน้าตะวันตก แห่งพระที่นั่งเศวตฉัตร ในพระที่นั่ง
 อมรินทรวินิจฉัยเหมือนกัน

ครั้นเวลาบ่ายสามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงรถ
 พระที่นั่งจากวัดสุทัศน์มาสู่พระบรมมหาราชวัง ประทับ ณ พระที่นั่ง
 อมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการและเครื่องทองน้อย เทียน-
 ทอง เทียนเงิน บูชาพระบรมอัฐิแล้ว ทรงทอดผ้าไตรตามฉดากพระนาม
 ๑๖ ไตร นิมิตต์พระตั้งสูงส่งสถิตยอด หรือสถิตยอดของตอพระบรมอัฐิ
 และพระอัฐิสถาปนาพระนามลาดบดงน คือ นางท ๓ พระธรรมเจดีย์ (เข้ม)
 วัดพระเชตุพน ท ๒ พระครูนาจารย์วัดวร เกณฑ์สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
 (ฤทธิ) วัดอรุณราชวราราม ท ๓ พระอรวงค์เรอ พระองค์เจ้าพระธิดาพร
 พริยพรวด วัดราชบพิธ อันเป็นพระราชันท์ดาในรัชกาลท ๓ ท ๔ พระ
 ลาดนโถกภณ (อ่อน) วัดราชประดิษฐ์ ท ๕ พระธรรมไตรโลกาจารย์
 (ม.ร.ว. เจริญ) วัดระฆังโฆสิตาราม ท ๖ พระวิเชียรมนุ (ภู)
 วัดบุษยาราม ท ๗ พระฉนัยภักดีการเดว (ปั้น) วัดราชฐานฐาน ท ๘
 พระธรรมปัทมญาณจารย์ (สาด) วัดหงส์รัตนาราม ท ๙ พระครูปรีชา
 เฉลิม วัดเฉลิมพระเกษรท ท ๑๐ พระเทพกระวี (เจริญ) วัดเทพศิริน-
 ทราวาส ท ๑๑ พระธมฺมัทแทนพระสังวรวิมล วัดราชโอรส ท ๑๒

พระคุณวงศ์ (ถิ่น) วัดปรมัยยิกาวาส พระสังฆาสน์ โดมตามพระอุ
 ชิงประดิษฐานบน โต๊ะทองนพ หนึ่งตามลำดับพระอุ ซึ่งตั้งนเหมือนกนิ
 คอ นงท ๓ พระปลัดอดตหนง ท ๒ พระปลัดอดตธนาภรรตาราม ท ๓
 พระธมฺมอดตหนง ท ๔ พระมหาอยู่ เปรียญ ๘ ประโยค วัดเทพศิริน-
 ทราวาส ครนตตบปกวณแ่ธรงแ่ลล พระอรวงค์เรือ พระองค์เจ้า
 พระธนาพรพิริยพรต ถวายขณ พระธำม่น โถ้ภณถวายอดิเรก
 พระบรมไตร โลกจารย์ถวายพระพรดา พระธงฆกตบแ่ลล พระบาท
 ถมเตจพระเจ้าอยู่หัวแ่ลลคไปยงวัดพระศิวรัตนค้ำธตาราม ในทณ
 เจ้าพนักงานโตเชญพระไชยวัฒน ปรจจารชกาดบจจุบนนของค ๓ พระ
 ไชยเนาอ โสหะ ๓ องค์ มาประดิษฐานบน โต๊ะศิลา พรธมตถวยพระเตาหนา
 พระพุททมนต์ แลลคอกไม้แทนขุป ทหนาพระพุททชรตนปฏิมากรถถวย
 พระบาทถมเตจพระเจ้าอยู่หัวแ่ลลค ในพระอุ โปถล ทรงเครองนมถ์การ
 แลลคเทียนทองทชนเงน บูชาพระมหามถนรัตนปฏิมากรแ่กวมรคท พระ
 พุททชยอกฟ้าจุฬาโลก พระพุททลเศศ ๗ ถานภาดย แลลคพระธมฺมพุททชพรธน
 พระธงฆมรธม ๓๘ รูป มีพระธมฺมเมษาคารย (คีร) ถดชพระธงฆครามเป็น
 ประธาน ถวายคถเจเรญพระพุททรมนต์จบแ่ลล ถวายอดิเรก ถวาย
 พระพรดา พระบาทถมเตจพระเจ้าอยู่หัวแ่ลลคถบถงถงถนถลลตเวธ ๒
 ทุมเศษ

ฉันท ๒๒ มีนาคม เวธนาเช้า ๕ โมงเศษ ไปรดเกด้า ๗ ให้ถมเตจ
 พระบรมไชรธำชราช มถุฎราชกุมาร ได้คจไปทรงจตุเทียนเครอง
 นมถ์การ แลลคทรงองกาดพระธงฆชงเจเรญพระพุททชมนตเมอกนหนท ใน

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้ว พระสังฆคณาจารย์ โมทนา
ถวายอดิเรก ส้มเค็ญพระบรมโอรสาธิราชเสด็จกลับ เข้า ๕ โมงเศษ

เวดabay เจ้าพนักงานได้จัดตั้งพระแท่นมณฑล ณ ห้องบรรณาคม
พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ประดิษฐานพระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลปัจจุบัน
องค์ ๑ พระไชยเนาวโลหะ ๒ องค์ พระอมตวยพระเตาเผาพระพุทธรูป
ตั้งเครื่องนมัสการและพระแท่นทรงกราบเตรียมไว้พร้อมแล้ว เวลา
ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้นมิตพระสังฆ
๒๐ รูปขึ้นไปบนพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่อง
นมัสการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เสด็จขึ้นประธาน
ถวายศีลแล้ว พระสังฆคณาจารย์พระพุทธรูปเสด็จตปรีตร ไหรบูชาเทวดา
ตามธรรมเนียม พระสังฆคณาจารย์พระพุทธรูปเสด็จตปรีตร ไหรบูชาเทวดา
ถวายพระพรตา เสด็จยามเศษ พระบรมวงศานุวงศ์ ขาตุลละของชุด
พระบาทถวายคานบถดบจากทเฝ้า ฯ

วันที่ ๒๗ มีนาคม เวลาเช้า ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เสด็จออกของบรรณาคม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เสด็จถวายศีลแล้ว พระสังฆคณาจารย์
พระมหาพนเปริยัญ ๘ ประโยค วัดเบญจมบพิตร ซึ่งจะได้รับพระราช
ทานพัดเปริยัญ ๘ ประโยคในอนนทวย เป็น ๒๓ รูปถวายพระพรจบแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำพระสังฆคณาจารย์ไปนั่งโต๊ะรับพระราชทาน
ฉนวน ณ ห้องทอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์
ทรงองค์ศีลพระสังฆคณาจารย์ ครบถ้วนแล้วขนมมาพร้อมกัน ณ ห้องบรรณาคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเครื่องตั้งเวร แลดูแต่ดั่ง
 พระแท่นตั้ง เจ้าพนักงานกรมพระภาษามาตา กรมต้นมพดเรือนถวาย
 พระเตานาพระปรีตริแสง พระเจ้านองยาเรอ กรมหลวงวชิรญาณวโรภ
 ถวายนาพระพุทธมนต์ แลดูโหรถวายพระเตานพเคราะห์ และชพอ
 พราหมณ์ถวายนากรวดน้ำตั้งข ในเวลาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ตั้งมูรธาภิเศกนั้น พระสังฆ์วัดศยมมงคลศาธา พราหมณ์เข้าพระมหา
 ตั้งข กรมแสงในแคว่งไม้บั้นเท้าเจ้าพนักงานประโคนแตร์ตั้งข
 ดุริยคณิตร เสร็จการตั้งมูรธาภิเศกแลดู พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ทรงเครื่องเต็มยศชาวดำหรับจ่อมพลทหารเรือ ทรงประทับเครื่อง
 ราชอิสริยาภรณ์มหาจักรบรมราชวงศ์ เสด็จออก ณ ห้องบรรณาคม
 พระราชทานไตร พัดเปรียญ ตั้งพระมหาพินดคเบญจมบพิตร ซึ่งเต็ม
 เป็นเปรียญ ๘ ประโยค เป็นเปรียญ ๘ ประโยค พระสังฆ์วัดศยมนโต
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนทองเงิน พระราชทานให้
 มหาเดกเชิญไปพร้อมด้วยเครื่องตั้งเวร ไปตั้งการะพระดยามเทวาธราช
 พระมหาเศวตฉัตรในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งอมรินทรวิน
 ฉาย พระที่นั่งจักรมหาปราสาท พระพุทธรัตนปฏิมากร พระพุทธชินราช
 พระพุทธชินสีห์ และพระพุทธรูปยวตน์ หอแต่ดยธรรมปรีตริ หอแก้ว
 พระภูมิ พระหตกเมือง เจ้าหอกลอง พระคลังทอง พระคลังเงิน พระ
 คลังเชอกบาศ์ แลดูทรงประเคนหมากพลูเทียนรูปแก่พระสังฆ์ ๗ ถวาย
 อนุโมทนาด้วยอศคปป์สาทสุดศาธา พระสังฆ์รับสั่งพพ และถวายขติเรก
 รับสั่งพพพทชาจบแลดู ถวายพระพรลา โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงาน

ทำราชวัติขลุ่ยเวลา ๕ โมง ๓๐ นาที เวลาที่เรือพระที่นั่งผ่านลงไปบน
บรรดาทหารบกทหารเรือข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน กับราชทูตผู้แทน
รัฐบาลต่างประเทศ ซึ่งมาตั้งเฝ้าฯ พระราชดำเนิน ได้พร้อมกันกระทำ
การเคารพทักท้วง

ตั้งแต่เรือพระที่นั่งลงจากท่าราชวัติขลุ่ยไปแลดู พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงราชูปถัมภ์ เสด็จประทับทอดพระเนตร
พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เวลาบ่ายโมง
เศษยกกลางวัน

เวลาบ่าย โมงเศษเรือพระที่นั่งผ่านข้ามแสงไฟฟ้า เมืองนคร
เขื่อนขันธ์ เจ้าพนักงานประจำบิคมเรียงเป็นลำดับตามธรรมเนียม บ่ายโมง
หนึ่ง ๕๕ นาที ถึงพระตำหนักเจดีย์ แลดูเรือพระที่นั่งผ่านข้ามแสง
เจ้าพนักงานประจำบิคมเรียงเป็นลำดับเหมือนกัน เวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จ
พระที่นั่งทอดสมเด็จพระที่นั่งมหาราชวร มหาราชสมเด็จพระที่นั่งมหาราช
ราชกรมเมือง ๓ หลวงตั้งพระที่นั่งมหาราชวร ปลัดเมือง ๓ หลวงราช
ยตำรวจ เจ้าพนักงานกรมศุฎการ ๓ หลวงประจำมโหฬาร ปลัดกรมกอง
ตระเวน ๓ หลวงประจำกรมศุฎการ แพทย์ ๓ ขุนมุนญิกิจจารณ
ผู้ช่วยแพทย์ ๓ รวม ๖ นาย ขันมาเฝ้าทอดพระองค์พระบาท ต่อไป
อีกคร้หนึ่ง เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี มาเฝ้าทอดพระองค์
พระบาทโดยเร็วที่สุดอนันต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ งดห้ามไม่ให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฯ ขันมาบนเรือพระที่นั่ง
เพราะทอดพระองค์พระบาทเห็นวาทานแก่ธราปถกเปลี่ย จะเป็นวาทธราปถก

จึงเสด็จพระราชดำเนิน โดยทางลาดพระบาท ลงไปรับตั้งปฏิสันถารกับ
เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ฯ ทเวอต์ตมตอนซ์

เวตาบาย ๕ โมงครึ่ง พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ซึ่งตาม
มาตั้งเสด็จพระราชดำเนินในเรือพระที่นั่งเพียงเมืองสมุทรปราการนั้น ได้
เรียงพระองค์ และเรียงตอกนกราบถวายบังคมลา

ครั้นพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ กราบถวายบังคมลาทวณ
แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสพระราชทานพระบรม
ราโชวาท และพระราชทานพรแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ
ทรงปวงศวันต์เสร็จแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ กราบถวาย
บังคมลาตงจากเรือพระที่นั่งมหาจักร ไปสู่เรือไฟเติกพร้อมกัน ให้ถวาย
ชัยมงคล โดยความภักดี

เวตาบายา เรือพระที่นั่งมหาจักรออกจากหน้าเมืองสมุทรปราการ
ต้องลงไปทอดสมอระอณาอยู่ททนต์ตา จะตองรออยู่ททนต์ตา ๘ ทุมจึงจะ
ข้ามสันตอนออกไปได้

เวตา ๒ ทุมเศษประทบ โตะเต๋อวย วนนอากาศดี ตมพดเย็น ๆ
เวตา ๘ ทุมเศษออกเรือพระที่นั่งจากสันตอน พระยาดมฺทบุรานุรักษ์
และข้าราชการเมืองสมุทรปราการกราบถวายบังคมลากลับ

เจ้านายและข้าราชการตามเสด็จพระราชดำเนิน ในครั้งน อดเป็น
ตองพวก คือเจ้านายและข้าราชการ ในตวัดและนอกตวัด

ในตวัดนน คือ นายพลเรือโท สมนเตจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า
กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการทหารเรือ ๑ นายพลโท

เจ้าพระยาสุรสงครามมงคล (โต) ตำแหน่งสมุหราชองครักษ์ ๓ พระยา
บุรุษรัตนราชพัตตภ (นพ) ตำแหน่งกรมวัง ๓ พระรัตนโกษา (เล็ก)
ตำแหน่งราชเลขาณุกา ๓ นายพันเอก หม่อมมนเรนทรราชา (ม.ร.ว. สัทธา)
ตำแหน่งราชองครักษ์ ๓ รวม ๕

เจ้านายและข้าราชการนอกสังกัดอื่น คือ พระเจ้านองยาเชอ กรมหลวง
ประจักษ์ศิลปาคม ๓ พระเจ้านองยาเชอ กรมขุนธรรพธำมรงค์กิจ ๓
พระเจ้านองยาเชอ กรมขุนธมมตอมรพันธุ์ ๓ พระเจ้าตูกยาเชอ
พระองค์เจ้าอรุณวงศ์รัชสมัยโกษ ๓ รวมเจ้านาย ๕ พระองค์ และข้าราชการ
คือ เจ้าหม่อมเต็มใจราช (อิน) ๓ หลวงศักดิ์นายเวร (ม.ร.ว. ดบ) ๓
หลวงฤทธิ นายเวร (พิน) ๓ หลวงธรรดักษณลิขิต (มยุ) ๓
นายพันจรัสการ (แฉ่ง) ๓ รวม ๕ นาย

กบมนักเรียน หม่อมเจ้าทองตอ ซึ่งเป็นนักเรียนพิเศษ ได้รับ
พระราชทานเงินค่าเล่าเรียนถ้วนพระองค์ ๓ นายประดิษฐ์ บุตรพระรัตน
โกษา นักเรียนกระทรวงต่างประเทศ ๓ นายจิตร นักเรียนกระทรวง
ยุติธรรม ๓ รวมนักเรียน ๓ กบมมดเดอริ เวสต์เตนกวัด ซึ่งโปรดเกล้าฯ
ให้ โดยเสด็จพระราชดำเนนไปตั้งเมืองเขนกวอดคน ๓

ตอนที่ ๓

ว่าด้วยการรักษาพระนคร

ในเวลาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปยุโรปทรง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงสำเร็จ
ราชการแผ่นดินรักษาพระนคร พร้อมด้วยที่ประชุมทั้ง ๒ สภา คือสภา
ที่ปรึกษาและสภาเสนาบดี ตั้งแจ้งอยู่ในประกาศพระบรมราชโองการ
ซึ่งพิมพ์ไว้เมื่อตอนที่ ๑ นั้น ผู้เป็นสมาชิกในที่ประชุมทั้ง ๒ สภา คือ

ที่ประชุมสำเร็จราชการแผ่นดิน

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงเป็นประธาน ๓

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๓

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงเทอดวงศ์โรปกาว ๓

• พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ๓

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุวัดติวงศ์ ๓

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช ๓

ที่ประชุมเสนาบดี

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จประทับเป็นประธาน ๓

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๓

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง

เสนาบดีกระทรวงกลาโหม พระเจ้าตากยาเชอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช ๓

เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ พระเจ้านองยาเชอ กรมหลวงเพชรวงค์โรปกการ ๓

เสนาบดีกระทรวงนครบาล พระเจ้านองยาเชอ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ ๓

เสนาบดีกระทรวงวัง ส้มเต๋อพระเจ้านองยาเชอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุกตวงค์ ๓

เสนาบดีกระทรวงพระคลัง พระยาสุรยานุกตร ๓

เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ เจ้าพระยาเพนด็องค์กุดเน ๓

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม (พระเจ้าตากยาเชอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิไปตามเสด็จ ฯ) พระยาจักรปานปลัดทูลฉลองแทน ๓

เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เจ้าพระยาจชดองค์กุดมโลว ๓

เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ พระยาสุรมนยอนันต ๓

ผู้บัญชาการทหารเรือ (สมเด็จพระเจ้าตากยาเชอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิตไปตามเสด็จ ฯ) พระยาเทพอรชุน ปลัดทูลฉลองแทน ๓

ราชเลขาธิการ (พระเจ้านองยาเชอ กรมขุนจ้มนตขมรพินธิ์ไปตามเสด็จ ฯ) พระเจ้าตากยาเชอ กรมหมื่นปวโรจกตบตี แทน ๓

พระยาศรีสุนทรไฉหวร (กมล) เป็นตำแหน่งเลขาธิการทั้ง ๒ สภา

ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากพระนคร ไปแล้ว

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มรบบสังชกษณพระบรมวงศานุวงศ์และ

ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยไปประชุมกันทหน้าพระที่นั่งอภิเชกตุดีต ในเวลา
 บ่ายทุก ๆ วัน อย่างเช่นเคยเขาเฝ้า ฯ เมื่อเสด็จอยู่พระนคร ถัดมาพระองค์
 ก็เสด็จมาประทับเป็นประธานทกอน ข้าราชการซึ่งจะกราบถวายบังคม
 จาไปรับราชการทเมืองกต หรือข้าราชการซึ่งกลับมาจากทเมืองกต
 เสด็จทรวงกษาเฝ้าตามธรรมเนียมมณฑลนคร ทอนเวลาพดบคาเสด็จการ
 เฝ้าแล้ว ถ้าเป็นวันอังคาร วันพุธ วันศุกร์ และวันเสาร์ โปรดให้
 ประชุมสภาทปรึกษาราชการรักษาพระนคร ถ้าเป็นวันจันทร์ และวัน
 พฤหัสบดี โปรดให้ประชุมสภาเสนาบดี มีการประชุมทในพระที่นั่ง
 อภิเชกตุดีต ไปจนเวลาราว ๓ ท่มจึงได้เลิกทุก ๆ คนมิได้ขาด เว้นแต่
 วันอาทิตย์กบรณทมการพระราชพิธีจน จึงเว้นการประชุมเช่นกล่าวมา

อนึ่งโปรดให้ร่างกระโจมสำหรับปิดประกาศตั้งไว้ในสนามหญ้า
 หน้าพระที่นั่งอภิเชกตุดีต และเมื่อใดได้ทรงรับพระราชโทรเลข หรือ
 โทรเลขราชทูตและกงสุลบอกข่าวมาให้ทราบเรื่องพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปตั้งที่ใด ก็โปรดให้คัดสำเนาไปปิดไว้ทกระโจม
 ประกาศให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทราบ เหนืออื่นใด โปรดให้
 พิมพ์ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ให้มหาชนชาวพระนครได้ทราบด้วย
 ทุก ๆ คราว (แต่โทรเลขทมิไปมาใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อกความสะดอก
 ในการส่ง แล้วจึงแปลออกโฆษณาเป็นภาษาไทย) จะนำมาพิมพ์ไว้
 บางฉบับพอให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังน

โทรเลขพระพิเศกต์พาริช กงสุลเยเนอราลสยามมีมาแต่เมื่อ
 ตั้งกไปร์ เมื่อวันท ๓๑ มีนาคม เวลาเช้า ๕ โมง รับททรวงการ
 ต่างประเทศจนเตยอกทอนน เวลาบ่าย ๒ โมง ๓๐ นาที

“ทุก กรมหลวงเทอดวงศ์โรปการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ใต้เสด็จพระราชดำเนินลงมา ณ เวลา ๓ โมงเช้าวันนั้น โดยความผาสุก
(ลงนาม) แอนเคอดัน”

พระราชโอรสและพระราชทานมาแต่เมืองดิงคโปร เมืองวันที่ ๓
เมษายน ร.ศ. ๑๕๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ใต้รับวันที่ ๒

“ถึงมกุฎราชกุมาร เมื่อเช้าเจ้าเมืองดิงคโปรมาหาและได้ไป
เยี่ยมตบ และตอนบ่ายจะไปเมืองยะโฮ
ลัยามินทร”

นอกจากข่าวโทรเลข ถ้าทรงได้รับพระราชหัตถเลขาทราบราย
การเสด็จฯ ประสงค์เมื่อใด ก็โปรดให้คัดเรื่องเสด็จประพาสพิมพ์ใน
หนังสือราชกิจจานุเบกษาใหม่หาชนทราบด้วย จะคิดมาพิมพ์ในหนังสือ
ตอนหนังสือให้เห็นเป็นตัวอย่าง เพราะรายการเสด็จประพาสปรากฏ
โดยพิสดารอยู่ในหนังสือเรื่องไถตบ้านแล้ว

“เวลา ๑๓ โมง เรือพระที่นั่งผ่านเกาะตั้งทางทิศตะวันออก เรือ
เดินห่างจากเกาะประมาณ ๘ ไมล์ ยารุ่งวันที่ ๒๘ มีนาคม ถึงเกาะไผ่
เรือเดินห่างจากเกาะประมาณ ๒ ไมล์ เวลาเช้า ๓ โมงผ่านเกาะจวง
และเห็นตาม ตอนไปไม่ได้เห็นผองอก มีแต่ฟ้ากับน้ำ

ในวันนี้อากาศดีมาก ไม่มีคลื่นเลย นาทะเลราบเหมือนถนน
มดมหาดลอน ๆ เรือเดินทอดน่องไปพอเย็นบ่าย

เวลาบ่ายโมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกบนตาดฟ้า
ประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยเจ้านายและข้าราชการ

เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จสู่ตาดฟ้าชั้นดวงทรงพระอักษร และฉันทย
ราชกิจต่าง ๆ

วันที่ ๒๘ มีนาคม เวลาคืนกลางทะเล แดดไม่เห็นฝั่งเลยตลอดวัน
อากาศตึงตึงสงบ มืดมตะเกาะพุดอยู่เต็มอ

วันที่ ๓๐ มีนาคม เมื่อคืนก่อนเวลา ๔ ทุ่ม เรือพระที่นั่งผ่านเกาะ
วัดงน้อย ทางประมาณ ๒๒ ไมล์ เวลา ๓๐ ทุ่ม ๕ นาที ผ่านเกาะ
ปูลบราลาห่าง ๘ ไมล์ ฉนวนเวลาเที่ยงผ่านเกาะเตยผามาน ตมดนมมคต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระตำราญ และทรงพระราชกิจ
ต่าง ๆ อย่างฉันทก่อน

ในฉนวนตึงแต่เที่ยงแล้วไป เรือเดินใกล้เกาะและฝั่งแหลมมดาย
แลเห็นฝั่งตตออกไป พบเรือกลไฟและเรือใบตามทางหลายลำ เวลา
บ่าย ๕ โมง ๔๐ นาที ผ่านแหลมตตาง แลผ่านเกาะปูลบราปมิจลและ
ปูลอออกเป็นลำตบมา เวลา ๕ ทุ่มเห็นกระโจมไฟฮอตเบิร์ก นายเรือตงเขม
มาทางกระโจมไฟนั้น แลแลเลยเรือเดินตามช่องระหวางเกาะตตงคไป
กับแหลมมดาย เวลา ๕ ทุ่ม ๑๐ นาที ถึงเกาะเบโดรบรองกา เรือเดิน
ห่างจากเกาะ ๒๒ ไมล์

วันที่ ๓๓ มีนาคม เมื่อคืนก่อนเวลา ๗ ทุ่ม ผ่านเกาะเบโดรบรองกา
เวลา ๑๓ ทุ่ม แลเห็นกระโจมไฟทบ้อมแคหนึ่ง และภูเขาทมเมืองยะโฮ
ระและภูเขาเมืองหงกบ ๓๐ นาที พบเรือมกุฎราชกุมาร กับเรือสุครพ

ซึ่งดองหนามาเขากระบวนตามเรือพระที่นั่ง เรือรบทั้ง ๒ ได้ยิงปืน
 กระทำถาถาครพตามธรรมเนียม แลดูใช้จกัรแล่นตามเรือพระที่นั่งมา
 ในระยะประมาณ ๓๐ เส้น เวลา ๓ โมงเช้า เรือพระที่นั่งถึงตั้งคไปร์
 ผ่านเรือรบครเซอร์ประเทศ์ออกส์เตรีย ๒ ลำ เป็นเรือครเซอร์ชนท ๑
 ลำหนึ่ง ชนท ๒ ลำหนึ่ง ลำใหญ่หนชอฟรานซีส โยเดฟท ๑ เป็นเรือ
 ชนท ๔,๐๐๐ คน และมีปืนใหญ่ประจำ ๒๗ กระบอก พอเรือพระที่นั่ง
 แล่นผ่านมา เรือรบออกส์เตรียทั้ง ๒ ลำชักธงบริวารกระทำการเคารพ
 ร้องไฮเร ถวายชัยมงคล แล้วยิงปืนดลุต เข้า ๓ โมง ๓๕ นาที เรือ
 พระที่นั่งมหาจักรกบระขกระบวนออก ๒ ลำทอดลือเป็นแนวเด่มอกันแลดู
 ยิงดลุตตอบเรือรบออกส์เตรีย ในทันใดนั้นเซอร์ยอนแอนเดอตัน
 เกาเดเนอตั้งคไปร์ ให้นำข้อยเอก ดัดลุดอย ทหารคนด้นิทมาบน
 เรือพระที่นั่ง ดับเวลาที่จะไปรดเกล้าฯ ให้เกาเดเนอมาเฝ้าฯ แลดูกลับไป
 นายเรือรบออกส์เตรียทั้ง ๒ ลำ ก็มาพบนายเรือพระที่นั่งตามธรรมเนียม
 พระยามนตรีสุริยวงศ์ พระยาदारงส์จวิต จางวางเมของระของ พระยา
 รัตนเศียรฐี ผู้อาราชการเมืองระของ พระพิเทศพานิช (แอนเดอตัน)
 กงตั้งเยเนอราลด์ยาม หดองพพตงนพานิกการ (จันตงบุเตยต) กับ
 นายยูโน มหาเคเล็ก (บุตรพระยาอหึงงัก) มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
 ไคมพระราชการดำปราคา์รยดงตามลุ่มคกร

เวลาบ่ายโมง ๓ บ้อมแคนนิงยิงปืนดลุต ไม่ไต่ยงเมอแรกเด็ดจ

พระราชดำเนนลึง เพราะเป็นวันอาทิตย์

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระบาทลุ่มเค็จพระเจ้าอยหจ เด็ดจ

พระราชดำเนน โดยเรือมอเตอร ไปชนทยอนด้นกับเบย มลลุมเค็จพระเจ้า

ในเดือนเมษายน ร.ศ. ๑๒๖ ท้าการพระราชพิธีแต่งตั้งกษัตริย์
เมื่อดวงอาทิตย์ ๑๒ เมษายน บอกลัญญ์กษัตริย์ทวดเบญจมาบพิตรตามเคย
เวลาเย็นพระตั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ รุ่งขึ้นเจียงพระ

วันที่ ๑๓ เมษายน นมิตพระราชาคณะตั้งอายุกว่า ๖๐ ปี มี
จำนวน ๓๕ รูปสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ รุ่งขึ้นทรงตั้ง
พระตั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ

วันที่ ๑๕ เมษายน ตั้งบัพการณผาคูพระบรมโอรสาธิราชฯ และพระอัฐิใน
พระบรมโอรสาธิราชฯ รุ่งขึ้นพระพุทธรูปในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
และตั้งบัพการณพระอัฐิพระราชวงศ์ทหอบพระนาถ

วันที่ ๒๓ เมษายน ท้าการพระราชพิธีจรดพระนังคัล พระตั้ง
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ วันที่ ๒๔ เมษายน เจ้าพระยาเทเวศร์
วงศ์วัฒนแรกนาขวัญทุ่งสัมปอัย

ในเดือนพฤษภาคม เป็นกลางเดือน ๖ กำหนดท้าวพระราชพิธี
วิสาขบูชา แต่เป็นเวลาเสด็จไม่อยู่ โปรดฯ ให้ท้าวพิชิตทวดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม ในวันที่ ๒๖ พฤษภาคมวันเดียว ตั้งเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ
เสด็จพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการผู้ใหญ่สมุหนายก
เสด็จไปบูชาพระมหาอมรินทร์ปฏิมากรเกษมรภต แลดูท้าวพิชิตในเทพย
และนมพระธรรมเทศนาตามเคย

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม เวลาบ่าย เชิญพระบรมโอรสาธิราชฯ และพระอัฐิ
ออกประดิษฐานในพระบรมโอรสาธิราชฯ ตั้งบัพการณถาณูกาด
ตามธรรมเนียม กรณเวลาค่ำ ตั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จไปทรง

บุชาและทาพชเตนเทยนทจตเบญจมบพตร เหมือนเช่นพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวไต่เคยทรงประพุดตมาอีกฉนวนหนึ่ง

ฉนวนที่ ๓๓ พฤษภาคม เคยมีการบำเพ็ญพระราชกุศลทรงอุทิศ

พระราชทานสมเด็จพระนางเจ้าผู้พันทากุมารวตนม และสมเด็จพระบรม

โอรสเจ้าราช เจ้าพามหาจักรีรัตนทิศ กับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ

พระธิดาชายาเธอ ฯ เป็นการประจำปี ในชั้น เชิญพระบรมอัฐิสมเด็จพระ

พระบรมโอรสเจ้าราช ฯ และพระอัฐิออกประดิษฐานที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย

ปราสาท นิมิตพระตั้งมี ๒๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ มีพระธรรมเทศนา

กถาเทศหนึ่ง แลจลัดบปกรณเหมือนเคยทำมาในปีก่อน ๆ

ถึงเดือนกรกฎาคม ก่อนเข้าพรรษา ในปีนั้นหม่อมเจ้าจระทรง

ผนวชเป็นพระภิกษุ ๒ องค์ คือ หม่อมเจ้าน้อย ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมหลวงเวรศักดิ์ดาพิศาลองค์ ๓ หม่อมเจ้าไตรภคประพันธ์ ในพระเจ้า

นขงยาเธอ กรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ องค์ ๓ แต่หม่อมเจ้าน้อย

จระทรงผนวชฝ่ายมหานิกาย ส่วนหม่อมเจ้าไตรภคประพันธ์จระทรงผนวช

ฝ่ายธรรมยุติกฯ จึงโปรดให้จัดการทรงผนวชเป็น ๒ งานต่อกัน

ฉนวนที่ ๓๔ กรกฎาคม เวลาสามทุ่มมีโทษหม่อมเจ้าไตรภคประพันธ์

ทพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย วันที่ ๓๕ กรกฎาคม เวลาบ่าย ๕ โมง

ทรงผนวชที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระเจ้าน้องยาเธอ

กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เสด็จเป็นพระอุปัชฌาย์

ในฉนวนที่ ๓๕ กรกฎาคมนั้น เวลาสามทุ่มมีโทษหม่อมเจ้าน้อย ทใน

พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ฉนวนที่ ๓๕ กรกฎาคม เวลาบ่าย ๕ โมง

ทรงผนวชในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส้มเด็จพระวันรัต
วัดมหาธาตุเป็นพระอุปัชฌาย์

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม นบ.เวลายังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จไปยุโรปถึงกำหนด และได้ข่าวว่าตั้งแต่เสด็จไปทรงเป็นสังฆ
คณาธิบดี เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง ส้มเด็จพระบรมโอรสาธิราช
จึงโปรดให้มีการตั้งสโมสรรื่นเริงที่ศาลาอันตะปุริภิกษุณหน้าพระที่นั่ง
อภิเชษกตฤต(๑)

เวลาย้าย โปรดให้มีการเลี้ยงนาคาพระบรมวงศานุวงศ์ และ
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย บรรดาซึ่งมีแก่ใจไปประชุมกัน ณ พระราชวัง
สวนดุสิต

เวลาย้าย ๒ ทูม โปรดให้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ กับทั้ง
ข้าราชการซึ่งเป็นสมมาชิกอันตะปุริภิกษุณไม่เลี้ยงอาหารเช่น เวลาเลี้ยง
มเครื่องดนตรีและเครื่องบรรเลงสดับกันไม่ ครั้นเลี้ยงแล้วประทาน
จุ่มตักและชองบุหรเป็นพระลักแกบรรดาผู้ใดรับเชิญ แลอมณะคอนพุค
คณะสวนจิตรลดา ไปจนถึงเที่ยงจึงได้เลิกประชุม

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม เป็นวันกลางเดือน ๘ กำหนดเข้าพรรษา
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จทรงจุดเทียนพระพรรษา และถวายพุ่ม
พระมหามณเฑียรตบปฏิมากรแกวมรดก ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล
ถวายพุ่มพระราชาคณะ พระครู พระสังฆราชภิกษุซึ่งบวชใหม่ และ
ประทานเทียนชนวนให้พระบรมวงศานุวงศ์ ไปทรงจุดเทียนพรรษาตาม

(๑) เรื่องศาลาอันตะปุริภิกษุณ จะอธิบายต่อไปข้างหน้า

พระอารามหลวง ล้วนพระองค์เสด็จไปทรงจุดเทียนพรรษาวัดพระเชตุพน
ศกย

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม มีการลัดขังกาดานุกาตในพระที่นั่ง
อมรินทร์วินิจฉัย แล้วเสด็จไปจุดเทียนพรรษา ถวายพุ่มพระดงษ์ ณ
วัดเบญจมบพิตร

วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เสด็จไปถวายพุ่มพระเจ้าอนงยาเชอ กรม-
หลวงจักษุวิธานเวโรธ และพระดงษ์วัดบวรนิเวศ ตามอย่างซึ่งพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประพฤติมา

เดือนกษัยน ถึงอภิสกษตมมงคลเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช โปรดให้จัดการทำ
พระราชพิธีตามอย่างซึ่งเคยทำมาแต่ก่อน เป็นแต่ย้ายการพิธีซึ่งเคยทำ
ขึ้นในพระราชนิเวศ ที่พระที่นั่งไพศาลทักษณ มาทำที่พระที่นั่งอมรินทร์
วินิจฉัย มีรายการพระราชพิธีดังนี้

วันที่ ๑๙ กษัยน พระดงษ์ ๑๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ และ
โหรบูชาเทวดานพเคราะห์ ที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
แห่งหนึ่ง

พระดงษ์วัดราชประดิษฐ์ ๕ รูปสวดมนต์นวกหาญส้มธรรม และ
โหรบูชาเทวดานพเคราะห์ ที่ในพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัยอีกแห่งหนึ่ง

วันที่ ๒๐ กษัยน เวลากลางแจ้งพระดงษ์สวดนวกหาญส้มธรรม
ที่ในพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย

เวลาเย็นพระดงษ์ ๑๐ รูปสวดมนต์ โหรบูชาเทวดานพเคราะห์
ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเหมือนวันก่อน คณะดงษ์จน

และญวน พระอมทงขุนนางจหนักายกิมฮ่วยองตอ เวดามือส้มเค็ด
 พระบรมโอรสาธิราชเสด็จวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ด้งนการพชทใน
 พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ส้มเค็ดพระวันรัต วัดมหาธาตุ ถวายเทศนา
 มงคลสูตรกถาทหนึ่ง ส้มเค็ดพระพุทโธไชยอาจารย์ วัดอรุณ ถวายเทศนา
 รัตนสูตรกถาทหนึ่ง

วันที่ ๒๓ กันยายน เวลาเช้าเจียงพระดังฆท ในพระที่นั่งอมรินทร
 วินิจฉัย คือพระดังฆซึ่งได้สดมนตทวดพระศรีรัตนศาสดารามแดง ๒ วัน
 กบที่จะสดในวณนนอกกวนหนึ่ง รวมเป็นจำนวนพระดังฆ ๓๐ รูปด้วยกัน
 ครนเวดากกลางวัน ซึ่งเคยเป็นเวดาพระบรมวงศานุวงศ์ และ
 ชาราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวทุกปีมา ในปีนี้เสด็จฯ ไม่อยู่ ส้มเค็ดพระบรมโอรสาธิราช
 โปรดให้เชิญพระบรมรูป ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้
 เขียนใหม่เมื่อเสด็จอยู่ในยุโรปคราวนี้ และพระราชทานมาถงเมอกองงาน
 ไม่ชานัก ประดิษฐาน ณ พระที่นั่งเเควดนตรีท ในทของพระโรงพระที่นั่ง
 จักรมหาปราสาท ซึ่งเป็นทเคยเข้าเฝ้าฯ แดงทรงนำพระบรมวงศานุวงศ์
 และข้าทูลละอองธุลีพระบาททงปวง เข้าไปถวายบังคมพระบรมรูปต่าง
 พระองค์

ครนเวดาบ่ายโมง ราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศเข้าเฝ้าสมเด็จพระ
 พระบรมโอรสาธิราช ถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวอย่างเคยมาแต่ก่อน

เวลาเช้าพระดั่งซี่ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ โหรบบูชาเทวดานพ-
เคราะห์ทในพระอุโบสถสวดพระศัรวรัตนคำสัตตารามอกกวนหนึ่ง ส่วนทใน
พระทงอมรัตนทวณจณย พระดั่งระธรรมยุติกา ๒๐ รูปสวดพระพุทธมนต์

ณท ๒๒ ถนยายน เวลาเช้าเตยงพระดั่งซี่ ๒๐ รูปทในพระทง
อมรัตนทวณจณย แดวประทานเงินตราผานงผาหมแกชาราชการผ่ายหน้า
ทสูงอายุ ส่วนชาราชการผ่ายในทสูงอายุนน สมเด็จพระบรมราชินนาถ
พระราชทาน เสด็จแสดดงบายศัรวเอนเทยนดนมโภชตามประเพณ

ครนเวลายาคาเคษ โหรบบูชาเทวดาทชาลาเบองบูรพาทศแห่ง
พระทงอมรัตนทวณจณย สังกพระเคราะห์พระพลหัดบต แดะรับพระ-
เคราะห์พระราหุทชาประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ตามตำราโหราศาสตร์ เสด็จแสดดมเทศนาในงานเฉลิมพระชนมพรรษา
ทในพระทงอมรัตนทวณจณยต่อมาชก ๒ กณท คือ พระพิมลธรรม
วัดโสมนัสวิหาร ถวายเทศนาเมตตตู่ตรกณทหนึ่ง พระวรองค์เชอ
พระองค์เจ้าพระธดาพรพรยพรตวตราชบพิท ถวายเทศนาเทวดาทศนถา
กณทหนึ่ง เป็นเสด็จการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเพียงน

คำถวายชยมงคลในวันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรม
โอรสธิราช ได้ทรงดั่งเป็นคำโทรเลขไปทุดเกล้าฯ ถวาย ดั่งน

“ข้าพระพุทธเจ้าพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท
ทงหลาย ชึ่งได้มาชุมนุมพร้อมกัน ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาแห่ง
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทน มีความยินดีขอพระราชทานถวายชยมงคล

และแต่งตั้งความเคารพบถอและความซื่อสัตย์สุจริต และความจงรักภักดี
 อันได้เคยมีอยู่ในจิตของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเต็มอมานน ต่อใต้ฝ่า-
 ละครของชุดพระบาท และพระมหาเศวตฉัตรชกครองหนง อนึ่ง การแต่งตั้ง
 พระราชดำเนินประพาสจากพระราชนครขึ้น แมกระทำให้ข้าพระพุทธเจ้า
 ทรงปวงมความรดีกอยู่ข้างจะเป็ดยว ใจกต กตบเป็นการทกระทำให้
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมความมานะชนอก เพอจะไต่หน้าคาถววยชยมงคล
 ของข้าพระพุทธเจ้าชนกราบบังคมทูลพระกรุณาเต ใต้ฝ่าละครของชุด
 พระบาท ขอใต้ฝ่าละครของชุดพระบาทจงทรงพระเจริญสุชพลปฏิภาณ
 ปราศจากโรคพาชและสรพภยันตราย เพอจะไต่เด็จพระราชดำเนิน
 กตบมาสู่ทามกลางแห่งประชาชนนิกร ชงมความจงรักภักดีต่อใต้ฝ่า-
 ละครของชุดพระบาท โดยเร็ว เพอจะไต่ทรงทำนุบำรุงให้ดำเนินไปในวิถี
 ชงนำไปสู่ความเจริญและความรุ่งเรืองต่อไปชวภาคนาน ขอเดชะ ฯ

(ลงพระนาม) “ วชิราวุธ ”

แลวตั้งคาถววยชยมงคลเป็นจดหมายไปทุดเขตฯ ถววยชก ๓ ฉบับ ดงน

คำถววยชยมงคล

ในการเฉลิมพระชนมพรรษา

ของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายหน้า

ขอเดชะฝ่าละครของชุดพระบาทปกะกฐำปกกระหม่อม
 ในการเฉลิมพระชนมพรรษาเช่นน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ได้เคยเฝ้าทูลละครของชุดพระบาทถววยชยมงคลพรอมุณ บินฉนเฉลิม

พระชนมพรรษาประจวบเวลาที่มีได้เสด็จประทับอยู่ในพระราชอาณาจักร
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่มีโอกาสที่จะได้เฝ้าทอดระของชุดพระบาท
 ถวายชัยมงคลตามอย่างที่เคยมา จึงรู้สึกความว้าเหวเปลี่ยวใจอยู่
 กวณ แม่หม้ออาณาประชาราษฎร์ที่เคยช่วยถวายพระพรในวัน
 กยอสมควรความเปลี่ยวใจในปีนั้นเหมือนกัน โดยเหตุที่ไดทราบว่าเป็น
 เวลาที่มีได้เสด็จอยู่ในพระราชอาณาจักร แต่ความรู้สึกเปลี่ยวใจทรงอยู่
 ทวณคงน ยังจะชักชวนใหม่ความประสงค์ที่จะถวายชัยมงคลในวันเฉลิม
 พระชนมพรรษา ดวณใจอันเต็มไปดวณความกลัวมภกต และระดกถง
 ได้เฝ้าระของชุดพระบาทเป็นอย่างยง พรอมดวณความยงนดทได้ทราบ
 ชาวมาเนอง ๆ ว่า การเสด็จประพาสยังน่านาประเทศครงน ได้มผล
 ล้าคณ คอบาบดพระโรคทไม่ทรงดบรายคตายชนแลด และทรงเจริญ
 พระบรมลู่ขล้าราญตลอดทาง กับทงผู้เป็นใหญ่ในน่านาประเทศได้รับ
 เสด็จโดยทางลุ่มพันอมิตรไมตรี ทงชนชาวยุโรปก็มีความนิยมยงนดในการ
 ทได้เฝ้าระของชุดพระบาทเสด็จพระราชดำเนินน ได้เปล่งอุทานวจา
 แดงความปราโมทย์ทททุกประเทศ เป็นเหตุให้เกิดความบิตยงนดของ
 ประชาชนชาวสยามรัฐทวหนา อนในเวदानพรอมกนตงหนาหมายตา
 คอยรับเสด็จ ได้เฝ้าระของชุดพระบาทกตบคนเจ้าผู้พระนคร
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายพรอมใจกนถวายชัยมงคล ขออำนาจ
 รัตนตรัยจงให้ผล ให้ล่รพสิ่งใด ๆ ทได้เฝ้าระของชุดพระบาทม
 พระราชประสงค์คนนด้าเร่งตงพระราชลฤททยประสงค์ทุกประการ บวงกย
 อยาได้มาแลดพาดยุดบาท บวงบัจจามิตรคคใดใหวบลาด้อยาได้ล่มตง

ความปรารถนา ในมรรคาที่ไผ่ผาดของชุดพระบาทจะได้เสด็จพระราช
ดำเนิน อย่าให้หมองโศกตชวางทางกัน เพื่อจะได้เสด็จโดยสะดวกเร็วพลัน
เซาคณพระนคร โดยสวัสดิภาพ ขอเดชะ ฯ

คำถวายชัยมงคลของ

พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายใน

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

กาลนี้เป็นมงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นควาเกิดปรี่ตา
ปราโมทย์ของชาพระพุทธรเจ้าทงหลายทวหน้า ได้เคยมาประชุมเฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาท กราบบังคมทูลถวายชัยมงคล แลตั้งความดีความภักดี
แต่จงรักเคารพของชาพระพุทธรเจ้าทงหลายเต็มอมา ขอเอนชาพระ-
พุทธรเจ้าทงหลายถอวาเป็นธรรมมงคลของชาพระพุทธรเจ้าทงหลายทวย
คราจนเป็นเวดาทเสด็จไมอຍู ชาพระพุทธรเจ้าทงหลายไมไต่ของทจะ
ประชุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเหมอมเคยมา แต่กมปรารถนาจะได
แลตั้งกตเวทิตาจิตของชาพระพุทธรเจ้าทงหลาย ด้วยประการใดประการ-
หนึ่งตามแต่จะเป็นได้ เพอมงคลสมัยจะไม่ดวงไปเฉยๆ ชาพระพุทธรเจ้า
ทงหลายทวาทเกล้าฯ อຍูวาพระบาทลัมเศจพระเจ้าอยุ่หัวเศด็จพระราช
ดำเนินทอปยุโรปเทยอน ก็เพอจะทรงบารุงพระองคททรงบอบดา เพราะ
ทรงพระอุตธาหะจิตในพระราชกิจ ต้องห่างไกลจากพระนคร ทงจะ
ทรงพระลำบาก ในมคคณตรวณสักเพียงไร แลจะยังมีพระราชหฤทัย
ลือคัลล้องถึงพระราชชรูระอยุ่ทางหลัง ทงนถเพอหิตานุหิตประโยชน์แก่

รัฐมนตรีและประชาชนทั่วไป ถึงเสด็จอยู่ในที่ไกลชนนั้น พระมหา
 กรุณาภัยแผดตลอดมาลงหาพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่เป็นฝ่ายนารี ทั้งใน
 ท้องนอกราชสำนัก ขอนพระเศวตพระศรณเป็นอันเกล้า ๆ หาพระพุทธเจ้า
 ทั้งหลายไม่ว่าทางอื่น ได้แต่จะตั้งคำถวายขัมมงคลของหาพระพุทธเจ้า
 ทั้งหลายไปแทนตน ในมหามงคลกาลอนัน หาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 เหล่านารีทั้งพระราชวงศ์อันวงศ์ และหาทูตของขลุพระบาทในราช
 สำนัก ทงนางห้ามเจ้าและภรรยาเสด็จมาตย์ ขออาราธนาอานุภาพ
 พระรัตนตรัย ขออัญเชิญเทพยตามุหรงมหิศกต และขอได้ยังอำนาจ
 พระมหากรุณาธิคุณจงอภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้
 ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระเกษมสำนัตหายพระโรค นิราศ์สรรพ
 ภัยบัพทอันตราย มีพระเดชานุภาพและเกษมศกพระยศแผ่มายทอดทั่วทุก
 ขอหมุ่บจจามิตรจงถดบวรายกลายต ขอประเทศที่เป็นอันมิตรจง
 รักษาไมตรีอันดีอันดีเสมอไป ขอพระราชอาณาจักกรนิจงไปบูดยมคง
 ขอพระบรมราชวงศ์นงขงยงนดาวร อนงขอจงเสด็จพระราชดำเนนถดบ
 คนถงพระนคร โดยถงัดดีภาพ ขอเดชะ ๆ

คำถวายขัมมงคล

ของพวกทูตและกงสุลต่างประเทศในกรุงสยาม

ขอเดชะ ๆ

หาพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทำคำถวายขัมมงคลของรัฐบา
 ทงปวง ขงมมุแทนอยู่ในกรุงเทพ ๆ น มาถวายในงานเฉลิมพระชนม-

โดยทางฉันทศกต คชเดือน ๓๐ แรม ๓ ค่ำ เป็นฤกษ์ การททภาพ

วังต้องหน บ้างทงหางกนและบางทงชคกน

ฉันท ๒๓ ถนยายน เวดาเยนพระสังฆเดตราชนพท ดตเบญจมบพตร

ฉันทฉนศนรรมบ่ระกต รดม ๕๕ รูปตามฉานฉนพระชนษา ดัดฉนฉน

ทเนพระทงฉนรทททฉนฉนฉน ฉนฉนพระสังฆฉนฉนฉนฉนฉน ฉนฉนฉน

เพฉนฉนฉน

ฉันท ๒๔ ถนยายน เวดาฉนฉนพระสังฆ ๕๕ รูปทไดฉนฉนฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉนฉนฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ฉน

ประดิษฐานที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็น
ถวญญพระราชาสมณภาพ พระสงฆ์สดับปกรณ์ ๓๐ รูป แดงมเทศน์ภาคหนึ่ง
หนึ่ง พระสงฆ์สดับปกรณ์นอก ๓๐๐ รูป

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานเป็น
ถวญญเด็จเจ้าจรัญรรคตอกวณหนึ่ง มร่ายการเหมอหนักยวณก่อน

วันที่ ๒๒ ตุลาคม มีการสดับปกรณ์พระบรมอัฐิและพระอัฐิทใน
พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเป็นถวญญภาณุกาตสำหรับถวญญออกพรรษา
แดงมเทศน์ภาคด้วยกณทหนึ่ง

วันที่ ๒๖ ตุลาคม ตรงกับเดือน ๑๑ แรม ๕ ค่ำ เป็นวันเริ่มการ
พระกฐิน

พระกฐินซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เคยเสด็จทรงทอดเอง
นั้น ในบั้นสมเด็จพระบรมราชชนนาถ ๆ เสด็จทรงทอดวณหนึ่ง ถมเด็จพระ
พระบรมโอรสาธิราชเสด็จทรงทอดสองวณ

วันที่ ๒๖ ตุลาคม ถมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จ โดยกระบวน
รถม้า ทรงทอดพระกฐินวัดบวรนิเวศ์ ๓ วัดราชประดิษฐ ๒ วัด
มหาธาตุ ๓

วันที่ ๒๗ ตุลาคม ถมเด็จพระบรมราชชนนาถ ๆ เสด็จ โดยกระบวน
ราบเต็มยศ ทรงทอดพระกฐินวัดพระเชตุพนท ๓ วัดราชบูรณะ ๒
วัดราชบพิธ ๓

วันที่ ๓๐ ตุลาคม ถมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จ โดยกระบวน
เรือพายเต็มยศ ทรงทอดพระกฐินวัดอรุณราชวรารามท ๑ วัดกัลยา-
ณมิตรท ๒

“สระพานเฉลิม ๕๔” ต่อมาทรงพระราชดำริว่าจำนวนเลขเรียกชื่อ
สระพานยาก จึงโปรดฯ ให้เป็นนามต่างๆ กัน เช่นว่า สระพานเฉลิมโตก
และสระพานเฉลิมเหล่า เป็นต้น

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายเป็น
ศรัทธาแก่พระบรมอัฐิและพระอัฐิ ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ใน
กำหนดฉนวนฉันทดุตามเคย

เรื่องตั้งศาลาอันเตปรุกฐริณ

มีการชกอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้น เนื่องในการรักษาพระนครเมื่อพระ-
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรปทรงมี ครุฑจะเส้าเรื่องราวไว้ให้
ปรากฏในจดหมายเหตุดวย โศกถาดโศกข้างตอขนตบแลดู ฉาดงแต่พระ-
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกจากพระนครไป พระบรมวงศ์รณรงค์
ม่อมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเป็นประธาน กับทรงข้าราชการผู้ใหญ่
ผู้เคยไปประชุมกันที่หน้าพระที่นั่งอภิเศกดูตั้งในเวลาย่ำทุก ๆ วัน ครั้น
เวลาพดบค่ำ ผู้ซึ่งไม่ชำนาญจะตบของอยู่ประจักษ์ปากนกจับ แตนน
ม่อมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จประทับที่ประชุมเส้าการศึกษาพระนคร
หรือเส้าภาเด้นาบริดต่อไป ตามฉันทกำหนดของถาวรประชุมเส้าถ่าน ๆ ไปจน
ราวเวลา ๒ ทุ่มจึงเลิก ต่อเวลานั้นไม่ข้าราชการในพระราชสำนัก คือ
ในกรมวัง ตำรวจ มหาตเล็ก และข้าราชการซึ่งทรงเป็นต้น ทุ่มหน้า
อยู่ประจำเวรบ้าง และไม่ตบประจำเวรบ้าง ม่อมเด็จพระเจ้าพากรมหลวง
นรศรีรามวงศ์ เสด็จขึ้นกระทรวงวังเป็นประธาน ยังอยู่ต่อไปจน
ถึงเวลาทุ่มจึงเลิกเป็นนิจจึง

เรียกยากคงจะไม่มีใครสามารถจำชื่อนั้นได้ เป็นชื่ออันดีสมควรแก่
 คำตาซึ่งสร้างไว้แต่ชดศราวเคยว เมอรอดวคำตาชอกจะได้ดูไปตามกัน
 แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความเห็นชอบในชื่อของคำตากลับพบให้จกได้
 แม่นยำ แต่มักเรียกกันโดยย่อว่า “คำตาอันเต” คำว่า “อันเต”
 ฤเคยเรียกเป็นนามของต้นไม้ชื่อว่า “ต้นไม้ต้นอันเต” และเรียกประเพณี
 การทผลัดพระกนิษฐยงว่า “เตยงอันเต” ต้นมา

การเตยงอันเตตอนเมื่อสร้างคำตาเสร็จแล้ว มีธมาชิกประมาณ
 ราว ๕๐ เศษ ก็ถวเตยงนน ผู้ทรงพระเตยงรับตวยความยินดีเต็มใจ
 มาดูยกันทุกคน จึงเกิดศตวรรษเติมตวยประการต่าง ๆ นอกจากการเตยง
 มชนเป็นลาดบมา เป็นตนาในเวตาเตยงใหม่แคววงหรือขิปพาทยม ไหร
 บาง แดวมพวงคอกไม้หรือตั่งของแจกกันเป็นพระตกเมอเวตาเตยง
 แดวบาง ทหตงถงพาทนงนาย ซึ่งในตมยนพวงมพวงณบุนเขาเขามา
 ตงโรงเตน เนกรุงเทพฯ (ตรงตสร้างโรงหน่งนาควเกษมบตน จึงเรียก
 กนว่า “หน่งณบุน”) มาเตนบาง หาดะคองพุต ละคองร่าแตะการเตน
 อยางอน ๆ มาเตนบาง แต่จะโตมใครบงคยให้จาเป็นอยางเตนยกหาไม่
 หากเตมใจทวเอง เพราะธมาชิกคนหน่งกโตมเวเตยงเพยงครงหน่ง
 หรือตองครงเป็นอยางมาก การเตยงอันเตจึงเป็นการศรทศรนรนเรง
 ทุกศราว พอแกเงยบเหงาในเวตาธตจไม่อยู่ ครนพระบาทธมเตจ
 พระเจาอยหวเสตจกตบถงพระนศร ได้ทรงทวามเรองกทรงยนต จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้มการเตยงพระราชทานธไมธร “อันเต”
 ใหนการตอบแทน ดังจะกตาวในเรองตชนรบเสตจฯ ต่อไปข้างหน้า

ตอนที่ ๕

ว่าด้วยรับเสด็จกลับคนพระนคร

ในเวลาเมื่อก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรปนั้น
รัฐบาลไทยกับรัฐบาลฝรั่งเศสได้ปรึกษาหาทางที่จะรับรองของระงับเหตุ
บาดหมางกันมาแต่ก่อน ด้วยเรื่องคนในบังคับฝรั่งเศส และเรื่องเขตแดน
ใต้ตกลงทำหนังสือสัญญากันเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๕
ฝ่ายไทยยอมยกเมืองพระตะบอง เมืองเสียมราฐ และเมืองศรีโสภณ
อันเป็นหัวเมืองเขมรให้แก่ฝรั่งเศส ฝ่ายฝรั่งเศสยอมให้คนชาวตะวันออก
ในบังคับฝรั่งเศสอยู่ในอำนาจศาลไทย และยอมคืนเมืองตราดให้แก่ไทย
กับทรงยอมถอนทหารที่เดิมตั้งอยู่ในเมืองจันทบุรีถึง ๑๒ ปีนั้นกลับไป
ไม่ดองตาเกี้ยวของแดนไทยดังแต่ก่อน หนังสือสัญญานี้ได้รวบรวมตีพิมพ์ใน
ป่าดเมนต์ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๑๒๖ เวลาเมื่อตกลงกันแล้ว
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จอยู่ในยุโรป จึงมีพระราชประสงค์
จะใคร่เสด็จไปเยี่ยมเยียนทรงแต่งตั้งความยินยอมต่อประชาชนชาวเมืองตราด
และเมืองจันทบุรี คือประการหนึ่งทรงพระราชปรารภว่าเมื่อเสด็จกลับจาก
ยุโรปครั้งก่อนนั้น ที่ในกรุงเทพฯ ได้จัดรับเสด็จฯ มีการมหรสพรื่นเริง
ต่าง ๆ ติดต่อกันไปกว่าเดือนหนึ่ง เสด็จไปยุโรปครั้งก่อนมิได้เสด็จไปใน
ทางรถฉลวเหมือนครั้งก่อน กว่าจะจกักรับเสด็จฯ ไม่ควรจะให้เปิดของทุน

และได้เงาของคนทั้งหลาย พากันเห็นดเห็นอยเหมือนอย่างครั่งกอน
 จึงมวบตั้งมาว่าเมอเสด็จออกจากเมืองตั้งคไปรมากรุงเทพฯ ในชากลบ
 จะเสด็จแวงเมองตราดและเมองจนทบุรดอย และการรบเสด็จฯ นั้นจะจัด
 อย่างไรก็ตาม แต่ถาไหแผลวเสด็จไปไต่ ในอนเดยวจะเป็นทพขอพระราช
 หฤททยกกว่าอย่างอน อนง ไต่ทรงสร้างเสมาไฉเป็นขอพระราชทาน
 ฝากบุตรธิดาชาวพระนคร จะไปรดฯ ให้ตั้งเสมาเซามาไหถึงกรุงเทพฯ
 กอนเสด็จกลับมวดง ไต่แจกในอนเสด็จกลับถึงพระนครไต่ดวยกจะ
 เป็นการดี มกระแด้รบตั้งมาตงน ถ่มเศจพระบรมโอรสาชราชจิงคางร์
 ตั้งไหจตการรบเสด็จฯ ตามพระราชประสงค์ คอ

ไหเรือพระที่นั่งมหาจกร มรอรบ ๓ ตว คอเรือมรชาวลัดตัดวัด ๑
 เรือพาตตรงทอป ๑ เวชส์ครพคของเมอง ๑ เป็นเรือกระบอนไปรบเสด็จ
 ทเมองเกาะหมาก

พนกงานทไปรบเสด็จฯ นน ให้พระเจ้านงของยาเรอ กรมหลวง
 ตาวังราชานุภาพ เ็นาบตกระทวงมหาตไทยเป็นนายก นายพลเรือตร
 พระเจ้าตูกยาเรอ กรมหมนช่มพรเชตรอดมคักติ ราชองครภษ เป็นผู้
 บงคปลารกระบอนเรือทไปรบเสด็จนง พรอมคดวยนายนาวาเอก พระเจ้า
 ตูกยาเรอ พระองคเจาวุฒิชยเดตมลาภ ราชองครภษ และชาราชการ
 ผู้ใหญ่ผูน้อยตามตาแหน่งประจำกระบอนเสด็จทุกหนาท

อนง ทรงพระศาวา กระบวนเสด็จชากลบจะเสด็จไปเมองตราด
 และเมองจนทบุรดอย จึงไปรดไหหมกระบอนฝ่ายโนไปเหมือนอย่างเคย
 เสด็จประพาสหัวเมองชายทะเลแตกอนมา เซิญเสด็จพระอครชายาเรอ

พระองค์เจ้าชายอัษฎายุทธ กรมขุนธวัชธานีนาฏ เป็นประธานเสด็จไป
 พระอมตยศมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนธวัชวรรคโลกลักษณาวดี
 เจ้าฟ้ามาตยวรรคตารา และเจ้าฟ้านภานภคดิ และข้าราชการพนักงาน
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยตามตำแหน่ง

ตั้งณการรบเสด็จ ฯ ที่ในกรุงเทพฯ ๓ วัน ๓ คืนโปรดให้จัดการรบเสด็จ
 เป็นการรบเดี่ยวคงพระราชประสงค์ ๓ ครั้งอยู่ในรายการรบเสด็จซึ่งจะ
 ปราบกฏต่อไปข้างหน้า และโปรดให้กระทรวงมหาดไทยมีท้องตราไปยัง
 ข้าราชการเจ้าอาบาศ และผู้ว่าราชการเมืองจันทบุรี เมืองตราด ให้ทราบ
 พระราชประสงค์ซึ่งจะเสด็จไปเยี่ยมเมืองทั้งสองนั้น จะได้จัดการรบ
 เสด็จ ฯ และบอกตวงหน้าให้ราษฎรชาวเมืองทราบทอดน

กระบวนเรือรบเสด็จออกจากกรุงเทพฯ ๓ เมษอมท ๒๖ ตุลาคม
 ๒๕๖๖ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จลงไปตั้งถึงท่าราชวรดิษฐ์
 เมื่อเรือไปถึงเมืองสังคบุรีและเมืองเกาะหมาก เจ้าเมืองนนทบุรี ๓๒๖
 เสด็จมาโดยอชยาชัยไมตรีทุกแห่ง

เสด็จกลับถึงเมืองเกาะหมาก

วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ เวลาบ่าย เรือรบซึ่งไปรบเสด็จทาง ๓ ลำ
 ออกไปทอดสมอเรียงลำดับคอยรบเสด็จอยู่นอกท่า พอเวลาเย็นยาคา
 เรือเมตซกษณฐาทรงมาถง เรือรบยกปืนต่อสู้ และทหารเรือให้ถวาย
 พระพรชัยมงคลในเวดาทเรขชกษณฐณแดนสวน แดงแดงเป็นกระบวน
 ตามมา พอเรือถึงท่าหนายชชเตาน เรือพระที่นั่งมหาจักรซึ่งทอดสมอ
 อยู่ยงต์สุด๖๕ พอเรือชกษณฐททอดสมอ พระราชองค์านวงศ์และข้าราชการ

วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๒๖ เวลาเช้า ๒ โมง เรือพระที่นั่งมหาจักร
 ใช้จักรออกจากเมืองเกาะหมาก เรือชักขึ้นเป้าแต่รเพลิงธรรเสริญ
 พระบารมีในเวลาทเรือพระที่นั่งผ่านไป ถัดจนพระราชวงศ์และ
 ข้าราชการซึ่งโดยเสด็จพระราชดำเนิรมาในเรือชักขึ้นหน ไปรดเกล้าฯ
 ให้แยกเป็นสองกอง คือให้โดยเสด็จในเรือพระที่นั่งมหาจักรกของหน
 ให้เตยไปกับเรือชักขึ้นไปลงเรือเมตตเมตตตั้งคไปรดวงหน้า เสด็จ
 พระราชดำเนินตรงไปกรุงเทพ ฯ ออกของหน

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๑๒๖ เวลาเที่ยง เรือเดินไกลฝั่งแหลมมลายู
 ดุดอออกมา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 ออกทรงตรวจอาหารในเรือพระที่นั่ง พระราชวงศ์และข้าราชการ
 พรอมกันเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดฯ เกล้าพระ-
 ราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มงกุฎดงยามชั้นที่ ๓ มณฑนาภรณ์
 และตุ้มเดื่อทงคางงยาอักษรพระนามย่อเจ้ารบ ๑ แก้วหมอบง ซึ่งได้รับ
 ราชการในหน้าทนายแพทยประจำพระราชสำนักในระหวางเวลาเสด็จ
 พระราชดำเนินประพาสยุโรป และไดรรักษาราชการโดยเรียบร้อยเป็นท
 พอพระราชหฤทัย กับโปรดเกล้าฯ พระราชทานของพระดงจากยุโรป
 แก่พระราชวงศ์และข้าราชการ

เวลาทุ่ม ๑ ถึงซุนตานไซด เรือพระที่นั่งแตนรือฮาลง พระพิเทษ-
 พานช กงสุดเยเนอราล ไทชนมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นำภนงตั้งอมด
 ชนมาทูลทูลเกล้าฯ ถวาย แดงโดยเสด็จมาในเรือพระที่นั่ง เวลายามครึ่ง

ถึงหน้าเมืองตั้งคไปร์ พระพิเทศพานิชกราบถวายบังคมลาถอยมือ
พระที่นั่งเดินต่อไป ตอนตึกฝนตกมาก

วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๑๕๖ เมื่อกษัตริย์เรือเดินผ่านเกาะเล็กน้อยมา
ใกล้ฝั่งตะวันตกแห่งแหลมมลายู เวลาเช้า ๓ โมง เรือผ่านระหว่างเกาะ
บูโดออร์ ซางทักตะวันออก และเกาะบูโดเปรมังจุด ซางทักตะวันตก
แลเห็นเกาะหน้าเมืองประหังใต้แต่ไกล เวลา ๔ โมงเช้าผ่านเกาะทอมัน
(เกาะนาค) พอพ้นเกาะนาคไปแล้ว เรือเดินในทกวางแต่ไม่เห็นฝั่ง
เวลา ๕ ทุ่มครึ่ง ผ่านเกาะบูโดบราตา

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๕๖ เวลาบ่ายครึ่ง ผ่านเกาะเรตัง เวลาบ่าย
เรือลาแหลมเขมรเข้ามาในอ่าวสยาม

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ๓ โมงแลเห็นเกาะกง เกาะกูด
เกาะหมาก เกาะกระตาด เกาะรัง และเกาะเล็กน้อยอื่น ๆ เป็นหมู่กัน
อยู่ข้างหน้า เห็นฝั่งเขตเมืองตราดอยู่ใว้ ๆ บ่าย ๕ โมงถึงเกาะกูด เรือ
พระที่นั่งทอดลัมขอ ประทับแรมราตรีหนึ่ง ระยะทางจากเมืองตั้งคไปร์
ถึงเกาะกูด ๖๕๐ ไมล์

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๑๕๖ เวลาเที่ยง เรือพระที่นั่ง เจริญกรออกจาก
เกาะกูด เวลาบ่ายโมงครึ่ง ถึงเกาะกระตาด ระยะทาง ๑๖ ไมล์ พอเรือ
พระที่นั่งทอดลัมขอ ถัดกักรหนึ่ง พระยาวิชชาธิบดี^(๑) ข้าหลวงเทศาภิบาล
มณฑลฉันทบุรีมาคอยรับเสด็จอยู่ที่นั่น ชวนมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
กรมทหารเรือ เจริญเรือกลไฟแล่นมาเตรียมสำหรับเสด็จประพาส ๒ ลำ

10/03/2565

(๑) พระยาวิชชาธิบดี (แบน นุชนาค)

เวลาบ่าย ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงเรือกรมเซียง
พวงเรือไฟเล็กประพาศเกาะกระตาด เวลาบ่าย ๔ นาที เสด็จกลับ
สู่เรือพระที่นั่ง

วันที่ ๓๓ พฤศจิกายน ๒๒๖ เมื่อก่อน เวลา ๑๐ โมง เรือพระที่นั่ง
ตอมส้มใช้จักรขอกจากเกาะกระตาดไปเมืองตราด ระยะทาง ๒๐ ไมล์
เวลาเช้าโมง ๑ ถึงปากข้าวเมือของตราด

เสด็จขึ้นเมืองตราด

เวลาเช้า ๓ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่อง
จอมพลทหารเรือบรมศา เสด็จพระราชดำเนินจากเรือพระที่นั่งมหาจักร
ประพาศเมืองตราด โดยเรือกลไฟขนาดย่อม ขงกรมทหารเรือได้จัด
มาเตรียมไว้ถวาย เวลาเช้า ๕ โมงถึงปากน้ำเมืองตราด เรือแค้น
ขนไปตามตำนาน มีผู้ใหญ่บ้านและราษฎรตั้งเรือลอยลำเป็นแถวกันคอย
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นอันมาก พอเรือพระที่นั่งผ่านมา ก็พากันให้
ถวายพระพรชัยมงคล และประโคมพิณพาทย์ แจกเรือตามขอบนหูลวง
ขนมา เวลา ๕ โมง ๔๐ นาที เรือพระที่นั่งเทียบท่าตมทางขนไป
เมืองตราด มีข้าราชการมณฑลฉันทบุรี และข้าราชการประจำเมือง
ตราด แต่งเต็มยศขาวประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาพร้อมกันเฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินจากเรือพระที่นั่ง
สู่พลับพลาท่าเรือ พระที่นั่งประทับพร้อมอยู่ในประจักษ์ตลับพลับพลา
เสด็จทอดพระเนตรพระพรชัยมงคล ข้างฝั่งซ้ายตรงข้ามกับท่าเรือ มี

เจ้าดาเด็กแห่งหนง พระตั้งสมเด็จพระพุทธมณฑลเหมขนกน ครน
 พระตั้งสมเด็จพระพุทธมณฑลแดง พระบริรักษ์ภูธร^(๑) ผู้ว่าราชการเมือง
 ตราด อัญเชิญเสด็จพระราชดำเนิน โดยทางสถลมารค พร้อมด้วย
 พระราชวงศ์านุวงศ์ และข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเดินทางเสด็จต่อไป
 มติารอภษาหน้าหมอด ๓ และตามเสด็จหมอด ๓ เวลาเที่ยง ๓๕ นาที
 ถึงจวนผู้ว่าราชการเมืองเสด็จประทับรอน

เวลาเที่ยง ๔๕ นาที เสด็จพระราชดำเนินจากจวนผู้ว่าราชการเมือง
 ไปยังพลับพลา ซึ่งพระตั้งสถาปนาบ้านเมือง และอาณา
 ประชาชนมารวมชุมนุมคชยเฝ้าอยู่พร้อมกันเป็นอันมาก ดินหลตามตงแต่
 หน้าพลับพลาเต็มถนนตลอดไปจนถึงต้นาม เมื่อดำเนินพลับพลาแดง
 พระตั้งประมาณ ๓๕๐ รูป มีพระญาณวราภรณ์^(๒) เจ้าคณะ
 มณฑลจันทบุรี เป็นประธาน ประชุมพร้อมกันขยบนปราศอกกับพลับพลา
 ข้างซ้ายนน เจ้าชกาเรจิง ว่ากเจ้าคณะรองอานศกถถวายพระพรชย-
 มงคลแทนพระตั้งขเมืองตราด แลลงความบัตยขคิด ในการททรงพระ
 มหากรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเมืองตราด

คำถวายพระพรมงคล
 ของพระภิกษุสงฆ์เมืองตราด

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พัฒนมงคลพระชนมสุข
 ทุกประการ จงมีแต่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์

(๑) พระบริรักษ์ภูธร (ปัว บุนนาค) เดิมว่าเป็นพระยาตรีธรรมศกกราช
 สมุหเทศาภิบาลมณฑลอุบล.
 (๒) พระญาณวราภรณ์ (ม.ร.ว. ชัน นพวงศ์ ๓ กรุงเทพฯ) วัดบวรนิเวศวิหาร.

สมเด็จพระปรมินทรมหาวชิราวุธ พระชนมพรรษา ๖๖ พรรษา
ประสูติ

อาตมภาพพระภิกษุสงฆ์ ในแขวงเมืองตราด ขอพระราชทาน
พระบรมราชวโรกาสแสดงปิตุศานาในเบื้องต้น และถวายพระพรมงคล
ในที่สุด

การทเมืองตราดได้ก่อกำเนิดมาเป็นราชอาณาจักรเขตต์ยามตามเดิม เป็น
เหตุให้พุทธศาสนิกชนตงตงแต่พระภิกษุสงฆ์ ได้ก่อกำเนิดพระบรม
ราชสมภาร บรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า
ซึ่งเป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภ์ ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ
บำเพ็ญพุทธศาสนิกกิจตามถาวร โดยพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้
ขอททาให้เกิดบิตยนิตเป็นอย่างงอยู่แจ้ว และยังซาแต่ใจพระราชดำเนิน
ประพาดเมืองตราด ในครั้งน เพื่อไห้ชาวเมืองได้เห็นเป็นถ้วถัดมงคล และ
แสดงพระเมตตาคุณทมอยู่ในประชาชนชาวเมืองตราดเป็นอนันมาก จึง
ได้เกิดความปราโมทย์โลมณต์ทงยงชน โดยมาวะถัดถงพระมหากรุณา
ธิคุณเป็นต้นน จึงพร้อมใจกันตั้งถัดยาศษฐฐานถวายพระพรมงคล

พาหุ สหุสมภินิมิตสาวุชนุต
คิริเมขล อุตติโฆรสเสนมาร
ทานาทิธมมวธิษา ชิตวา มุณินโท
ตนุเตชสา กวตุ เต ชยมงคลิ

สมเด็จพระญาณสังวรญาณมุนีเจ้าคณะสงฆ์ภาค ๖ ได้ทรงชนะมารกับทงถัดนา
อนวายกัจ ทรงครเมฆตเป็นราชคชาธาร มกรพนทงชงทงถัดรรพ-

ทั้งปวงเจริญอยู่เป็นททรงย่นดขงนก ในที่สุดทรงรับรองด้วยพระราช
หฤทัยปราโมทย์ ฉะจะทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในเมืองนี้ให้
รุ่งเรืองยงชนต่อไป

ในที่สุดพระราชดำริต์ตชอบ พระองค์ได้เสด็จพร้อมกัน ครั้นแล้ว
ทรงถวายขานพระสติกในการเสด็จพระราชดำเนินประพาสทวีปยุโรปแก่
หัวหน้าพระสังฆ พระญาณวราภรณ์ถายอดตเรกแล้ว เสด็จออกภิษณา
พดบพลา ข้าราชการมณฑลจันทบุรีและเมืองตราด เฝ้าทูลละอองธุลี
พระบาทพร้อมด้วยราชธุระตรงทประทับ พระบรมกษัตริย์ร ผู้วราราชการ
เมืองโตชานกาถถวายพระพรชัยมงคล ดังนี้

คำถวายชัยมงคล

ของประชาชนเมืองตราด

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชโองการดี กราบบังคม
ทูลพระกรุณา แทนบรรดาข้าราชการและประชาราษฎร์ อนัดอนรณ
ฉันทส ไมตรีคำนึงถึงพระเดชพระคุณ ใน เสด็จมาของธุลีพระบาท ทศ
ทรงพระราชอุทิศสำหระเสด็จมาเมืองตราด ให้ข้าพระพุทธเจ้าทงหลาย
ได้ถวายบังคมแทนเบของพระบาทยศส ในเวลาฉนน

จำเดิมแต่ข้าพระพุทธเจ้าทงหลายได้ทราบความ ตามโทรเลขที่
พระราชทานมาแต่ในเวลาเสด็จประพาสอยู่ ณ ประเทศยุโรป เมื่อ ณ
เดือนกษษายน ทรงพระกรุณาด้ริต์ฉะจะเสด็จมา ให้ข้าพระพุทธเจ้า

ในเวลานี้ และด้วยอำนาจเจ้าชู้บ้านนน ข้าพระพุทธเจ้าทงหลายขอ
 พระราชทานถวายพระพร แต่สมเด็จพระบรมนาถบพิตร พระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ขอให้ทรงพระเจริญด้วยเดชพระบารมี พระชนมายุ
 สดภาพ ขอให้ทรงมีชัยชนะแก่ข้าศึกศัตรูทั้งปวง และขอให้
 สวรรพราชกิจประดังประดังดังพระราชหฤทัยจำแนงจงทุกประการ เพอญ
 ขอเดชะ ฯ

ครั้นอ่านแล้ว ได้นำกลอนถวายพระพรชัยมงคล ยอด
 เป็นพระจุลมงกุฎทองคำ ผสมทำอย่างประณีตขลุ่ยกลอน ๑ ถวาย
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบ ดังนี้

พระราชดำรัสตอบ
 ประชาชนเมืองตราด

ตกรประชาชนอันเป็นที่รักของเรา ถ้อยคำซึ่งเจ้าทงหลายได้มอบ
 ถวายให้เกล้าแก่ข้าพเจ้าในเวลานี้ เป็นที่ประทับใจอย่างยิ่ง
 สัมผัสเราต้องพลตพรจากเขตแดนอันเป็นที่พึงใจ ซึ่งเรา
 ได้ได้ใจบำรุงอยู่ และเมื่อนักตั้งประชาชนทงหลาย อันเป็นที่รักใคร่
 คู่เคียงของเรา ต้องไต่รบความเปลี่ยนแปลง อันประกอบไปด้วย
 ความวอบตไม่มากก็น้อย ย่อมมีความเศร้าใจเป็นอันมาก
 เพราะเหตุฉะนั้น ครั้นเมื่อเราได้รับโทรเลขจากเมืองตราดในเวลาที่
 ที่เราอยู่ในประเทศยุโรป เป็นสัมผัสเราได้มาช่วยระดมกันออกจกม
 ความยินดีอย่างยิ่ง มีความปรารถนาที่จะใคร่ได้มาเห็นเมืองนี้และ

เจ้าทงหลาย เพื่อจะได้ระงับความลำบากอันใด ซึ่งจะเกิดชนดภัยความ
 เปลี่ยนแปลง และเพื่อจะได้ปรากฏเป็นทมนใจแก่เจ้าทงหลายว่าการ
 ทงปวงจะเป็นทมนคงยืนยาวสืบไป เจ้าทงหลายผู้ทได้ตระหงมตาเนา
 จะได้กลบเข้ามาสู่ฐาน และทได้ตระเวนการทำมาหากินจะได้มีใจ
 อุดล้าหะทำมาหากินใหม่บริบูรณ์ดังแต่ก่อนและทวยงชน ซึ่งเจ้าทงหลาย
 คิดเห็นว่าเราเหมือนบิดาทพลตพรากจากบุตร จึงรบมาหาหนนเป็นความ
 คิดอันถุกตของแท้ ขอให้เชออยู่ในใจเต็มอสืบไปในเบองหน้าตงเช่นท
 คิดเห็นในครงน ว่าเราคงจะเป็นเหมือนบิดาของเจ้าเต็มอตลอดไป
 ยอมยหนดตวยในเวลาความลู่ช และจะช่วยปลดเปลดองอันตรายในเวลา
 มภัยได้ทุกช

บัดนี้เรามความยหนดท ได้เห็นเจ้าทงหลายมาด้โมตร์ ประชุมกัน
 ณ ทนดวยหน้าตาอนเบกบาน ซึ่งเป็นพยานว่าตงเราได้อยู่ในประเทศ
 ที่ไกล แต่รู้บาดชองเราได้จคการตอกรบ! เจ้าทงหลายโดยความเชอเพื่อ
 เป็นกรรมแต่ะมความกรุณาด้มตงความปรารภนาและคำด้งชองเรา เป็น
 ทพอใจในความจงรภภกตชองเจ้าทงหลาย ทงในเวลาทตงมาแลดและ
 ในเวลาช จึงมความปรารภนาทจะ ให้เมืองตราดนี อยู่เย็นเป็นลู่ช
 ด้มบูรณ์ และขออำนาจพรแก่อาณาประชาราษฎร ให้มความเจริญ
 ลู่ชด้รด้ลด้ตทามาคาชนบริบูรณ์มคงสืบไปในภายหน้า ๙

กรมพระราชดารด้ตอบแลด ราษฎรร้องล้าชพรอมกนตถยความ
 ปดมจตยหนด ประคุดตงวา เตนคแนะกนไก แลดทงพระกรุณา
 โปรดเกล้า ๙ พระราชทานพระด้งล้าหรับเมือง ไว้เพื่อเป็นลู่ชด้ตมคงคด

สิ่งของต่าง ๆ และมรบบลั่งปฏิสันถารแก่อาณาประชาราษฎร์ตลอดทาง
 เสด็จพระราชดำเนิน แล้วทรงรถเสด็จทางถนนแยกจากตลาด กลับ
 ถึงท่าเรือเวลาบ่าย ๕ โมง เวลพระที่นั่งไชยจักร์ออกจากท่าเมืองตราด
 ข้าราชการและราษฎรได้ให้ถวายพระพรชัยมงคล พระตั้งขี้เควญพระ-
 พุทธรูปหน้าเวลาออกนยาภา เสด็จถึงเรือพระที่นั่งมหาจักร

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเมืองตราด ในครั้งนั้น บรรดาข้าทูล-
 ดะของชุดพระบาท และอาณาประชาราษฎร์ทงปวง มีความยินดี
 ทศหน้า ได้ขอตั้งหะตงใจถ้นองพระเศษพระคุณเจดการตักแต่งบ้านเมือง
 และระยะทางที่เสด็จพระราชดำเนิน โดยความดีความภักดีอย่างแข็งแรง
 อันเป็นเครื่องสำแดงให้เห็นประจักษ์แห่งความจงรักภักดี และความ
 เดื่อมใสในพระบรมโพธิ์สมภาร และพระมหากรุณาธิคุณซึ่งมีฝังอยู่ใน
 ฟ้าใจของราษฎรทงปวงเป็นนรนตรี ตั้งแต่ปากน้ำขึ้นไปมกรยปากตลชล
 ตามล่องฝั่งน้ำทุกกรงหอย ไคมเป็นระยะถึ ท ไคมคำดาทพภักมพระตั้งขี้
 ดงมาเจวญพระพุทธรูปหน้า ถวายพระพรมงคต ทางจากท่าเรือชนไป
 เมืองตราดนั้นไกลประมาณ ๖๐ ถ่น บักรงทิดและแซน ไคมตลอดทง
 ล่องทางทาง มีศารวจภูธรย่นรายเป็นระยะไป ทพตบพตาและตามกำลา
 ทพกต่าง ๆ กตักแต่งอย่างงตงามทุกแห่ง ทวยราษฎรทงปวงกมกรยา
 ยมแย้มแจ่ม ได้ย่นต ทไคชมพระบารมเป็นอย่างยง ตูรนเร้งเป็น
 ล้อเกษมสำนตทอทงเมือง

เสด็จประพาสเกาะช้าง

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๑๙๖๖ เวลาเช้า ๕ โมง เวลพระที่นั่งไชยจักร์
 ออกจากอ่าวเมืองตราดไปเกาะช้างทาง ๒๖ ไมล์ เวลาเที่ยงครึ่งถึงเรือ

พระที่นั่งทอศลัมภ์ห่างจากฝั่งประมาณ ๒ ไมล์ หนึ่งคืนนั้นพระยาตั้งหบุรานุรักษ์^(๑) ผู้ว่าราชการเมืองระยองกับพระบริรักษ์ภูธร ผู้ว่าราชการเมืองตราดได้มาเฝ้า แลดูดวงหนวากลับไปคอยรับเสด็จที่เกาะ

เวลาบ่าย ๒ โมง ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกจากเรือมหาจักร ทรงเรือกระสวยพ่วงเรือกลไฟไปประพาสเกาะช้าง ๓ โมงเศษเสด็จถึงท่าคลองมะยม พระยาตั้งหบุรานุรักษ์ พระบริรักษ์ภูธร กับหุดองแก่งแกดวกดัว นายอำเภอเมืองแก่ง ประอมตวยกานน ผู้ใหญ่บ้านและประชาราษฎร์เป็นอันมากเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ให้ถวายชย่มงกล ๓ ครั้ง เสด็จพระราชดำเนินประทับพลับพลา ซึ่งพระยาตั้งหบุรานุรักษ์ และหุดองแก่งแกดวกดัว มาตั้งเฝ้ารับเสด็จ กับพระบริรักษ์ภูธร ได้เตรียมเครื่องเสวยและเครื่องเสวยข้าราชการโดยเสด็จพระราชดำเนินไว้โดยพร้อมเพรียงด้วย

เสด็จประทับพลับพลาแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ราษฎรทั้งปวงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และถวายของต่าง ๆ เป็นอันมาก มีพระราชดำรัสโปรดฯ ให้นำราษฎรตามสมัคร แล้วพระราชทานเต้ามาเด็กเกาะช้างนเป็นทองคำและมดงาธารนาตกด้วย แต่ไม่ได้เสด็จประพาส เพราะฝนตกมาก เสด็จกลับถึงเรือพระที่นั่งเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ

เสด็จขึ้นเมืองจันทบูร

เวลาบ่าย ๕ โมง เรือพระที่นั่งไซจักรออกจากเกาะช้างไปเมืองจันทบูร เวลา ๒ ทุ่มเศษถึงมหาดมั่งหู่ ห่างจากเกาะช้าง ๒๘ ไมล์

(๑) พระยาตั้งหบุรานุรักษ์ (เจิม บุณนาค) ผู้ว่าราชการเมืองระยอง ต่อมาได้เป็นพระยาศรีสุนทร ผู้ว่าราชการเมืองสวรรคโลก

กรรเชียงมาประมาณ ๔๐ นาที ออกจากคลองวัด เรือไม้เตอร์วิ่งเรือ
 กรรเชียงแดนชนไปตามลำน้ำ เวลาเช้า ๕ โมง ๓๐ นาที ถึงท่าแม่ฮ่องไถ่
 ทอการมณฑล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน
 จากเรือพระที่นั่ง นายเรือเอก พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอุดมชัย-
 เฉลิมฉาง ข้าราชการถวายบังคมลาตวงหนามาแต่เมืองตราด กับ
 ข้าราชการกรมการใหม่ ณ ทลจันทบุรี ทงฝ่ายทหารและพลเรือน และ
 ใจถึงส่งบาทหลวงฝรั่งเศสแต่งเติมยศชาวประตบเครื่องราชอิสริยาภรณ์
 มาชุมนุมกันคยรบเสด็จทหา ทหารเรือไตยงส่งสุดจากคาย พระยา
 จิตยาธิบดี ขาหลวงเทศาภิบาล ฉัญเชิญเสด็จพระราชดำเนิน โดยทาง
 ลาดพระบาท ไปประทับรอน ณ ทวการมณฑล มีข้าราชการสมทบกัน
 เฝ้าทูลละอองธุติพระบาท ณ ทนอกเป็นอันมาก
 เวลาเที่ยงแลวกับ ๓๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
 พระราชดำเนิน โดยทางลาดพระบาท พร้อมคยพระราชวงศ์คานวงศ์และ
 ข้าราชการ มหมอดททหารเรือแห่นาตามเสด็จไปประทับพลับพลาออก
 ราษฎร ทหาคายทหารเรือ มรรดาราชฎูไทย ฉวน ฉน รดง และ
 นักเรียนตาม โรงเรียนต่าง ๆ มาชุมนุมพรอมกัน คอยเฝ้าทูลละอองธุติ
 พระบาทเป็นอันมาก มีการมหรสพของกลอง เด้าโก่ ตั้งไต มังกร
 กตางต้นวมเป็นการครกครน และตงไตเครื่องตักการบูชาทหนาพลับพลา
 เมลเสด็จถึงพระตงมเมืองจันทบุรี ประมาณ ๓๕๐ รูป มีพระญาจเวราภรณ์
 เจ้าคณะมณฑลเป็นประธาน ตงตชัยปรีตธคาถา พนักงานประ โคมดนตรี
 แลวพระครูตงขปาโมกข์ เจ้าคณะเมือง อานคาคถวายพระพรมงคล

คำถวายชัยมงคล

ของพระภิกษุสงฆ์จันทบุรี

ขอถวายพระพร เจริญพระราชธรรม์จตุสดมภ์พัฒนมังคละพระชนมชีพ
 ทุกประการ จงมีแต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์สมเด็จ
 พระปรีณิทรธรรมิกมหาราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐ
 อาตมภาพรบนทานุมนตรของพระภิกษุสงฆ์สาธตเมืองจันทบุรี แด่คอง
 ความยินดีถวายพระพรมงคล ในการที่เสด็จพระราชดำเนินประพาสเมือง
 จันทบุรีในครั้งน

เมื่อก่อน ๆ แดน พุทธศาสนิกชน มีพระภิกษุสงฆ์เป็นต้น ชาว
 เมืองจันทบุรี ได้เคยเฝ้าถวายชัยมงคล โยเจดาทได้เสด็จพระราช
 ดำเนินประพาส กษอมมความปลื้มจิตยินดีด้วยกตัญญูเอกตเวทิตาจิตระลึก
 ถึงพระเมตตาคุณพระกรุณาคุณ และการททรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุท
 ศาสนาให้เจริญยง ติวยพระราชศรัทธาปถาพะอันไม่หวนไห้คิดคลาย
 พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงได้มีโอกาศอันดี เพศบางเพญพุทธศาสนธรรม
 อันเป็นบุญนฤชตาตามศรัทธาศัย กแต่กรทได้เสด็จพระราชดำเนิน
 ประพาสในครั้งน ทำให้เกิดปลื้มจิตยินดียงชนเป็นอันมาก เพราะไม่ไ้เสด็จ
 พระราชดำเนินประพาสมานาน จึงพรอมใจกนตงตั้งศยาศษฐานอ้าง
 พระพุทชาทรัตนตรัยเป็นทตงถวายพระพร

โย กปโปโกฏีหิปี อุปปเมยโย
 กาลิ กโรนุโต อติทุกุรานิ
 เขฬิ คโต โลกहितาย นาโถ

นโม มหาการุณิกะสุต ตสุต

เอว มหาราชวโรปเมยโย

เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ

ส้มเด็จพระโกลนาถสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงประกอบโพธิกิจ
 ทงหลายอนยากยง ได้ทรงประสพความลำบากยากเข็ญตั้งกาดนาน อัน
 จะนับประมาณแม้ด้วยโกฏีแห่งกตปมิตไ ก็เพอประโยชน์เกอทุกแด
 สัตวโลก พระองค์มพระกรุณาอันใหญ่ จึงได้เป็นทนอบนอมนบถของ
 สัตวณกรณันใด ส้มเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงประถอย
 พระราชกรณียกิจอนยากยง เพอประโยชน์และสุขแก่ประชาราษฎร์ ถึง
 ได้เสด็จประพาสบรวัดยทรุดถาน ด้วยราชกิจอันเป็นรัฐฐานูปาดโนบาย
 บมิตได้ทรงคิดแก้ความลำบากยากเข็ญอนจะเกิดม จึงเป็นทนบถของ
 ประชาราษฎรกณนณ ด้วยเสด็จจากภษตน และอนุภาพพระรัตนตรัย
 ทไดนอบนอม ขอส้มเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าถบทงพระบรม
 ราชวงศ์และราชบริพาร จึงทรงเกษมสำราญไว้ทุกขกายนตราย ใ้ภาตุร
 ไรกาพาช ผิไพร่ประทุษฐุจิต จึงมมีสามารถดอยกาดงพระปรีชาญาณ
 ธรรมิกบัตถนการจงประสพทิธิโดยเร็วพذن เ้ด็จจัดถิตในพระบรมราช
 มให้ศอวรรายยงควยจตุรพิตรพรธรรม เพอได้ทรงอุปถัมภพระบวรพุทธ
 ศาสตร์นาและศาสตร์นิกชนประชาราษฎร์ให้เจริญยง ๆ ด้วยธรรมโกบายเป็น
 นิจกาต พระราชสมยามาณาเขตจงไฟศาสต์มบูรณด้วยประโยชน์ทุกเมื่อ

ขอจับคำถวายพระพรมงคลทอาน พระตั้งขมิ้นได้สดพระคาถาถวาย
ชัยมงคลพร้อมกันเช่นทเมืองตราดแดง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับพระพรพระภิกษุตั้งขมิ้นถวาย
ความเคารพ และมพระราชดำรัสตอบเป็นเนอความว่า เมืองจันทบูร
เป็นเมืองซึ่งมพระราชหฤทัยผูกพันอยู่มาก ได้เสด็จมาประพาสหลายครั้ง
จนทรงคุ้นเคยกับปล่มณเพราะหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎร โดยมาก
และได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยอยู่เดิมขอ ทระทานบำรุงให้เป็นเมืองสำคัญใน
พระราชอาณาเขตเมืองหนึ่ง ในสมัยทเมืองนมพวกต่างประเทศศทไม่เค
นับถือพระพุทศศาสดนามาแทรกแซงนม ได้ทรงพระวิตกลงพระพุทศ-
ศาสดาและพระภิกษุตั้งขมิ้นเป็นอันมาก แต่ได้ทรงทราบข่าวคราวอยู่เดิมขอ
ว่าพระพุทศศาสดายังคงรุ่งเรืองอยู่กเป็นเหตุให้ทรงยินดี มาบัดนมเมื่อได้
เสด็จมาพบพระตั้งขมิ้นนมอยู่เป็นอันมาก ได้ทรงเห็นประจกัหมเฉพา
พระพักตรเช่นน ยิ่งเป็นเหตุให้ทรงปราโมทย์ทวยงชน

ครนมพระราชดำรัสแดงพระตั้งขมิ้นคำพรพร้อมกัน แดงพระราชทาน
ยามตระลึกในถารเสด็จประพาสยุโรปแก่พระครูตั้งขมิ้นป่าโมกข์ และนายก
พระตั้งขมิ้น ๓ บางรูป พระตั้งขมิ้นถวายอดีตแรกแดง เสด็จออกทขมิ้นนม
ชวราชการและประชาราษฎร พระยาอชยาธิบดีชานคาถาถวายพระพรชัย
มงคลแดงความยินดี ในนามชของราษฎรเมืองจันทบูร

คำถวายชัยมงคล

ของประชาชนเมืองจันทบูร

ขอเศษเฝ้าของขุดพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชโองการ นำฉนภา
นมิตชของชวราชการฝ่ายททวารพลเรือน และพศพาณชศณณาจารย์

ประชากรราษฎร บรรดาคนทั้งเมืองนครวัดรัตนวงจังหวัดเมืองจันทบุรี ชน
 กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ในมณฑลฉะเชิงชฎ
 ไตรบแต่เดิณออกครองหนง ในคราวนี้ ชนเป็นเหตุใหม่บังเกิดมดยชนิดทอหนา
 หาทัดล้มได้ ดยความนิยมมอยู่ในเมืองนี้แต่ไรมา ว่าเมืองโปรดของ
 ไตฝ่าละอองธุลีพระบาท ย่อมพอพระราชหฤทัยที่จะเสด็จประพาส และ
 ทรงพระกรุณาคุณเคยแต่ชาวเมืองทั่วไปโดยมาก ใช้แต่เท่านั้น ครนถึง
 คราวเคราะห์เหตุเกิดชนแกเมืองนี้ ก็ทราบอยู่ทอหนาไตฝ่าละอองธุลี-
 พระบาท ไตทรงบำเพ็ญพระอวยบารม เพื่อจะบำบัดความลำบากยากไร
 ของบ้านเมืองนี้โดยอหยอน ทั้งทรงพระอดดำหะทานูบำรุงเพื่อจะ ให้
 บ้านเมืองและประชาชนมีความสุขสมบูรณ์โดยลำดับมา จนการทรงน
 ธิ์เราไตคงพระบรมราชประสงค์ ดยอำนาจพระอวยออดดำหะศวรเป็นพ
 ธิ์ศรัทธา และเป็นพระเดชพระคุณแก่ชาพระพุทธรเจ้าทงหลายหาทเปรียบ
 มได้ ดยแต่เห็นพระเมตตาคุณปรากฏเต็มอมาเขนน นานี้ชาเมือง
 จันทบุรี จึงมปญพทศผูกพันอยู่ใน ไตฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อไตทราบ
 ว่าไม่ทรงสบายจนถึงตของเสด็จไปรักษาพระองค์ ในยุโรปประเทศ กฟากัน
 ตาฉนวนรชนใจ ตงหนาคอยฟังข่าวเสด็จทุก ๆ คราวทงทราบได้ ครน
 ไตทราบว่าเสด็จไปทรงเจริญพระบรมสุข จึงคอยติดตามความก้งอด
 จนมาได้แลเห็นพระองค์ทรงพระธีว ไล้ภาศย์ ปราศจากโรคพาษมตทิน
 ปรากฏแก่ตาชาพระพุทธรเจ้าทงหลายในฉนน ทวใหม่ปลมใจ เต็มไปด้วย
 ความโล้มนต์ยนิต จึงพร้อมกันขอพระราชทานพระบรมราชอโรกาส
 กราบบังคมทูลถวายชัยมงคล ไตไตฝ่าละอองธุลีพระบาท ให้ทรงเจริญ

พระชนมายุยืนนาน ทรงเล็ดยลัษณ์ราญีวาศไรโรคาพาธปราศจาก
 ภัยอันตราย เสด็จดำรงรัฐธำมาธนาจักร เป็นทพวงพานักของประชาชน
 ทรงหลายดีไปโหจขำนาน อนึ่งขกให้รัรพวาศการซึ่งมพระวราชหฤทย
 หวง ทรงฝ่ายทจะบาบคจจตลัษณ์รพคัทรหมราย และทจะบารุงรักษาคความ
 บัรบรเนลัษณ์บายของธยามรัฐธำมาธนทต จงประลัษณ์ธลัษณ์ธลัษณ์คัพพมณ
 ผล ให้ลัษณ์ตั้งพระวราชหฤทยจางจทุกประการ คอวยเลลาตคยกระหม่อม
 ขยเดชะ ฯ

เมื่อจบแล้ว พระบาทลัษณ์เตจพระเจ้าขยุดอมพระวราชธำมาธคตอขทงน

พระราชดำรัสตอบ

ประชาชนเมืองจันทบุรี

ตกรประชาชนอนเป็นทรกของเรา ถอยคอันไฟวราชซึ่งโตกดาว
 คอนรบและอานวยพร อนเจาทงหลายเดให้คนทะมากดาวเฉพาหน้า
 เวลาเวदान เป็นทพอใจและขบใจมีะอนมาก
 เมืองจันทบูรณ แคเดมมายอมเป็นทเวาไปมาเยยมเยยนอยเป็นนค
 ได้รู้ลัษณ์ควาเป็นเมองหนงซึ่งจรจจะบับคโรคและให้คความลัษณ์ราญีใจ
 ลัษณ์ราญีกาย เพราะโตมาอยในทนบนหลายคราจ จึงเป็นทรกมุงหมาย
 จะบารุงให้คความเจรญยงชน คความคุนคยตอประชาชนในทนขอมม
 เป็นขนมมาก ตูจเจาทงหลายระดกเด ถงวเราตองทงเห็นไป ไม่ได้
 มาเยยมเมองนถง ๓๔ - ๓๕ ปี คอวยคความจำเป็น แคมโตละเลยคความ
 ผลพนในใจทจะบารุงเมองน เหยยเยนเป็นลัษณ์ และมใจระดกถงประชาชน

ทั้งหลาย จนเป็นที่รักทุกคนด้วยกัน และใคร่ฟังข่าวดีของทุกชนของเจ้าทั้งหลาย
อยู่เป็นนิจ

เมื่อเห็น โอกาสซึ่งจะได้มายังเมืองน ในครั้งแรกซึ่งได้เร่ร้างไป
ช้านาน จึงมีความยินดีตถเตอนใจอยู่เต็มอ ที่จะใคร่เห็นภูมิประเทศ
และราษฎรอันเป็นที่รักของเรา ผลแห่งความมุ่งหมายอันแรงกล้าจะได้
ถ้าเร็วเป็นอันดี เป็นเหตุให้เกิดความชื่นชมโล่มนต์ในใจว่า บ้านเมือง
มิได้เสื่อมทรามไป มีความดีชด้นบูรณอยู่ตมตงความปรารถนา ทั้งได้
เห็นหน้าพวกเจ้าทั้งหลายแบกบานแต่ตงความชื่นชมยินดี ล้อให้เห็น
ความจงรักภักตมิได้เสื่อมคลาย ตมกับคำทกดาวณา มมิตรจิตและ
มิตรใจในระหว่างตอเราและเจ้าทั้งหลาย ความรู้ดีกอนนยอมมแต่
ความชื่นชมยินดีทอชน

บัดนี้เมืองจันทบุรี ได้เป็นเมืองใหญ่ใหม่จนทลผงทะเลตะวันออก
ซึ่งรัฐบาดของเราได้กตจะบำรุงให้เจริญตยงชน เราขอเตอนเจ้า
ทั้งหลายให้ตงหน้าทามาหากัน และประพฤตคนให้ตมควรแก่ความ
ชบธรรมเนียมซึ่งควรประพฤต และขอใหม่ความไววางใจในตอเรา ถ้าจะ
เป็นผู้ชื่นชมยินดี ในเวลาทเจามความตมตงบูรณมกคง และจะเป็น
ผู้เตอตรอนกระวนกระวาย ในเวลาทเจ้าทั้งหลายตองภยได้ทุกข โดยชน
ใช้เหตุ ในเวลาที่เราขอแต่ตงความไววางใจว่า ชาราชการทั้งหลาย
คงจะได้ทาหนาท เพื่อจะทะนุบำรุงให้เจ้าทั้งหลายมความตมตง ตมตง
ความปรารถนาของเรา ขออานวยพรให้เจ้าทั้งหลายได้รับความเจริญ
ตมตงรตมตงดี ทามาค้าขายได้ผลเป็นตมตงมบูรณทอคนทุกคน เทอญ ฯ

เมื่อนมพระราชดำรัสแดง ราชฎรทั้งปวงได้พร้อมกันให้ถวาย
 ชัยมงคลประโคมดนตรี พระตั้งขั้วถนถวายพระพร พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระแสงสำหรับเมือง แดงโปรดเกล้าฯ ให้
 เจ้าพนักงานแจกเต้มาพระดกจากยุโรปแกแตกทงหลาย ข้าทูลละอองธุลี
 พระบาทและภรรยาถวายดอกไมรูปเทียน ทรงรับและมรับตั้งปฏิสันถาร
 ตามลัษณ์ควรแดง เสด็จพระราชดำเนินจากพลบพลา ประพาศทพกทหาร
 เวชรอบบริเวณ นายทหารและพลทหารตงแถวรับเสด็จกต่างลัษณ์นาม มี
 ทหาร ๓ กของร้อย คอทหารเมืองจันทบุรี ๒ กของร้อย ทหารเมือง
 ระยอง ๑ กของร้อย ทรงตรวจธัณทแดงประทับ ณ ทวารการธัศครุหนง
 เสด็จพระราชดำเนินจากคายลัษณ์ทวารมณฑล เสด็จพระภรรยาหาร
 กต่างอน พร้อมดวยพระราชองค่านองศ์และข้าราชการ

เสด็จแดงพระราชทานตั้งของพระดกแกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้นอย
 ตามลัษณ์ควร ภรรยาพระยาจชยาธมต ซึ่งมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
 อยู่ ณ ทนห้ ไตรบพระราชทานกลองหมากทอง แดงโปรดเกล้าฯ ให้
 ราชฎรทงหลายถวายดอกไมรูปเทียนและสิ่งของต่าง ๆ

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินประพาศถนนตลาด โดย
 ทางลาดพระบาท ถนนหนตไปตามธวัณนางชวา มหรานเป็นแถว
 คบคงตลยตทงธัองชาง ถววงธนาตถนนทเมืองตราดแต่ยวณความถ
 ราชฎรพากันมาเฝ้าแนทงธัองชางทาง ตั้งเศรธองธัศการบชาทกบ้าน
 ถวายดอกไมรูปเทียนสิ่งของต่าง ๆ ตั้งชั่มงาม ๆ ถกระชนกนมาก
 มระยะประมาณ ๖ ฉาตชั่ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมรับตั้ง

ปราศรัยกับประสวราษฏรตลอดทางไป และได้ทรงชอตั้งของม่าง
 บ่าย ๓ โมง ๔๐ นาที เสด็จสู่เรือพระที่นั่งกวรรณเขียงทางท้ายตลาด เสด็จ
 จากเมืองจันทบุรี ข้าราชการและราษฎรให้ถวายชัยมงคล กรม
 ทหารเรือยังบันลือตุงเสด็จพระราชดำเนิน บ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จ
 ถึงบ้านแหลมประตู่ เสด็จจากเรือกวรรณเขียงสู่เรือกลไฟเต็กกลองลงมาถึง
 เรือพระที่นั่งมหาจักรเจดายาศา

การรับเสด็จที่เมืองจันทบุรี ในเวลานี้ ข้าราชการและไพร่บ้าน
 พลเมือง พ่อค้าพานิชยทั้งปวงทุกชาติทุกภาษา ได้ตั้งใจจัดการต้อนรับ
 พระเดชพระคุณ โดยความนอบน้อมพร้อมเพรียงกันทอหนา ตั้งชুমปักธง
 แขนง ไคมตาวระยะทางตลอดดลานา ทปากคตองสถมชุมใหญ่ขามคตอง
 บรรดาเรือไปมาทางหลายคกแต่งดวยธงใต้ ตามบ้านเรือนทอຍຸຣມນາ
 และในเมือง ก็ประดับดวยเพลงไมเมบูผาชาวดาแดง ตั้งพระบรมรูป
 และเครื่องสักการบูชาทอทุกบ้าน บาทหลวงฝรั่งเค้ส่นวนักเรียนมา
 ตั้งแถวเสด็จความเคารพทบนไคเนา ถัดนางกงสู่สถมชุมการตกแต่งรับเสด็จ
 โดยประณีต บรรดาพระตั้งชตามตามดต่าง ๆ มาตั้งรานถวายพระพร
 มงคลตามรมนาเป็นระยะชนไปหลายแห่ง ทตาบดไคมโรงเรียน ก็พา
 นักเรียนมาทงแถวรองคำดรรเสริญพระบารม บพาทยฆองกตองประดำน
 เสดียงเซ่งแซ่ ตั้งเตะเสด็จเขาคตองสถมมาจนตตลอดดงเมือง มีเรือยาวเป็น
 ๑๐๐๐ กว่ากอนตกแต่งหน้า โชนและปักธงทอทุกาย ฉพายแต่งกายละัดดวย
 สดงมเสื่อหมวกเหมอนกันหมดเป็นด้า ๆ บางลำมีผพายหญิง บางลำ
 มีผพายชาย เพียบ ๆ พายเรือเป็นขบวนตามมาทางท้ายเรือพระที่นั่ง ให้

ถวายพระพรเลี้ยงส่งนครกครนมาตลอดทาง แลดูเรือสัตว์ต่างเต็มไป
 ทงลามา เวลาค็ดจกตบกรมเรือแหตามเสนนหมอนกน ผพายชวยหญิง
 ตงใจจวงพายตวยความบิตชนบานไมเห็นแกกความเหน็ดเหนื่อย เรือ
 พระทงแตนไตเพียงใด เรือเหลานนกตามตคมาไตไมลดลา ทงน
 เปนเหตุใเห็นความนุยมและจรงกรภกต ในนาใจชองราชฐูรตงนหนง
 เมอเวตามพระราชตารต ในทประชมประชาราชฐูร ก็เห็นลาแดงกรยา
 ชนชมยนต ทงการแตงบานเมอจรบเลตจกไตทาทองแชนงแวงแวงเต็มผมอ
 แดะมผูดวยคอกไมชูปเทียนและตั้งชองอเนกอนนต เมอจรบรวมอาการ
 ทงปวงนประกอบกนแเดวยอมเห็นไตเททวา ในการทเลตจเยยมเมอจ
 จนทบุงครงนชานาประชาราชฐูรพรกนปดมจตยนต ทวดความกตัญญู
 กตเวทตอไตเมอชบวชชคต ทงรูตักเชอในพระมหากรุณาชुकนชน
 ปกเกลาฯ อปถมกยงชนเมอนนมาก
 เวลายามหนง เรือพระทงงไซจกรอดอกจากอวเมอจจนทบุง

เสด็จถึงปากน้ำเจ้าพระยา

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน เวลาเช้าเรือพระทงงผานเกาะจวง เกาะ
 ความ เกาะไม้ เกาะรว เกาะถาน ตามลาดบมา แลเห็นภูเขาคาดาย
 ทางผงตระฉนตกไตเตไตไกล เวลาเช้า ๓ โมงครง ถึงเกาะลั้ง เรือรบ
 ในกระบวนชงลวงหนามาทอคคัมอเวียงลาคชอยรบเลตจจ ยิงปืนลัดต
 เลียงกอกกอง เรือพระทงงทอคคัมอวอเวลายานชนอยทอจวเกาะลั้ง
 พระยาพิชัยชตช(๑) ผวราชการเมอจชลบุรีไตชนมาเฝ้าฯ ๑ ครนเวลา

(๑) พระยาพิชัยชตช (หมม บุนนาค)

เช้า ๕ โมง ๒๐ นาที เรือพระที่นั่งไฮจกตรงมายังปากน้ำเจ้าพระยา
 บ่าย ๒ โมงเศษข้ามต้นดอน บิ่อมพระจุลจอมเกล้า และเรือรบทั้งปวง
 ยิงปืนถวายคำนับ ในขณะที่เห็นเรือรบเรือไฟและเรือใบใหญ่น้อย
 ล้วนตกแต่งด้วยธงตราระบายฉาขาวแดง ห้อยเฟื้องใบไม้ ถอยลำคอย
 รับเสด็จอยู่แต่ไกลเป็นอันมาก ตัดล่างเป็นแพเต็มไปทั้งปากน้ำ

เวลาบ่าย ๒ โมง ๔๕ นาที เรือพระที่นั่งทอดร่มอประทับแรมที่
 แหยมเด่น ส้มเด็จพระบรมโอรสาธิราช ผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร
 พร้อมด้วยพระราชวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ลงไปรับเสด็จ ฯ ขึ้น
 มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงไปรับ
 ที่บันได ทรงปราโมทย์เกษมสำนึก จุฬพิตรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 และพระราชทานพระหัตถ์ต่อพระราชวงศ์ข้าราชการทั้งปวง แล้ว
 เสด็จประทับบนศาลาพักรับเรือพระที่นั่ง พระราชทานตั้งของพระลิกจาก
 ยุโรปและทรงสนทนาปราศรัยอยู่จนเวลาบ่ายค่ำ ส้มเด็จพระบรมโอรสา
 ธิราช พระราชวงศ์และข้าราชการซึ่งลงไปรับเสด็จถึงปากน้ำ
 กราบถวายบังคมลากลับพระนคร เพื่อเตรียมการรับเสด็จในวงรวงชน
 ธนง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับแรมอยู่ที่ปากน้ำน
 ราษฎรเมืองสมุทรปราการ และเมืองนครเขื่อนขันธ์มาโจรภักดีของ
 ต่าง ๆ มีผลไม่เป็นต้น ลงไปทูลเกล้า ฯ ถวายเป็นอันมาก

จัดการรับเสด็จที่กรุงเทพฯ ฯ

เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ฯ แล้ว
 เสด็จยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนน้ครองนมต์การแรม

พระราชพงศาวดารพระราชมณฑลเพชร พระตั้งษ์ ๓๕ รูป มีพระตั้งษ์เมธาจารย์
 เป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถ แดงเด็ดใจไปทรง
 จุดเทียนเครื่องนมัสการพระที่นั่งอมพรรัตนคุณุ์ดีดี พระตั้งษ์
 อีก ๒๐ รูป มีพระเจ้านองยาเรอ กรมหลวงวงษวิจิตรญาณวโรรสเป็นประธาน
 เจริญพระพุทธมนต์ในพระราชพนนหมอนกัน พระตั้งษ์เจริญ
 พระพุทธมนต์จบแล้ว ส้มเค็ยพระบรมโอรสาธิราชเสด็จกลับ

ในการรับเสด็จพระราชดำเนินกลับสู่พระมหานครกรุงน พระบรม
 องค์คานวงศ์ และข้าราชการตามกระทรวงต่าง ๆ พ้อคานานาต์มาคม
 ตลอดทั้งสมณพราหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎรทงปอง มีน้ำใจ
 ถัดความภักดีพรคณกันออกทรรพยัดนของตนเองตกแต่งทต่าง ๆ ตลอดระยะ
 ทาง ตงแต่เสด็จขนจากเรือพระที่นั่ง ไปจนถึงพระราชวังรัตนคุณุ์ดีดี
 ทำชুমเป็นเครื่องหมายของกระทรวงและกรมพน ๆ และแต่งถนน
 ราชทาเนนธ์องขางทาง ตงราชวคินตรง และปลุกประวามการมทรลัฟ
 ทงเตยงราชฐวชงมาคอยรับเสด็จ ะทุกระยะไป กระทรวงต่าง ๆ
 บนหน้าทการตกแต่งเป็นถ้วน ๆ คอ

กรมทหารเรือแต่งจงหวดทวาราชวรคษฐ์จณถงประตุศร์รัตนทร
 ถ้วนในพระบรมมหาราชวงเป็นหน้าทของกระทรวงจงจตการตกแต่ง
 ทงถน กรมทหารบกแต่งแต่ประตุศร์เศษฐียศร์ไปจณถงเชิงสระพาน
 ผานพลพลลา กระทรวงกลาโหมแต่งชมเชิงสระพานผานพลพลลาตาม
 เหนอ กระทรวงต่างประเทศแต่งตอนตกใหม่ (ชงเป็นทางแบดแมน)
 และปลุกประวาลัฟเป็นทพลของชางต่างประเทศ ชงจะพรอมกันมา

ผู้กล้าตาย เห็นครุฑกลบไปทุกหนทุกแห่ง แซ่ได้ยงโห่ร้องและเครื่อง
ดุริยดนตรี ได้ยงพลุและได้ยงแตร ระคนปนกันกึกก้องเอิกเกริกตลอด
ทางมา

เวลาโมงเช้าเรือพระที่นั่งลงมืองสมุทรปราการ พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหลวงนครสวรรค์ ได้มาโปรดกระบวนครุฑบาศ นานาราชการ
กรมการ และพอกาประชาชนชาวเมืองสมุทรปราการเฝ้าทูลละอองธุลี
พระบาท เวลาค่ำค่ำมาเฝ้าฯ ลอยดาเรียงกันเป็นแพแนวนรอบเรือ
พระที่นั่ง พระยาสมุทรธานุรักษ์^(๑) อ่านคำถวายพระพรชัยมงคลของ
ราษฎรเมืองสมุทรปราการ และเมืองนครเขื่อนขันธ์ ดังก

คำถวายชัยมงคล

ของพวกเมืองสมุทรปราการและเมืองนครเขื่อนขันธ์

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธฯเจ้า ไต่รับนันทานุมิตของข้าทูลละอองธุลีพระบาท
บรรดาทมนตาแห่งรบราชการสนองพระเดชพระคุณ กับประชาราษฎร
ในจังหวัดเมืองสมุทรปราการ และเมืองนครเขื่อนขันธ์ และทั้งพอกา
ทไตแดงเรือกลไฟเดินค้าขายอยู่ในท้องถิ่น พร้อมกันมาดีไมตรีรับเสด็จ
ณ ปากน้ำเมืองสมุทรปราการ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส
กราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วตั้งความบันเทิงน้อมนิต ถวายชัยมงคล
แด่พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว

ด้วยวาระน เป็นนมหามงคลสมัยซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมนาถ
 บพิตรพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรยุโรป คนเขาคู้
 พระนคร เสด็จลงเมืองสมุทรปราการทเป็นเมืองปากน้ำแห่งพระบรม
 ราชธานี ทหาพระพุทธรูปและพวกพ่อค้าประชาชนทั้งหลาย มีโอกาส
 สามารถจะมารับเสด็จได้ถึง จึงพสกพรหมกันแต่งประดับเรือกลไฟ
 เรือใบและเรือตาง ๆ ตามกำลังความสามารถโดยความภักดีเฉพาะ
 พวก เเฉพาะครอบครัว และเฉพาะคนหนึ่ง ๆ พากันมาตั้งไม้ธงตั้งหน้า
 คอยรับเสด็จด้วยหัวใจเต็มไปด้วยความปราโมทย์ขนบาน เพื่อจะ
 ได้เฝ้าทอดพระเนตรของขลุ่ยพระบาท ในสมัยที่เสด็จจากพระนครไปชวามจนถึง
 ปานนแดง และเสด็จพระราชดำเนินกลับคนผู้พระนคร โดยเกษมสวัสดิค
 ณ มัตน

การที่เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรยุโรปครั้งนี้ ถดอยตั้งพระราชหฤทัย
 จะให้เป็นประโยชน์แก่พระราชอาณาจักร คือเพื่อบำรุงพระองค์ให้กลับ
 ทรงพระสำราญเป็นปกติ จะได้ทรงจตุรราชกิจที่บำรุงไพร่ฟ้าประช
 ราชูร์สืบไปภายหน้า และเพื่อจะทรงสอดส่องหาทรงอันจะเป็น
 สำรประโยชน์ นามาเพิ่มพูนความเจริญของพระราชอาณาจักร กับ
 ทรงเพื่อจะทรงเชื่อมสหประชาชาติอันพันมิตรไมตรีกับนานาประเทศให้สนิท
 ยงจน พระเจ้าแผ่นดินและประธานาธิบดี ตลอดจนประชาราชูร์ใน
 ประเทศที่เสด็จเยี่ยมชมเยียนนพ ต่างมีอชยาศัยไมตรีรับเสด็จด้วยความนุยม
 นัถยในพระเกียรติคุณปรากฏแก่ตาโลก พดอยเป็นเกียรติยศตตอด
 มาถึงชาติ ก!เพราะมพระราชอชยาศัยเออเพื่อแผดแผ่ ได้ทรงสำแดง

พระเมตตาอารแก่ประชาราษฎร์ในประเทศเหล่านั้น ได้ทรงบำเพ็ญทาน
มพระราชทานเงินอุดหนุนแก่ท่านเหล่านั้น เพื่อเลือกุดแก่พวกคนอนาถา
เป็นต้น เป็นทพยมมอบของประชาชนทั่วไป

ข้าพระพุทธเจ้าและพสกนิกรประชาชนทั้งหลายรู้สึกยินดีที่ได้เป็น
ข้าขอบขัณฑสีมาผู้อยู่ในใต้พระบารมี แห่งพระบาทสมเด็จพระบรมนาถ-
บพิตรพระเจ้าอยู่หัว ทมพระราชอัธยาศัยประกอบโดยพระเมตตา
กรุณาอันยิ่งใหญ่ เป็นพระคุณล้นมิตินับประเสริฐ ได้ทรงพระมหากรุณา
ล้นล้นองในความทุกข์ของชนนิกร ด้วยพระราชอุตสาหะเป็นอย่างยิ่ง
ทรงพระราชดำริตั้งพระราชกำหนดกฎหมาย เป็ดองความทุกข์ยาก
ของประชาชน ทรงอุดหนุนการเลี้ยงชีพและการค้าขายกับทรงบำรุง
ความเจริญรุ่งเรืองของไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ ให้ได้มีความ
รุ่งเรืองและทอความร่มเย็น โดยดำริเป็นนิตยกาล พระมหากรุณา
ปกเกล้าฯ พันทจะประมาณได้

ด้วยเดชอำนาจล้นเกล้าฯ อันได้กราบบังคมทูลพระกรุณาบวรยาย
ความจริง และทรงอานาจความกตัญญูกตเวทของข้าพระพุทธเจ้า และ
พสกนิกรประชาราษฎร์ ผู้มีความเลื่อมใส และจงรักในพระบาทสมเด็จพระ
บรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ขอจงเป็นอานุภาพศักดิ์สิทธิ์บรรดาล
พสกนิกรข้าพระพุทธเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพระ
เจริญด้วยพระเดชานุภาพ พระราชอิสริยยศพระเกียรติคุณแผ่ไพศาล
ไปทุกทิศทุกทางดุจพระมหารัชมังคลาจารย์อันกว้างใหญ่ และจงสำเร็จเป็นตั้ง
ปรากฏการบอองกนภยชนตราวยทอทุกกลาน เพื่อจะได้ทรงดำรงราชันย์

ลัดตยงยนเบนทรมเขนธองซาพระพททเจา เหตธาซาชอบชณทลมา
ทงปวง ซอเตชะ ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มพระราชาธิบดีตอบตงน

พระราชดำรัสตอบ

ซาราชการกบประชาชนชาวเมองลุมทปรการและเมองนคร
เชอนชนท และเจาของเรอกตไฟทงหลายทแณดองชยในดวนาน นบวา
เบนจวพอกทไตแลดตงควตอทรบเราเมอมาถงราชทวนกอนจรพวกอน ๆ
การตอทรบนทกบทงควมอดตธาหะของทานทงหลาย ทไตคกแตงเรอกตไฟ
ใหญนอยทงปวง ใหไออดกนเบนเกยรตยคของเราควรงน กนไตคดาด
จากเบนทจบตาจบใจเรา เมอเวดธาเขามายงเมนาใหญ่ซงไหดชยตลชด
พระราชอรณาจักร และเบนมหาธาครทไตเกิดควมเจรญเกเมองเรา
อชางลาคญอนหนงดวย

เมอเราไตเทยวไปนอเมองไกล ๆ ทงหลาย และกลบมาถงทน
แลว เราจะดะเตยเดยไมได ทจรูตักเห็นแกใจนอตั้งลาคญอนเบน
พยานเครองหมายเหตทาน วาราชญรของเราไตควมบิตยนตทไตเห็น
ตจเราอก กบทงนอชยควราพนควมกตญญกตเวท และควมจรงรัก
ภกตทกถาวใจนอคาชานดวยพร ทใหแกเราเมอกนดวย

อนง เราไมควมปรารกนทาที่จะชอบใจเจาของเรอกตไฟใหญนอย
นานาประเทศทไตลองดงมาพบกับเรา และทไตทนลาบากมาทาการ
พรอมกนธาแดงการตอทรบ เบนคานบในเวดธาเราจะชนไปยงพระ
มหานครนนี่ ๆ

มพระราชดำรัสตอบแล้ว ประชาชนราษฎรทั้งปวงพร้อมกันให้
ถวายพระพรชัยมงคล โดยความปีติยินดีมากยิ่ง ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานดอกไม้ธูปเทียนให้ข้าราชการเมืองสมุทรปราการ
นำไปนมัสการพระสมุทรเจดีย์แล้ว เวลาเช้า ๒ โมง เรือพระที่นั่งออก
จากเมืองสมุทรปราการชนมาตามลำน้ำเจ้าพระยา มเรือแห่นาตามเด็จจ
กมทางเรือกลไฟใหญ่ขอยทโตกกลางแถวชน ตามเด็จจมาแม่น้ำเอกแถว
โดยชลมารค

ระยะทางแต่เมืองสมุทรปราการ ผ่านเมืองนครเขื่อนขันธ์ชนมา
ตลอดจนในเขตพระนคร ทรงส่งฟากแม่น้ำ วัดกตบารมเรือขุด แม
จะเล็กน้อยเพียงใด ต่างก็ตกแต่งด้วยเครื่องประดับ และตั้งเครื่องบูชา
ตามกำลัง ตั้งใจประเศด็จคนพระนครด้วยความชื่นชม ได้มีวชิระแห่ง
ห้ามที่จะเอนไม้ เวลาเรือพระที่นั่งผ่านมา ตามวัดพระดังซกตั้งตั้ง
ชัยปรีดีถวายพระพร ที่เป็นวัดหรือศาลเทพารักษ์ ในเขตที่คำสอนนัก
เกาะระสงคกลองหรือจุดประทัด ที่เป็นโรงเรียนนักเรียนกษณเขาแถว
ของเพลิงตั้งรเร่ญพระบรม ตามตึกถาวรณบ้านเรือนราษฎรทมีการ
มหรือฟักมากมายหลายแห่ง ส่วนเรือกาบหนทอดลุ่มอยู่กลางน้ำใน
เขตท่ากรุงเทพฯ ต่างก็ตกแต่งด้วยธงประดว บางจุดพลุดลุดถวายใน
เวลาเมื่อเรือพระที่นั่งแล่นผ่านชนมา แต่ดูตมแม่น้ำในเขื่อนนนเห็นแต่
ตั้งทองและเครื่องประดับตั้งลบลั่นตอน ยิ่งยงลุดและเครื่องมหรือฟไม่ขาด
สาย พอเช้าในเขตจังหวัดพระนครก็เห็นคนตั้งพรังทองฟาก ต่างให้
เรือถวายชัยของมตลอดทางมา

ประทับหน้าพระราชบัลลังก์ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลี
 พระบาท และราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
 พร้อมกัน จึงได้มีพระบรมโอรสาธิราชฯมกุฎราชกุมาร กราบบังคมทูล
 ถวายข้อมงคตแทนพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท
 และราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศทงปวง ดังนี้

คำถวายข้อมงคต

ของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท
 และราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท
 พร้อมด้วยผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ ซึ่งได้มาประชุมเฝ้าทูลละอองธุลี
 พระบาทพร้อมกัน ณ บดิน ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส
 กราบบังคมทูลพระกรุณา ถัดแจ้งความขีติปราโมทย์ในกรทที่ใต้
 ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้เสด็จพระราชดำเนินกลับจากทวีปยุโรป โดย
 ลอร์ดคิง คินเซอ์พระมหานคร

ในการเสด็จพระราชดำเนินประพาศคราวนี้อาจนับได้ว่าเป็นประ-
 โยชนด้วยเหตุหลายประการ แต่ทล่่าคณูกคอ จะบำรุงพระราชวรกาย
 บำบัดพระโรค และทรงพักผ่อนพระราชฤทัยให้ว่างแวงจากปรีดก
 ดวยราชกิจอันใหญ่ชดคราวหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งอันควร โดยแท้ อันประเทศ
 เชนกรุงสยามนี้ ล้วรพกกิจการปกครองพระราชอาณากรทงปวงยอม
 ด้วเรจคดยคิ ดวยพระราชอุตดำหะของพระบาทลุ่มเศจพระเจ้าอยู่หัว

พระองค์เดชม เพราะฉะนั้นความทรงพระดำริญาณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงนับว่าเป็นสิ่งซึ่งเฝือกกับความเจริญของประชาชนชาวพระพุทธเจ้าทางปวงมความยินดีเป็นอันเกิดลาดนกระหม่อม ในการที่ไต่ฝ่าละอองธุติพระบาททรงพระดำริญาณตชน และทราบด้วยเกิดลาดนกระหม่อมว่า ความทรงพระราชดำริญาณนั้นจะให้เกิดผลดีแก่ราษฎรบ้านเมืองเพียงไรในการเบองหน้า ในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินประพาศประเทศต่าง ๆ ไต่ฝ่าละอองธุติพระบาทที่เสด็จทอดต่อกของตรวจตราราชประเพณี และประพาศเหตุความเจริญแห่งประเทศนั้น โดยละเอียด ด้วยพระปรีชาญาณอันสามารถ และตั้งไต่ที่ไต่ทรงศึกษาและทรงคุ้นเคยมาชกจะไต่เป็นเครื่องนำทางให้ทรงพระราชดำริบารุงความเจริญของประเทศสยาม ตั้งไต่ฝ่าละอองธุติพระบาทได้ทรงอุตดำหะในพระราชกิจมาแล้วแต่เริ่มจนเสด็จเสด็จถดถอยราชสมบัติโดยประการฉะนี้ ชาวพระพุทธเจ้าทางหลายตามารตจะกรวบบังคมทูลพระกรุณาไต่ ว่าประโยชน์แห่งการเสด็จพระราชดำเนินทรงนจะมแต่เฉพาะถัดนในพระองค์เท่านั้น ยอมยงประโยชน์ใหม่แก่ประเทศสยามทุกไปตดวย

อนง พอกชาวพระพุทธเจ้าเหล่าซงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมไต่ดวงพระราชหฤทัย ให้รักษาราชการบ้านเมืองอนยากยงในขณะที่เสด็จไม่อยู่ในพระมหรานกรนั้น เป็นพระเดชพระคุณหาทเปรียบมิไต่ ชาวพระพุทธเจ้าทางหลายกตงใจจดของพระเดชพระคุณเต็มถัดบัญญัติพยายามที่จะให้ราชการดำเนินไปตามพระบรมราโชบาย และพระราชประเพณีที่ไต่ฝ่าละอองธุติพระบาทได้ทรงตั้งชนไว้ในนทุกประการ ความ

พระราชดำรัสตอบคำถวายชัยมงคล
ของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและอองครุฑพระบาท
และราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ

ถึงแม้ว่าความพอใจในการที่ไปเที่ยวเมืองต่างประเทศ ได้สังเกตเห็น
ความตงอยู่แต่ความเจริญแห่งเมืองอื่น ๆ ทงปวง ย่อมเป็นความยินดี
ของผู้เที่ยวเดินทางก็จริงอยู่ แต่ผู้ซึ่งไปเที่ยวเช่นนั้นยอมมีความซาบซ่าน
ในใจเมื่อได้กลับมาถึงเมืองของตนเอง อยู่ในหมู่มชนพวกของตัวเอง
ความรู้สึกอันยอมเป็นมากยงชนเฉพาะแก่ผู้ซึ่งเป็นผู้ปกครองคนทั้งหลาย
ในประเทศของตน อันมีความใจประสงค์แต่จะให้ความสุขแก่ประชาชน
และความรุ่งเรืองของบ้านเมืองแห่งตนอยู่ในใจเป็นนิจ ในอันความ
ยินดีของตน ซึ่งใคร่ได้กในเวลาเมื่อกลับมาถึงพระราชอาณาเขตและ
ได้ถึงพระมหากษัตริย์ มาทวยงชนเมื่อได้เห็นหน้าทานทงหลายผู้ทคนเคยกัน
อยู่รอบข้าง และมาโดยนาคาตอรรบซึ่งเรือได้กลาอแทนทานทงหลาย
อันได้ประชุมอยู่ ณ ทน เพื่อจะพบกันเมื่อเวลามาถึง
คุณเห็นจริงดวยในขอทเชอคิดว การทคุณได้ไปเที่ยวจนกลับ
มาถึงแล้วบคน จะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง กับทงเป็นประโยชน์
แก่ตอตนเองดวย

เชอยอมทราบอยแต่ดวว่า คุณได้ตั้งชวครวไปมาเนอง ๆ ใน
ระหวางทานทงหลายซึ่งได้รบมอบหมายการปกครองบ้านเมืองในเวลา
คุณไม่อย คุณมีความยินดีทจะกลาชวอกว ทรยทได้ประพต
ราชการทงปวงให้เป็นไปในเวลาทคุณไม่อยน คุณเป็นทพอใจทออยาง

ทั้งในความดีสัตย์สุจริตและความเพียรซึ่งเชอและทานทั้งหลายได้กระทำ
 หน้าที่อันเป็นประโยชน์อันสำคัญ ซึ่งได้มอบหมายไว้ให้เชอเป็นผู้รักษา
 ฉนั้นชอบใจเชอในคำตอกรับ แลตั้งความพอใจที่ใดก็ตามตอฉนั้น ฉนั้น
 ฉนั้นจะกล่าวได้เหมือนฉนั้น ว่าความยินดีซึ่งเชอและทานทั้งหลายรู้สึกใน
 เวลาที่ฉนั้นมาถึงฉนั้น ฉนั้น ฉนั้นกรดีก็เหมือนฉนั้น ความความชื่นชมที่ใด
 มาอยู่ในห่มทานทั้งหลายและทั้งร่างกายบรรพณเดชนกกว่าแต่ก่อนซึ่งจะ
 สามารถเชอรบทำการ เพอความเจริญเกษมามเอนและมีความสุขของ
 ประชากรราษฎรทั้งปวงสืบไปโดยสะดวกได้

มีพระราชดำรัสตอบและมีพระราชปฏิสันถารปราศรัยแก่พระบรม
 วงศ์านุวงศ์ชาทุกตระกูลของชุดพระบาท และราชทูตผู้แทนรัฐบาตต่างประเทศ
 พอสัมควรแกเงดาแลว เด็ดฉนั้นทรงพระทงพุดตาด พระตั้งฉนั้นอดถวาย
 ชยมงคลอภิศรงหนง พระบาทฉนั้นเด็ฉพระเจ้าอยู่หัวเด็ฉพระราชดำเนน
 เป็นกระบวนพยุหยาตราทออย โดยสถิตมารควถ มีข้าราชการ ไปรย
 ขาวคออดอกไม้ธองซาทาง เด็ดฉนั้นในพระบรมมหาราชวังทางประตู
 ศรัณุนทร ฉนั้นผู้พระทงฉนั้นกรมหาปราสาท

ควนเวลาเที่ยงเค็ษ พระบาทฉนั้นเด็ฉพระเจ้าอยู่หัวเด็ฉลงยง
 พระทงไฟศาลทกษณ ทรงบวงสรดวงพระตั้งยามเทวาธราชแลว เด็ดฉ
 ออกยงพระทงฉนั้นทรฉนั้นฉนั้นฉนั้น ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการและ
 เครื่องทองนอยแลว ทรงทอดมาเตรกับหีบยาม ซึ่งโปรดให้ทามาจาก
 ประเทศยุโรป พระตั้งฉนั้นฉนั้นเบญฉนั้นฉนั้นฉนั้นรูป มีพระบรมมวโรดม(๑)

(๑) พระธรรมวโรดม (จ่าบ) ต่อมาเป็นสมเด็จพระวันรัต

เป็นประธานลำดับปกเกล้าพระบรมอัฐิพระอัฐิ อันเจ้าพนักงานได้เชิญออก
 ประดิษฐานไว้เหนือพระที่นั่งเศวตฉัตรและบนโต๊ะทองรวม ๑๖ พระโกศ
 ดยกัน พระตั้งฆ้องลำดับปกเกล้า ถวายยถาถวายอนุโมทนา ถวาย
 อดิเรก ถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทรง
 รถพระที่นั่งกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จเป็นพระบวรรถมา
 แตะพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในเวลาทรงมหามงคลไถ่ยังมีใหญ่ถวาย
 คำนับ เสด็จพระราชดำเนินออกประตูพมมานชยศิริ มณฑลเรียน โรงเรียน
 มหาตเดกย่นแถวทหน้า โรงเรียน ไปรยชาวดอกคอกไม้และให้ถวาย
 ชยมงคล รถพระที่นั่งเสด็จไปหยุดทหน้าประตูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 กองทหารมหาดเล็ก ๓ กองร้อย มีแถวของประจำกองตงแถวรบเสด็จ
 ทัดนามช้างหอพระร่มมุดอชิวาณ^(๑) ถวายฉันทยาอุกและทำเพลงแตร
 ลีลาวดีรับพระบารมี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน
 โดยทางลาดพระบาทเข้าในพระอาราม และทในพระอารามนั้น
 หม่อมเจ้าทงเยาว์ ไปรยชาวดอกคอกไม้สองข้างทางเสด็จ ตั้งแต่ประตู
 จนถึงอศมฉนทร์พระอุโบสถ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้า
 ประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระมหามณเฑียร
 ปฏิมากระทำพระพุทธรูปบูชา และทรงถวายเชิงเทียนกิ่งใหญ่คู่หนึ่ง ซึ่ง
 โปรดเกล้าฯ ให้ทำมาแต่ยุโรปเป็นราชด็กการเสด็จแสดวประทับทหน้า
 ตั้งฆ้องมาคม พระเจ้านองยาเชอ กรมหลวงวชิรญาณวรโรวด์ ทรง
 อานคำถวายพระพรดงน

(๑) คือศาลาสหทัยสมาคม

คำถวายพระพรของพระสงฆ์

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสวัสดิ์พัฒนามงคลพระชนมสุข
ทุกประการ จงมีแต่สุขเดจบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์สุขเดจ
พระปรมินทร์บรมกษัตริย์เจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ สุขเดจบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เสด็จพระราชดำเนิน
กลับจากแผ่นดินยุโรปประเทศพระมหานคร ประธานิกรทุกจำพวก
ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จมาด้วยราชฉัตร ขาชอบขนพัดมา ตัดอด
ถึงชาวต่างประเทศผู้เข้ามาฟังพระบารมี ต่างเกิดมปีติปราโมทย์ มี
ศรัทธาอันแรงกล้าพร้อมกันจงใจถวายบังคมทูลขอพรตามกำลังที่จะทำได้ แต่ความ
พร้อมใจกันของประชุมชนนั้น ๆ มารวมกันเข้ายอมทำให้การนั้นเป็น
นิโรชโยชเอิกเกริกทั่วไป จักว่าเป็นมหาศรัทธาของพระนครเป็นทศนบาร
ทศหน้า อาตมภาพพระภิกษุสงฆ์ซึ่งพลอยอนุโมทนาสาธุการด้วยฝ่าย
อาณาจักร พร้อมกันมาตั้งนบชาติ ณ ทน เพชเปตงวจเขต โดยตั้งยา
ธิษฐาน ประสงค์ขอพรถวายแต่สุขเดจบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า
ผู้เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกด้วยบางโหมมหาศรัทธา

อาตมภาพพระภิกษุสงฆ์ขอทูลว่าสุขเดจบรมบพิตรพระราชสมภาร
เจ้า เสด็จพระราชดำเนินยุโรปคราวนี้ เพื่อประโยชน์จะบำรุงพระองค์
ทรงบอบตา เพราะทรงราชการระมาณาน จะไดมพระกำลังทรงราชการ
โดยดีไปอีก พระราชดำริเห็นด้วยกำลังพระมหากรุณาแก่ประชาชน
ผู้ฟังพระบารมี ขอหมกหมมชนเมอสุขเดจพระโสดนาถเจ้าได้ตรัสใหม่
ตั้งพระหฤทัยจะสำแดงพระดีทธรรมเทศนาโปรดเวไนยสัตว์แล้ว ได้ทรง

กระทำอายุตั้งชาราธิษฐาน คิอตั้งปรารถนาในที่จะทรงพระชนมายุอยู่
 ไปรอดดีดีกว่าจะได้ประกาศพระคำตนาแพร่หลายไปบุตย์ ถ้าเรจ
 ประโยชน์แก่เทอความมนุษย์เป็นอันมาก หากจะมีอาพาชดอย่างใดอย่างหนึ่ง
 เกิดขึ้นทอนอายุตั้งชาร ก็จะทำพากเพียรเพอระงับเดียดด้วยอำนาจ
 พระอิทธิบาทภาวนา ชรรวมตาพระอรหันตเจายอนไม่มีความเดียดตาย
 อาตยในชวดแะร่างกาย จะเป็นผู้ใดเทวไรก็ตามท แต่ตมเศจพระผู้
 พระภาคเจ้าทรงกระทำอายุตั้งชาราธิษฐานตั้งน น กัดวยกำลังพระมหา
 กรุณาในตักโลกเป็นทตง ตมเศจบรมบพตรพระราชตมภาวเจ้า
 กิเหมือนกัน มีพระราชประสงค์จะทรงบำรุงพระตงค ให้คนเป็นปรกค
 จงได้รู้ทนความยากลำบากจากพระนคร และโกไคศวรรย์เลิศจตุปรกค
 แม้จะเป็นภูมิสถานนารมย์ตักปานไร ก็เป็นทคบแคบพระราชหฤทัย
 ของพระเจ้าแมนคนณม ไชเจ้าของ ทงยงตองทรงหวงหตงตงพระราช
 อาณาจักรแะประชาชน ไหนยังจะตองทรงทนความบกพรองแห่ง
 อุปฐานการบำรุงบารอทผลจากเศจ เป็นตงนคเพราะพระมหากรุณา
 ในชาวอบชนทตมาเป็นทตง

ในเวลาทเศตจอยู่ห่างไกลนอกพุททเขต ยังไม่ทรงวายคานงตง
 คำตนาทตท ได้เศจทรงบาเพญเป็นพระราชจรรยา เมื่อตงเวตวเป็น
 อภคชคภาตของพุททบรมททจะไดบาเพญกจจตวเนอง ในพระคำตนา
 กิได้พระราชทานพระราช ไทวเศจ และเศจของตักการะมาตงอาตมภาพ
 ทงหลาย เพอบุชาพระรัตนตรัยแะตักการะเศจพระตงค แมแต่เพียงกจ
 เดกนอยกหาทงละเมินไม่ จชนเป็นไปเพราะกำลังพระราชศรัทธาใน

พระพุทธศาสนา และเมื่อจะเสด็จพระราชดำเนิน ได้ทรงมอบราชการ
 ในหน้าที่คำสั่งนุปลมภกไว้แก่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา
 วชิราวุธ มกุฎราชกุมาร พระราชโอรสร่วมพระราชหฤทัย โปรดเกล้าฯ
 ให้เป็นผู้สำเร็จราชการรักษาพระนคร และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 เจ้า ได้ทรงประกาศนิตยราชกิจโดยพระราชนิมิตรักษาพระนครตั้งบรรดา
 พระภิกษุสงฆ์ เติรบขรรมิถารรักษาอยู่เป็นผาตุ้กหาภยอันตรายมิได้
 สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์เจ้าคณะสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้า
 ทรงประกอบด้วยพระคุณสมบัต เป็นต้นว่าพระราชศรัทธาสมควรกัน
 ควรจะสรรเสริญ ตลอดจนด้วยลักษณะพระคุณได้บุตรเป็นอนุชาต ซึ่งสมเด็จพระ
 พระคำตาทวีตในต โยปุตตตสุตโรน

อนึ่งตามภาพพระภิกษุสงฆ์ได้ทราบต่อไปอีกว่า ในเวลาเสด็จ
 พระราชดำเนิน พระราชามหากษัตริย์และประธานาธิบดีผู้ครอง
 พระนครนั้นๆ ได้กระทำให้จุคนมาการต้อนรับเสด็จด้วยสักการศรพ
 ทูลเชิญชาวพระนครได้แสดงความอ่อนน้อมนอบน้อมทอไปๆ ขอนต่อให้
 เห็นว่าเป็นผลแห่งพระคุณสมบัต เป็นเกรของเจริญได้มณัฐนัทมชนแม่แห่ง
 มหาชนได้อยู่ใต้พระบารมี และเป็นทพยมกัณมาแลวแต่ครั้งโบราณสมัย
 แม่สมเด็จพระสุกตกได้ทรงยกชนแสดง เพื่อเป็นอุบายประกอบเวโนยชน
 ใจในคุณสมบัต เช่นตรัสสรรเสริญมิตรธรรมใจในเต็มยชาติก ยกชน
 ผู้ไม่ประทุษร้ายแก่มิตรชนแสดงว่าไปผู้ชนบทนิคมราชธานีใดๆ ย่อมมี
 ผู้ชาติกการะทอไปทุกแห่งหน ไม่ต้องโกรชกกลับมาเรือนของตนด้วย
 ไมมผลอันรับ กลับจะไดคความเบื่กบานในสัมาคมฯ สมเด็จพระมหารัชมังคลา

ต่อมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นทพของพุทธเวไนยในทาง
 พระคำสอนา ย่อมประกอบด้วยพระกรุณาเป็นอย่างใหญ่ ตงพระหฤทัย
 บำเพ็ญพระบารมีไห้บริบูรณ์ครบทุกประการแล้ว ได้บรรลุดพระสัมมา
 สัมโพธิญาณอันสูงส่ง ทรงมาเพ็ญพระพุทธานุภาพประ โยชน์เกือกุด
 แก่เวไนยนิกรทงปวงฉนี้ใด ต่อมเด็จพระบรมพิตรพระราชสัมภารเจ้าผู้เป็น
 ทพของพสกนิกร ย่อมประกอบด้วยพระมหากรุณา เต็ดใจเถดงราช
 มไห้ศวรรยาธิบติยแต่ด ตงพระราชหฤทัยบำเพ็ญราชธรรมไห้ไพบุตย
 ทุกประการ เพอประโยชน์แห่งชาชอบชนเทดตมาทงปวงฉนินน ดวย
 อานาจคำตติยนเป็นปทัตถาน ขอชยมนงคตจมนแต่ตมเด็จพระบรมพิตร
 พระราชสัมภารเจ้าคดวยประการทงปวง จงทรงตั้งเถดงตั้งรรพอบทวน
 ควายพระโรคอย่าไต่เกิดกตากรายพระอร องค จงทรงพระเกษมสุข
 ทุกทิพาราตรี ทรงพระเจริญด้วยพระเดช พระศรี พระยศ พระเกียรติ
 พระราชทวพยและราชบริวาร คารงพระชนมายุยืนนาน เต็ดใจตั้งถดถถาพร
 ในพระดีริราชตมบติ เป็นทรมเยนของราชบริษทพสกนิกร และทรง
 รัชษาพระพุทธคำสอนาไห้ถาวรไปเมือหน้า ฯ

รัตนตุตยานุภาเวน รัตนตุตยเตชสา

สิทฺฐมตฺถุ สิทฺฐมตฺถุ สิทฺฐมตฺถุ อิทํ ผลํ

ดวยเตชานุภาพพระรัตนตรัยบมถาคตตล ขอค้ภวบุตยผลชง
 พรรัตนนาแดงน จงประตทชศาเรจแต่ตมเด็จพระบรมพิตรพระราชสัมภาร
 เจ้าทุกประการ ขอถวายเป็นพร ฯ

เมอกรมหลวงวชิรญาณวโรรตถวายเป็นพรแล้ว พระตั้งชตถ

ถวายชยมนงคตพรอมกน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับพร พระสงฆ์ โดยเคารพแก่อ
มพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบ

คำถวายพระพรของพระสงฆ์

หม่อมฉัน ได้ฟังการมาถึง ในนามของพระสงฆ์ซึ่งมาประชุมอยู่
ณ ทน มขอความขณละเอียตประกอบด้วยหลักฐานและอิงอาศัยพระคุณ
สมเด็จพระรัตนมุนีบรมครูอยู่ในพระพุทธรัตนตรัย และพุทธจริยาของสมเด็จพระ
พระรัตนมาตมพุทธเจ้า อันล้นหลามได้สามารถจะปฏิบัติอธิษฐานนำใจ
ประพฤตตามได้ แมแต่ล้นจนนอยกยงจะ ไตรบรมสถานตั้งดี ซึ่งปรากฏ
ในปัจจุบันตามล้นควรแก่ความสามารถ ขอนเป็นทเพมพูนความยินดี
ถึงประการ คือ ให้บังเกิดความเดือดร้อนได้ ในพระคุณเจริญยิ่งขึ้น และ
เกิดความชุ่มชื้นในใจเมื่อตริตตาม โดยบังเอิญขณะเวลาน

การที่หม่อมฉัน ได้ ไปสู่ประเทศที่ไกลห่างจากที่ซึ่งเคยเคารพ
สักการบูชา ห่างจากภูมิประเทศซึ่งได้เคยได้ใจมารักษาอบรมได้โดย
ทั้งห่างจากหน้าอาตมมัตราษามาดยราชฐูร อันมมตริจตตชกนทศกรเชอ
ยอมบังเกิดความเปลี่ยวแ่สงใจ ไหร่รู้สึกว่าเป็นผู้นอนกรในภงณน ๆ
เนื่อง ๆ

ความยินดีที่ได้เกิดมเป็นเศรของระงบนาใจ ย่อมเกิดชนคโดยความ
ระตถ โดยแนแนวแลจแต่ตั้งมา แมแต่อาชาจรการเคารพ ก็ไหร่รู้สึก
ไทรบรมสแห่งความชื่นชมในใจไปไต่หลายวัน จึงมาถันนษฐานนาคอ

ส่วนกุศลซึ่งได้มาปรากฏเฉพาะหน้า

10/03/66

ส่วนซึ่งมีความอาลัยในพระนครและประชาชนย่อมระงับ ได้ด้วย
 ความวางใจในผู้ซึ่งได้มอบหมายไว้ให้ยุวรัชชา และได้มุ่งหมายความ
 นึกคะเนในใจว่า จะมีคุณบางอย่างในกาทรทเทยกไปเช่นนั้น ทั้งในส่วนของ
 ร่างกายและการบ้านเมือง จึงเป็นเกรงของท้าวสำหรับระงับปลดเปลื้อง
 ความลำบากขัดสนจากสิ่งซึ่งเคยระงับได้ โดยมาก

แต่เมื่อถึงต้นกำหนด อันเป็นเวลาได้มาสู่พระราชอาณาเขต
 เจ้าเดิมแต่เมืองตราดและเมืองจันทบุรี ได้เกิดความชื่นชมยินดี เพราะ
 ได้เห็นผลของการที่ได้จัดได้ทำไป อันไม่ได้เห็นด้วยตา ปรากฏว่า
 การที่จะทำนั้นไม่เบ็ดเตล็ดจากประโยชน์ ย่อมเป็นผลเช่นเจ้าคณะมณฑล
 จิตคณะพระสังฆ ซึ่งปรากฏแก่ตาเมื่อเวลาพระสังฆได้มารับรองท้องถ้อง
 เมืองนน ตชนกวาแต่ก่อนเป็นอันมาก การรับรองของประชาชนใน
 หัวเมืองทั้งสี่และในกรุงเทพ ฯ ย่อมปรากฏว่าผลแห่งกุศลเจตนา
 ซึ่งได้เป็นอยู่เนืองนิตย์ในหัวใจ และได้ทำให้เจ้าเร่งไปตามกำลังความ
 สามารถนั้น เว้นผลอันดีซึ่งมีผู้คิดเห็นชอบด้วยเป็นอันมาก

ในที่สุดนั้น เมื่อได้ฟังคำอ่านถวายพร ซึ่งได้รับสั่งแทนที่ประชุมสังฆ
 อันควรนับว่าเป็น ขอบคียงของหมู่ทศควรเกิดความยินดี เพราะเหตุว่า
 คำเช่นนั้น ได้ออกมาจากสังฆหมู่ใหญ่ อันเป็นทศเคารพนบถออกอย่างยัง
 เป็นเกรงเพิ่มพูนความปรดาปราโมทย์ในใจมิใช่น้อย จึงขอรับคำ
 อ่านถวายพรชยมงคล ซึ่งพระสังฆทรงปวงได้อ่านถวายด้วยความเคารพเป็น

10/03/2565
 อย่างยัง ฯ

เมื่อมีพระราชดำริตบแด่ พระสังฆราชปวงรบดำชูประอมกัน
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชปฏิสันถารแก่พระสังฆ และ
 พระราชทานยามซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ทำมาจากประเทศยุโรปแก่พระสังฆ
 พระสังฆถวายขอตแรกแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่เดิศจพระบาท
 ดำเนินออกทางหลังพระอุโบสถชนทรงรดพระที่นั่ง เสด็จอนกระบวนแต่เดิ
 ออกจากพระบรมมหาราชวัง

ในระหว่างเสด็จมวคทเสด็จไปนั้น เหล่าทหารรามมณฑล
 กรุงเทพ ฯ มณฑลกรุงเก่า มณฑลนครชัยศรี มณฑลนครสวรรค์
 มณฑลนครราชสีมา มณฑลราชบุรี ย่นแถวรายทางทั้งสองฟากตลอด
 ทาง แต่ถนนหน้าพระลาน ถนนราชดำเนินใน ถนนราชดำเนินกลาง
 ถนนราชดำเนินนอก และถนนเบญจมาศได้ตามลำดับ เหล่าทหารมา
 มณฑลกรุงเทพ ฯ มณฑลราชบุรี มณฑลนครราชสีมา ตงแถวราย
 ทางรับเสด็จถนนเบญจมาศ ได้ตามลำดับกว้าง เหล่าทหารปืนใหญ่
 มณฑลกรุงเก่า มณฑลราชบุรี มณฑลนครราชสีมา ตงแถวรายทาง
 รับเสด็จถนนเบญจมาศ ได้ตามลำดับนามแหวนวัดเบญจมบพิตร และมี
 นักเรียนนายร้อยตงแถวรับเสด็จในสวนแม่เตงตวย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรดพระที่นั่งเสด็จออกทางประตู
 วิเศษชัยศรี เสด็จถนนหน้าพระลาน ไปประทับยังพลับพลาทองสำนาม
 หลวง ซึ่งประชาชนชาวพระนครชุมนุมกันคอยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
 ณ ทนุ ราชฎาทงปวงได้ให้ถวายชยมงคลสำมตาแด่ พระเจ้าน้องยา
 เชอ กรมหลวงนเรศวรฤทช เสด็จบดกระทรวงนครบาดกราบบังคมทูล
 ถวายชยมงคลแทนราชฎาท ดงน

คำถวายชัยมงคล

ของประชาชนชาวพระนคร

ซึ่งเสนาบดีกระทรวงนครบาล อัญเชิญททองสนามหลวง

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

บัดนี้เป็นมหาสมย พระบาทสมเด็จพระบรมนาถนพทรพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จพระราชดำเนินเสด็จกลับจากทอดพระเนตร กรุงรัตนโกสินทร์

โดยเสด็จทิภาพ ประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นมัสการทูลเกล้าทูลกระหม่อม

ถวายพระพรพระเจ้าอยู่หัว ใต้ร่มนันทน์มิตของพสกนิกรประชาราษฎร์ใน

กรุงรัตนโกสินทร์ ผู้มีความชื่นชมยินดีพร้อมกันมาแต่เมื่อครั้งเสด็จ

ประเวศพระบรมมหาราชวัง และฝ่าละอองธุลีพระบาทชยูปถพ ณ

ท้องสนามหลวง ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูล

พระกรุณาธิคุณจงจตุตถบัญญัติถวายชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระ

บรมนาถนพทรพระเจ้าอยู่หัว

ด้วยพระบาทสมเด็จพระบรมนาถนพทรพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราช

ดำเนินจากพระมหานครไปชานานถึงบ้านน พระชนนย์ชมความรื่นเริง

เปื่อยใจอยู่ทุกถิ่น มนต์ตงหน้าคอยฟังข่าวเสด็จพระราชดำเนินไป ณ

ที่นั่น ๆ ทุกประเทศทุกบุรี เมื่อเสด็จทวงราชการเสด็จประพาส ดยเสด็จ

นำบศพระโรค ทรงพระเจริญสุขสำราญ กับทวงนาพาประเทศครบเสด็จ

โดยสัมพันธ์มิตรไมตรีเชิดชูพระเกียรติยศ ก็มีความชื่นชมได้มนต์เป็น

อย่างยิ่ง เพราะประชาชนทวงหลายวัดทูลขอเดชะ พระบาทสมเด็จพระ

บรมนาถนพทรพระเจ้าอยู่หัว เป็นเจ้าเป็นใหญ่ปกเกล้า ๆ ของอาณา

พระราชารัฐผู้อยู่ในใต้พระบารมี ได้ทรงพระมหากรุณาทะนุบำรุง
 ให้เกิดความสุข ความเจริญ โดยขเนกประการเหลือที่จะพรรณานำได้
 อธิวิบุลยผลชอใหญ่ ช่งเกิดมแก่ประชาชน คือ ความเป็นไทย
 ด้วยตนเอง ความอยู่เย็นเป็นสุข ความมีปราชำสามารถ ความบริบูรณ์
 โดยโลกดมมัต ความเกษมสำราญเหล่านตวณสำเรจด้วยอำนาจพระ
 มหากรุณา คือ

ัดฉนการพระคำัดนา ได้พระราชทานความเป็นไธดแก่ตนในทจจะ
 ถอคำัดนาได้ตามศรัทธา ทงทรงบองกนรักษาไมใหม่ภยอนตรายเกิด
 ฉนแก่ประชาชนต่างพอก เพราะเหตุถอคำัดนาต่างกน และทรงกำจัด
 บาปชนภายใน ไมให้ไตชองจะทำคำัดนาอนเป็นบุญชตของมหาชนให้
 เครำหมอง เป็นเหตุเลอเมเตยแห่งการบำเพญคำัดนฉตร ทรงอุปถัมภ
 บำรุงพระคำัดนาตำหรับบ้านเมือง ทงคำัดนาอน ๆ ทวไปโดยขเนก
 ประการ สัดแต่ฉแต่จะตำเรจประ โยชนแก่ประชุมชนเพียงไร ชอนเป็น
 เกรอหมายจำคญแห่งพระเมตตาคุณททรงให้เป็นไปในชนนิกน
 ประการหนึ่ง

ัดฉนการพระราชทานฉกร จำเดิมแต่เลคฉชนเถดงถอฉยราช
 สัมมัต ได้ทรงพระปราชภจะพระราชทานเป็นไทยแก่ชาชอบชฉนทศมา
 ไรไปรคเกดฉ ร ดงพระราชบัญญัติลคเกษยฉนอายุตุกทาด เพอไมให้
 ราชฉนผู้เกิด เนวชกาลปัจจุบันนคกเป็นทาด หรือทเป็นทาดอยุทให้หลค
 พนคาคฉเป็นไทยในปฐมฉย และต่อมาได้ทรงพระกรุณาไปรคเกดฉ ร
 ออภพระราชบัญญัติลคคาคฉเลคทาด ชอช่งได้พระราชทานความเป็น
 ไทยแก่ประชชน เป็นพระมหากรุณาประการหนึ่ง

การปกครอง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ออกพระราชบัญญัติ
 จดการปกครองของท้องถิ่น เพื่อความปรกตัตัดระดงของประชาชน และออก
 พระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายเก่าที่พิจารณาคดี โดยการทวงกรรม
 นนเดี้ย ตงกฎหมายกระบวนพิจารณาคดี โดยลักษณะใหม่ชน เพื่อให้
 ราษฎรได้รับความชอบธรรม และได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราช
 บัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ตามประเพณีอันนิยมกันเป็นอันมากนั้น
 เพื่อรักษาความสงบราบคาบของพระราชอาณาจักร ขอซึ่งได้พระราช
 ทานความอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากภัยอันตรายแก่ประชาชนนี้ เป็นพระ
 มหากรุณาธิคุณประการหนึ่ง

การศึกษาวิชา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรม
 ศึกษาธิการ มหนาทจัดการเดาเรียน เพื่อผู้เรียนจะได้มีความคิด
 ความฉลาดสามารถรักตนและครอบครัว ทงจะได้รู้อุปบายหาเลี้ยงชีพ
 ในทางที่ควร ขอเป็นพระเมตตาคุณที่ทรงให้เป็นไปในหมู่ราษฎร
 ประการหนึ่ง

การค้าขาย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการชุกคดองชน
 เป็นอันมาก ทดการไร่นาให้ราษฎรได้ โภคตรพยียงชน และโปรดเกล้าฯ
 ให้สร้างทางรถไฟเพื่อรับส่งคน โดยสารกับบรรทุกสินค้าไปมาเร็วชน
 กับได้ทรงอุดหนุนใหม่เรือกลไฟใหญ่่นอยเดินรับส่งสินค้าและคนโดยสาร
 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ติดต่อการส่งไปรษณย โทรเลขเพื่อการค้าสาร
 ไปมาค้าขายสะดวกและรวดเร็ว จนการค้าขายมีสรรรพสันคิต่างๆ มา
 เต็มจวนในพระราชอาณาจักรบริบูรณ์ยงชน และส่วนการภาษอกร

ก็ได้อบรมเกล้า ๆ ให้งดเล็กและลดหย่อนในสิ่งที่ไม่เกิดผลและมีผลน้อย
แก่ประชาชน และชนพสกนิกรแต่เฉพาะสิ่งที่ไม่เกิดแก่ประชาชนเป็น
อันมาก ขอซึ่งทรงทะนุบำรุงให้ประชาราษฎร์มีความสุขสมบูรณ์ด้วย
โภคทรัพย์ เป็นเครื่องหมายแห่งพระเมตตาคุณออกประการหนึ่ง

การดูสุขภาพ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ จัดพระนครให้
เจริญงอกงามหลายอย่าง มีการขยายถนนหนทางเก่าแก่เดิมให้กว้างชน
และสร้างถนนใหม่ขึ้นอีกมากหลายตำบล มีโคมไฟจุดที่ถนน
สว่างรื่นรมย์ จนเกิดมดกบ้านเรือนในพระนครมุงคองทองชน โดยเส้มนอ
และมีรถรางใช้แรงไฟฟ้า รถม้าก็บรรดอย่างอื่น ๆ ด้วยมากมาย ทำให้
การไปมาของประชาชนสบายและสะดวกขึ้นเป็นอันมาก ตั้งจนการบำบัด
โรคภัยอันตราย ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้มีโรงพยาบาล กับ
ทั้งเจ้าพนักงานตรวจตราป้องกันโรค ขอซึ่งได้โปรดเกล้า ๆ พระราชทาน
ความดีราญปราศจากโรคอันตรายแก่ประชาชน เป็นเครื่องหมายแห่ง
พระกรุณาคุณออกประการหนึ่ง

การตรวจตรา อนึ่ง มพระราชประสงค์จะทรงทราบทั่ว การนั้น ๆ
ที่ตักตวงระเบียบไว้แล้วจะดำริจะประโยชน์แก่อาณาประชาราษฎร์
สักเพียงไร และการอย่างไรถ้าจะยังยับยั้งมิให้เกิดแก่ประชาชน
ยิ่งขึ้นไป เพื่อจะได้ทอดพระเนตรเห็นด้วยพระองค์เอง จึงทรงพระอุต-
สาหะเสด็จพระราชดำเนินประพาสไปในหัวเมืองนั้น ๆ ทรงสอดส่อง
เหตุการณ์ และทรงตั้งข้าราชผู้ซุกซุกของประชาชนเฝ้า ๆ มา

ความสนิทด่นม ในเวลาท่เสด็จประพาสไค้มพระราชดำริตั้งทักทาย
ปราศรัย คร้ส้ได้ถามผู้ซุกซุกของราษฎร ไม่ถอพระราชอิธิธิธิธิ

พระราชทานเงินและสิ่งของเป็นเครื่องปลุกความยินดีปรีดา ทรง
พระเมตตา ตลอดจนไปจนถึงหมู่เด็ก ๆ บุตรชาวบ้าน พระราชทานเสนา
แจกมามากกว่ามาก ทรงสนทนากับราษฎรยากที่จะหาพระเจ้าแผ่นดิน
อื่นเต็มอเหมือน ทรงพระดำริปลุกหัวใจเขื่อน จึงเป็นที่ยอมรับของ
ประชาราษฎร์ทุกแห่งหน ตลอดจนถึงชาวต่างประเทศ

อีกประการหนึ่ง ได้ทรงเปิดเผยเขตต์เกียรติยศของชาติสยาม ด้วย
ทรงพระราชอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินประเทศยุโรปถึง ๒ ครั้ง ทรง
น ได้ทรงชักนำเซอมนพระราชสัมพันธ์มิตรไมตรีกับพระเจ้าแผ่นดิน และ
ประธานาธิบดีในนานาประเทศให้สนิทยิ่งขึ้น ผลแห่งสัมพันธ์มิตรไมตรี
อันนี้ ย่อมชักนำความเจริญรุ่งเรืองของพระราชอาณาจักร และเมื่อจะ
เสด็จพระราชดำเนินจากพระนครไป ยังได้ทรงห่วงในสุขทุกข์ของชนนิกร
จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ถวายบำเหน็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าพ้ามหาวชิราวุธ มกุฎราชกุมาร พระราชโอรสที่วางพระราชหฤทัยได้
ให้สำเร็จราชการรักษาพระนคร ไว่ต่างพระองค์ และสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชก็ได้ทรงอนุวัติในพระราชกรรณียา ทรงพระเมตตาอารัก
ประชาราษฎร์ และรักษาพระนครด้วยพระบิรชดำมารอด การณ์เป็น
ปรกติเรียบร้อย ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขล้นพระราชประสงค์ พระมหา
กรุณาเป็นต้นเกล้าฯ

ประชานรผู้รักพระมหากษัตริย์คุณปกเกล้าฯ ได้ขอเนกประการ
ขยณะนี้ จึงมตวงจิตเต็มไปดวยบตชนชมได้มนต์ ได้พรกพรอมกันมาสู่
ทศไมตรีรบเสด็จ มอขบตุนทานมตให้หาพระพุททเจ้ากราบบังคมทูลขอ

พระราชทานพระบรมราชาอนุญาต เพื่อประกาศพระมหากรุณาธิคุณ
แล้ว เสด็จออกทอดถวายขัณฑ์มงคล ณ มหาฉัณยพิทักษ์ ที่เสด็จประเวศ
พระมหานครศรีธรรมราช

ขอเดชะพระมหากรุณา ที่ทรงให้เป็นไปในประชาชน และขอ
อำนาจความกตัญญูเกิดเขตของทวยราษฎร์ ผู้มีความรักและจงรักใน
พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว โดยสุจริตธรรมอัน
ประกอบกัน จึงเป็นอนุภาพศักดิ์สิทธิ์ที่ขบดินแดนพิทักษ์รักษาพระบาทสมเด็จพระ
บรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ให้มีพระเดชานุภาพเป็นทศกรณครามของ
หมู่ปรีดิ์เกษมกายนอก อย่าให้กล่ากออญี่แล้ว ตลอดจนพวกเห็ดราย
ภายในให้เกรงกลัวพระบารมี อย่างกล้ากรับเป็นเดียนหนามแห่ง
พระราชอาณาจักรอัน ขอความเกษมสงบจงมทอหตุ

อนึ่ง ขอจงทรงพระเจริญด้วยพระราชอิศริยยศ พระเกียรติคุณ
เป็นทศกรณบถของประชาชนทั้งภายในทั้งภายนอกทั่วกันไป ขอพระ
ราชทรัพย์จงหลั่งไหลมาโดยทางน่น ๆ เพื่อความมั่งคั่งสมบูรณ์แห่ง
พระคลังหลวง ขอราชบริวารทงปวงจงตั้งจิตศรัทธามภกตบรมราชการให้
สำเร็จสมพระบรมราชประสงค์

อนึ่ง ขอจงดำรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระตำราญหาพระโรค
มิได้ เสด็จสถิตย์ยังยืนในราชมไหศวรรย์สมบัติ ยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์
ในปางก่อน ขอพระบรมราชวงศ์จงดำรงสถาพร เป็นอัญญาธรรณ
ขอรัฐดีมาจงเจริญไพศาลบริบูรณ์ด้วยสรรพสมบัติ มีสุขสวัสดิ์ยังยืน
เป็นนิตย์นรันดร์ ขอพระพรชัยมงคลจงประสิทธิ์สำเร็จแก่พระบาทสมเด็จพระ
บรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ ขอเดชะ ฯ

10/03/2565

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศพระราชดำรัสตอบภาควายชัยมงคล
ของประชาชนชาวพระนครศรีอยุธยา

พระราชดำรัสตอบ

ประชาชนชาวพระนครศรีอยุธยา

เรามีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้อ่านจดหมายและคำอวยชัย
มงคลของชาวพระนครศรีอยุธยา กรุงเทพมหานคร กับทั้งคำแสดงความดีความภาคภูมิใจ
และรักใคร่ในเราด้วย

ข้าพเจ้าได้พิจารณาจดหมายการทูลเปิดผนึกแด่มาในเมื่อเราจำเดิม
ตั้งแต่แรกเริ่มรัชกาลนี้ เวลาที่เราได้ครองราชสมบัติมาแต่ก่อน เป็น
สมัยอันควรจดจำไว้ในพงศาวดารของไทย เป็นสมัยอันหนึ่งซึ่งมี
สิ่งเกิด ด้วยความเจริญเร็วในการต่าง ๆ หลายอย่างเป็นอย่างยิ่ง
เราได้อาศัยความดีพยายามอยู่เต็มที่ ทว่าให้กรุงสยามได้มีอำนาจในการ
ดำเนินของความเจริญทางปวง ซึ่งเป็นอาการที่เห็นเป็นสำคัญในกาลสมัย
ที่เราทั้งหลายได้มาซึ่งความสุขสงบ กาลที่เราได้เห็นคนคนหนึ่ง
เรียกว่าระยะเวลาดำเนิน ๆ อันหนึ่งในพงศาวดารของประเทศหนึ่ง แต่ใน
กรุงสยามทุกวันนี้การเปลี่ยนแปลงแปลกกว่ากรุงสยามเมื่อแต่ก่อน ใน
ชีวิตมนุษย์หนึ่งนั้นเป็นอย่างยิ่ง การที่เห็นคนไทยเกิดตนเองยังชน
การที่เห็นการปกครองตามกฎหมายทั้งหลายและจัดระเบียบภาวะอากาศให้
ยังชน การศึกษาวิชาการที่จัดให้ดำเนินไปเป็นอันมาก การทำหนทาง
ภายในบ้านเมืองของเราให้สะดวกยิ่งขึ้น และการที่เห็นจัดการแก้ไข
เปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ๆ ซึ่งเรอได้กล่าวบรรยายไว้แล้วทางปวงนั้น เป็น

ตั้งแต่นั้นให้เห็นลักษณะนิยมของประชุมนั้นในเมืองนั้นได้เปลี่ยนแปลงจากกัน
 เป็นอันมาก ในระหว่างเจ็ดสิบปีที่ผ่านมาแต่ก่อนแล้ว กับเจ็ดสิบปี
 อยู่ในปัจจุบันนี้ และเรามีความพอใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้ทราบจากคำบอก
 เล่าของเธอ กับทั้งทราบจากการที่เราได้เห็นเองนั้น ว่าการชนโคตที่เราได้
 กระทำมาเป็นผลสำเร็จแล้ว ราษฎรเราก็ได้มกตเวทด้วย ถึงซึ่งเป็น
 หัวข้อใจความสำคัญอันหนึ่งของการทำงานที่เราได้กระทำให้สำเร็จโดยน กคือ
 ความจงรักภักดีแห่งประชาชนคนเมืองเรา และความเชื่อก่อนการชนโคต
 ที่เราได้เป็นครั้งแรก เราขอมีใจหมายจะเพิ่มความเจริญเป็นประโยชน์
 และความมั่งคั่งแก่คนเหล่านั้นด้วย

เราได้แสดงความโห่กู่ราษฎรทุกรายแล้ว เราได้มีความ
 พอใจทุกอย่างในทางการบริหารที่ไตร่ตรองวิชาการที่โปร่งใญ่เจ็ดสิบปีที่เราไม่
 อยู่นั้น และเรามีความยินดีอยู่ด้วยที่ได้ทราบว่า ความอุตสาหะหมกมุ่น
 ทุกรายได้ในการที่กระทำให้สำเร็จไปตามหนทางเหล่านั้น ย่อมเป็นหัวข้อ
 ใจของอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงด้วย

เมื่อสมเด็จพระราชินีเสด็จแล้ว ราษฎรซึ่งชุมนุมเฝ้าตลอดของชุด
 พระบาทอยู่นั้น ไชยนอกถ้ำมดดา ครบถ้วนพระที่นั่งเคลื่อนจากที่ ราษฎร
 พรอมกันให้ส่งเสด็จออกครึ่งหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินจากพระที่นั่ง
 ทองคำมหาดวงไปโดยเสด็จมารถกิจ ไปตามถนนหน้าพระลาน เดิม
 ถนนราชดำเนินใน ข้ามสะพานผ่านพิภพเสด็จ หยุดประทับรถพระที่นั่ง
 ที่มุมเชิงสะพาน ทรงรับคำถวายชัยมงคลของพวกพ่อค้าชาวยุโรปและ
 อเมริกา กราบบังคมทูล ๆ ตงน

แปลคำถวายชัยมงคล ของพวกพ่อค้าชาวต่างประเทศ

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้าพวกพ่อค้าและธนาคารต่างประเทศในกรุงเทพฯ
ทั้งหลายซึ่งมีชื่อในท้ายหนังสือนี้ ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระ
กรุณา ความชื่นชมยินดีอันเกิดมีแต่ในใจของพวกข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งหลายพร้อมกัน ในกรณที่เสด็จพระราชดำเนินทอดบิณฑบาตมายังพระราช
อาณาจักรนี้ โดยปราศจากศรัทธาพยากรณ์ตรา

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ได้มีจิตคิดเห็นเหมือนกับชนทั้งปวง ผู้
ซึ่งมีความหวังอยู่ในความเจริญรุ่งเรืองพระองค์ ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ
ความเจริญของพระราชอาณาจักรตั้งยามอันงามและบริบูรณ์แล้ว ข้า
พระพุทธเจ้าใคร่ได้ตามอยู่ด้วยความรู้สึกใจว่าเป็นที่พอใจและชื่นใจอย่างยิ่ง
ในเรื่องราวที่เสด็จพระราชดำเนินประพาสบ้านเมืองของข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งหลายในอันตั้งเขตประเทศเป็นครั้งละครั้ง เช่น ไต่กาดาวไกลในประกาศ
พระราชโอรสหลายพระองค์ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานประโยชน์
ที่ได้อาหารยามแล้วด้วย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมีความยินดีที่เห็นคือยกเถา ๆ ว่าการ
เสด็จพระราชดำเนินประพาสครั้งนี้ ได้เป็นที่เกิดผลให้สำเร็จกิจประสงค์
จำนงหมายไว้เป็นอันมากแล้ว คือว่า ได้ฝ่าละอองพระบาทปราศจาก
พระโรคอันตรายและมีพระกำลังบริบูรณ์อย่างเต็ม

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอพระราชทานถวายชัยมงคลในอันยืน
ที่ใต้เสด็จพระราชดำเนินจากพระราชอาณาจักรจงแปลแต่บัดนี้ไปแล้ว

และข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชโองการ ได้ทอดพระเนตร
 การดำแดงดอกไม้เพลิงซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้ปรึกษากับเจ้าพนักงานอัน
 ต้มควรรแล้ว ปรากฏแก่ข้าพระพุทธเจ้าว่าเป็นสิ่งอันงามตอย่างยง ทจะ
 ได้ปรากฏการรับเสด็จของพสกนิกรข้าพระพุทธเจ้าในมหามงคลสมัยนี้ และ
 เป็นสิ่งซึ่งข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายไว้เป็นทหหมาย
 แห่งความเคารพนับถือเป็นแท้จริงของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายด้วย
 เมื่อนายกของพวกพ่อค้าชาวยุโรปและอเมริกาอ่านคำถวายชัย
 มงคลแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมพระราชดำรัสตอบดังนี้

พระราชดำรัสตอบ

พวกพ่อค้าต่างประเทศ

เรามีความยินดีเป็นอย่างยิ่งมาก เมื่อกลับมาถึงเมืองของเรา ได้รับ
 คำอำนวยพรต้อนรับโดยแข็งแรงถึงเพียงนี้ ของท่านทั้งหลายผู้มาจาก
 เมืองทั้งหลายที่เราได้ไปเยี่ยมเยียนมาแล้ว เรามีความขอบใจท่านที่
 ได้แสดงความยินดีในการที่เราเป็นผู้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บแล้ว และเรา
 ดีใจอย่างยิ่งที่จะได้เห็นการดำแดงดอกไม้เพลิง ซึ่งท่านได้มีน้ำใจจัด
 เป็นการฉลองในการที่เรากลับครอง
 การที่ท่านทั้งหลายได้มาต้อนรับเราเมื่อเรามาถึงทน และการที่
 ท่านทั้งหลายได้คิดจัดเพื่อจะแสดงให้เห็นน้ำใจอันดีของท่านในสมัยนี้
 เราถือว่าเป็นทหหมายอันสำคัญแห่งความดีใจของท่านในการที่เรามิหวัง
 ไมตรีอยู่เต็มอ ในระหว่างรัฐบาลของเรา กับพวกพ่อค้านานาชาติใน
 กรุงสยาม ความปรารถนาของเราหนึ่งคงจะเป็นเหมือนเช่นที่ได้เป็นมาแต่

ก่อนอยู่เต็มอแลง ว่าจะช่วยเหลือเกอกลให้เจริญในผลประโยชน์อัน
 ด้วญ ททานทั้งหลายได้เป็นผู้แทนของการนั้น เรามความเชอเน
 ใจในการทเกอพนกนัสนท ในระหว่างความดำเรจประโยชน์ของการคว
 ขายทเกอวกบทานทั้งหลายน กบความเจริญของเมอองนททานทั้งหลาย
 ได้สมัครมาทำการรวมอญคยนนแลง และเห่นอไมมดั่งใดทจะเป็นเหตุ
 ชกน้าทาให้เกิดความเจริญของคนต่างประเทศทอญในเมอองเรา กบทง
 ความเจริญของราษฎรของเราน ยงชนไปกวาทจมนนาใจอนหนงชง
 นบหนาดอตาตอกนอญมได้ชาต

พระราชทานพระราชดำรัสตอบแลง เคตขนรตพระทงเงน
 กระบอวตอไปตงสะพานผ่านฟ้าตลาค์หยุดประทบรตพระทงเงนบนสะพาน
 มีพระบรมราชโองการดำรัสเห่นอเกลา ๆ ดั่งให้เจ้าพนกงานกระทรวง
 โยธาธิการเบ้คสะพานนอ นอได้สร้างชนแลงดำเรจ ประจอบเวดวเรตคจ
 กตบถงพระนกรอนน แลงเคตขนรตพระทงเงนไปประทบยงชุมเชงสะพาน
 ทรงรบคาคอวชขมงคตของพอกพอกาจนและพอกาเชก
 นายกของพอกพอกาจนถวายพระพรชขมงคตดงน

คำถวายข้มงคตของพอกาจน

ขอเศชเฝ้าดะอองชุตพระบาทปกเกลาปกกระหมอม
 ขาพระพุทชเจ้าทงหลายผู้เป็นนายหางพอกาและตุกคาจนทงปวง
 ชงได้เชามาพงบรมโพธิ์ถัมการ ประกอบการคากายและหัตถกรรม
 โกศลอญในพระวระอาณาจกรน ขอพระราชทานพระบรมราชโองการ
 กราบข้มงคตพระกรุณาทราบได้เฝ้าดะอองชุตพระบาท

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าทงหลายได้ทราบเกล้า ๆ ว่าตั้งแต่ได้เสด็จ
 พระราชดำเนินประพาศนานาประเทศคราวนี้ เพื่อดูความเกษมดีราญใน
 ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และพระราชประสงค์ที่จะดำแดงกตัตคุณของชาติ
 และน้อมนำอรรถประโยชน์มาเพิ่มพูนความเจริญของพระราชอาณาจักร
 พระนามากุไชยได้ปรากฏพระเกียรติคุณตงยง ทมหาวชนทอไปได้รบเสด็จ
 โดยนาใจยินดีอย่างแข็งแรงทุกแห่งหน ด้วยพระบารมเกียรติคุณบุญวาที
 ของพระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดิน และ
 ประธานาธิบดีทุกประเทศที่เสด็จประพาศ ทงพอดานายหว่างแฉะราชรัฐ
 ประเทศนั้น ได้มีความจงรักภักดีรบเสด็จ โดยอชยาศัยทสันทปรากฏแก่
 โลกนี้ ก็โดยทได้ทรงดำแดงนาพระทัยอนติ ด้วยพระปรีชาญาณอันดีชุม
 ต่ออาณาประชาราษฎร์ในประเทศเหล่านั้น พระราชหฤทัยประกอบไป
 ด้วยพระเมตตากรุณา ได้พระราชทานแกคนจนทพบปะ และทานถัดทาน
 ถัดหรับมหาชนทอนถาในแฉะทเสด็จประพาศตามทม ในประเทศเหล่านั้น
 จึงเป็นทเห็นหาทอไป

ข้าพระพุทธเจ้าทงหลายรู้สึกททราบเกล้า ๆ ด้วยความซนซมยชนิด
 เป็นอสงยง ด้วยพระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัวเป็น
 พระมหากษัตริราชเจ้าอนเด็ยง และบาททจะหาบรมกษัตริย ได้เป็วยบ
 ปานในนาพระราชหฤทัย พระเมตตากรุณาบรมราชอชยาศัยทเป็น
 พระคุณเต็มมิตอนติได้

บดินได้เสด็จพระราชดำเนินถัดคนสู่พระมหากษัตริยบรมราชทาน
 ในแฉะทอนน กระททำให้พวกราพระพุทธเจ้าทงหลายมีความยชนิดปรคทา

ปราโมทย์เป็นต้นเกล้า ฯ ซึ่งได้เห็นพระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วยความเกษมสำราญ ทรงพระเจริญในพระวรกาย และพระราชอัธยาศัย ทรงนาพระทัยอันชนแชนกว้างขวาง ประสงค์ตั้งมหาสมุทรและพาดคนเป็นทพวงพานกแหงษาพระพุทธเจ้าทุกไป ที่จะได้รับความร่มเย็นในใต้พระบารมี

ความรู้สึกนาใจอันขมยมนต์ ที่ได้เห็นเสด็จผู้พระนกร โดยสัจฉริยภาพนั้น จะหาถ้อยคำอันใดมาถ้ำแต่งให้เพียงพอ เพอทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ และทงไม่ทราบเกล้า ฯ ว่าจะกระทำอันใดถ้ำแรงความกตัญญูกตเวทิตของธาพระพุทธเจ้าทงหลาย ให้ส่มแก่ความยินดีของธาพระพุทธเจ้าเพียงพอแก่พระมหากรุณาธิคุณ ซึ่งได้ทรงทะนุบำรุงปกครของธาพระพุทธเจ้าทงหลายอยู่น พดแก่ทเวลาอันนดยนนได้ จึงคิดด้วยเกล้า ฯ พร้อมใจกันเฮอร์องทำรูปเขียนทูลเกล้า ฯ ถวาย พอเป็นพระดึกในอโรคีร์ดอันน พร้อมทงความกตัญญูกตเวทิตธาพระพุทธเจ้าทงหลาย แม้วาดังของททูลเกล้า ฯ ถวายนยยอมเยาเบาค่า ไม่พอเพียงพอแก่พระมหากรุณาธิคุณกิต แต่ได้ขออาเป็นตั้งทถ่มตามพระบารมีพระคุณถ่มบัต อันเป็นไปอยู่ในพระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว และทงตามความปรารภนาของธาพระพุทธเจ้าทงหลาย ดวยเขียนรูปหนึ่งนเป็นรูปหมายศก รูปหนึ่งหมายลก รูปหนึ่งหมายซัด

อาคัยเหตุ ๓ ประการน ธาพระพุทธเจ้าทงหลาย โดยสัจจาธิษฐานความขมยมนต์เป็นทถัด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบอยู่ในคุณถ่มบัตทง ๓ ประการน ทเป็นความปรารภนา

ขอกราบพระพุทธรูปเจ้า ขอให้พระบรมเดชาภาพแผ่ไพศาลทั่วไป พระราช
 อาณาจักรมณฑลชุกชีม คารวชัศรราชชยนิพนานหมนบิชนไป ความ
 มงคองบรรบูรณตวยโภคทรพยของชาติ ประกอบคองพาณิชกรรม หัดถกค
 ชิงเป็นกรรมผลของชาติ จงเกิดลัมบูรณยงคองชัตตยมหาศาล พระ
 บรมวงศคองลัมบัตตองคยงหมนบิชนไป ขอให้พระบาทลัมเตจบรมนาถ
 บพตรพระเจ้าอยุทธ มพระชนมายยงนิพนาน ประคองคองคาวนาเกก
 ปราวคจากโรคาพาชภยพบตอชูปทอนตราย ศัตตวลายนอกภายในจงแพ
 พายพระบารมี ขอให้ปรมาภิโรยไดนามฉา บวงล้อยพระเจ้าหมนบิ และ
 พระบารมคองคองเชยชนบพาทอฆมานน

ข้าพระพุทธเจ้าทงหลายชัง ไคเชามาพงพระบรมโพธิลัมภการ อยน
 แมตอไปเบองหน้าจะกตบคณไปเชยมเยนยงชาติภุมเตมของข้าพระพุทธ
 เจ้าทงหลายชอควากถ ความลัมพระมหากรณาชคองเป็นอนันไมมี ข้า
 พระพุทธรเจ้าทงหลายจงพรอมใจกันกราบบังคมทูลพระกรณาในอโรกาศ
 น ขอให้พระราชตารชอบทงหลายจงเป็นไปตามนาพระทยของพระบาท
 ลัมเตจบรมนาถบพตรพระเจ้าอยุทธ ลัมแกชพระพุทธเจ้าทงหลายได
 กราบบังคมทูลพระกรณามาจทงทุกประการ ขอเตชะ

พระราชดำรัสตอบพอดัจฉน

เราลัมลัมคองคองพอใจเป็นอยางยง ทไครับคองชานอวยพรคองนรบ
 ของผู้แทนพอดัจฉนชังตั้งอยในเมองเรา เราชอมรูชยแตงคองความ
 ลัมสามารถในทางคองชารยของพอดัจฉน และคองคองคองลัม และพยายาม

ของจนผู้ทำการงานเป็นอันมาก ทัดเดาเข้ามาอยู่ในเมืองนนทบุรี ย่อม
 เป็นคุณมรภาพมากเพียงไร จนเกิดในเมืองจนนนทบุรี ถึงแม่ว่าเป็น
 คนต่างภาษากับไทยอย่างหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ถึงไม่ต้องการใหม่ผู้แทน
 ทางราชการมาช่วยให้ได้ทเหมาะสำหรับทำการค้าขาย อันเป็นคุณวิเศษ
 ของพวกจนซึ่งใคร่ปรากฏแล้ว ความคิดของเราที่ขอมมออยู่แล้วเต็มอมา
 ว่า จันในกรุงสยามควรจะให้มีโถงวัดที่จะทำการงาน และมีประโยชน์
 เหมือนเช่นคนไทยเรา เราถือว่าพวกจนนนทบุรีเหมือนไม่เป็นคนต่างประเทศ
 แต่หากว่าจะเป็นที่ในเมืองเราสักคนหนึ่ง และมีผู้คนได้รับผลในความเจริญ
 รุ่งเรืองของบ้านเมืองด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุฉะนั้น เมื่อท่านทั้งหลาย
 ได้มาพร้อมกันครบถ้วน เป็นที่ยินดีของเราอย่างยิ่ง ดังเราได้กล่าวมาแล้ว
 ว่า เป็นสิ่งสำคัญอันเป็นพยานว่า ผลแห่งความคิดของเราที่ใส่เข้ามา
 แล้วนั้น ถูกใจของพวกจัน และเป็นพยานว่าพวกจันมีความนิยมพอใจ
 ในการที่เป็นอยู่เช่นนี้ด้วย

เราแสดงความยินดีของชนงานที่ให้เป็นพระเด็กแก่เรา และเราจะ
 ปลูกอยู่เต็มอความรกรากของสิ่งงมมากยงชนดวยถอยคาทัดแต่ตั้งแข็งแรง
 ดวยประสังคองนต์ และมีคาอาณวยพรวตตมากบของนดวย

คำถวายขัยมงคลของพ่อค้าแขก

ขอเดชะน้ำเตชะองชดพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
 ข้าพระพุทธเจ้า บรรดาพ่อค้าแขกบอมเบงหลาย ซึ่งได้
 เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภาร ประกอบการพาณิชย์กรรมอยู่ในพระราช

อาณาจักรสยาม ได้รับความผดุงสวัสดิภาพมาช้านานหลายชนชั้นคน
แล้ว

ขอพระราชทานพระบรมราชวโรภาสกราบบังคมทูล แด่พระบาท
สมเด็จพระบรมนาถ มหาราชธิราชเจ้าเอกไชย โอ สยามินทร์ ทราบ
ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีความชื่นชม โต้มนต์ยินดีต่อ
พระบรมเดชานุภาพกฤษฎาภินิหารในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยการ
ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินประพาสนานาประเทศทิศตะวันตกครึ่งนี้ ได้
เสด็จกลับคนสู่พระมหานครบรมราชธานีรัตน โกสินทร์ โดยความ
ผดุงสวัสดิภาพ ซึ่งควรนับเหมือนกันว่าเป็นการอุปถัมภ์บำรุงการ
ค้าขายระหว่างชาติให้เจริญยิ่งขึ้น ด้วยพระบารมิตตคุณแผ่ไพศาลอัน
ปรากฏแก่โลกนุษย์ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายพร้อมกันเต็ม โอกาสเฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาทในฉนวนวังบรมเสด็จนี้ มีความระดมมิตรจิตสำนึกนันท
โดยน้ำใจอันจงรักภักดีในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และเพื่อจะให้เป็นที่
ตระตกหมายความยินดีรับเสด็จด้วยความปรีดาปราโมทย์ สู่สวัสดัน-
นทศโดยความเคารพ ในใต้ธุลีพระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้า
อยู่หัวสยามินทร์ ซึ่งเสด็จพระราชดำเนินทอดมามาตมณฑล และด้วยจิต
มองแผ้วถวิลบานเย็น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงพร้อมใจกันขออาราธนา
พระอัฐมหาราชเจ้าผู้ทรงไฉนซึ่งสรรพคุณภาพในตักโลก จงบันดาลความสุข
สวัสดิภาพพพัฒน์สถาพร ให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทประสพด้วยสิ่งประ-
ราชประสงค์ และทรงเจริญพระชนมพรรษาชยยืนนาน บรรจบถึง

หลายคารบชัย ดัรพรพภยพมต โรคาพาธจงพินาศเด้อมลัญญุ พระราชหฤทัย
จงจรรุญเรอง โรจนัประภัก์รัตตตาทิกรมยต์ชทุกถันคน ขอใ้หราชไ้ชคัวร-
ยาภิขัตยัและรัชทายาทลัดถมนอญุในเวเค์ลัดร์ย โลกถันถานาน เทอญุ ฯ

พระราชดำรัสตอบพวกพ่อค้าแขก

กรุงสยามยอมเปิดช่องและโอกาสให้แก่ความอุตสาหกรรมของความคิด
และแรงของคนทั้งปวงทั่วไป ไม่เดอกวาชาติภาษาใด หรือค่านาใด
ความคิดของเราในการที่เกยรถบเรองน ยอมเป็นถารอกรกวางขวาง
อยู่เด้อมอ และไมม่ตั้งใดทจะทไ้เราพอ เจียงชนกกวาทจะไ้เดเห็นผู้แทน
พวถานาพาประเทศต่าง ๆ ไ้เดเต็ม ใจเขากันลัด้แต่งการ ไ้เราไ้พบเห็น
เมอกถบมาถง เราม่ความยन्छ ไม่นอยเดยท ไ้เดรบคาคานวยพรของ
พชควแขกชาวอนเดย ผู้ชงไ้เดตงอยู่ ในเมองนมาชานานนถเดอ และ
เป็นผูท ไ้เดทากจจรัด้าเรัจประโยชนตามทลัด้สมควรทจะไ้เดตเดอถอย

เราม่ความยन्छรบคาคานวยพร และความประลัด้คองถนของท่าน
ทงหลายน

ม่พระราชดำรัสตอบเดอ เด็ดจ โดยกระบถนตอ ไปถิงจังหวถ
ชุมถระทรวงชรรวมถาร ในถนมนถกรเอนถรมคักษาถถถารประมาณ
หลายพน ถวายคานบรองเพลถงลัด้เรัจญุพระบารมี และนำไ้ถวาย
ชยมงคถลัด้ยงชั่งแซ เด็ดจพระราชดาเนนชามลัด้พานม่ชถานร้งลัด้รค
หยุกประทบรถพระทนงทชั่งลัด้พาน ทงรบบคาคถวายชยมงคถลัด้ของพวถ

พ่อค้าไทย

คำถวายชัยมงคลของพ่อค้าไทย

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้เป็นพสกนิกรประกอบกิจการกสิกรรม
หัตถกรรม และพาณิชยกรรมโกศลตล่อมารวมเป็นคณะ ผู้ค้าขายใน
พระราชอาณาจักร มีความซนซมย่นคตขอพระบรมราชกฤษฎีกาบริหาร
พร้อมใจกันเข้าเป็นภาค ในความรื่นเริงรับเสด็จมาต ในอภิสิทธิ์กาล
เป็นวโรกาสพิเศษ ที่ใต้ฝ่าธุลีของธุลีพระบาท ณ เวลานี้ เป็นวัน
ฉิม โภชมงคลกาลอันประเสริฐ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตร
พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินนิวัติพระบรมราชธานีมหานครโดย
สวัสดิภาพ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบบังคมทูลพระ-
กรุณาทราบบ้างละของธุลีพระบาท

การค้าขายที่ให้เกิดความเจริญ โภคทรัพย์สัมบูรณ์แก่ชาติ ทชา
พระพุทธเจ้าได้ประกอบกิจการอยู่ โดยพระบารมีในรัชกาลที่ ๔ บรม
ขรรมิภมหาราชาราชเจ้าได้ทรงพระราชดำริโดยพระปรีชาญาณอัน
สูงส่งเริ่มตั้งขึ้น โดยได้ทรงเปิดการค้าขายของชาติแก่นานาประเทศแล้ว
พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบพิตรพระเจ้าอยู่หัวได้สืบต้นตอวงศ์สันของพระองค์
ดำรงรัชทายาทแล้ว ก็ได้ทรงทะนุบำรุงอุดหนุนการค้าขายยังชนทุกท
การอันใดเป็นถึงประกอบที่จะให้การค้าขายของชาติแผ่ไพศาลไปด้วย
กรรมผล ที่เกิดจากการเพาะปลูกทคน หรือผลของการช่างกต ได้ทรง
พระราชอุดดำหะ และทรงพระราชดำริตั้งพระราชกำหนดกฎหมาย
พระบรมราชานุญาตให้ทางตรงและทางอ้อม ที่จะให้การค้าขาย

คำเนินสู่ทางเจริญ ประดับแก่งมัยในทุกทิศทุกทางที่เดินไปได้ พระบรม
 ราชูปถัมภ์อันเป็นหลักสำคัญนั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ
 ราชทานอำนาจพิเศษแก่บรรษัทแบงก์สยามกัมมาจตุรจกัต และได้
 ตั้งขึ้นเป็นแบงก์สยาม สำหรับรับฝากและทรวองเงินให้ประชาชนทำการ
 ค้าขาย ย่อมเป็นความสะดวกของพ่อค้ายงชน เพราะการค้าขายต้อง
 อาศัยแบงก์เป็นกลาง และแบงก์นั้นก็ได้พระบรมราชูปถัมภ์ประกอบ
 เมตตาการุณยสงอุทิศให้โดยเกิดขึ้นเพียงใน ๒ รัชกาล ไม่ได้ตั้งมณ
 ษานานนักกต กิตตด้วยพระมหากรุณาธิคุณ บรมราชาบายพระปรีชา
 ญาณอันล้ำลึก แลแผ่อยู่แก่การค้าขาย ทพคณาพระพุทธรเจ้าทรงหลาย
 ประกอบกิจอยู่ จึงได้ดำเนินสู่ผลพพมณชนทุกปี ทรงค้นคว้าและ
 สิ้นคว้าออกเป็นพยานปรากฏอยู่ การค้าขายในพระราชอาณาจกรทเจริญ
 ชนน ก็เพราะพระมหากรุณาธิคุณทรงทะนุบำรุงอุดหนุนอยู่ทุกประการ
 ชาวพระพุทธรเจ้าทรงหลายจึงได้ระลัดถึงพระเดชพระคุณมิได้ขาด ประตุจ
 เป็นบรมนาถในกิจการทรงดำของชาติอยู่ ณ กาลบัดนี้

และในการทเล็ดจพระราชดำเนินประพาสทางทวีปยุโรปในครั้งที่ ๒ น
 แม่โดยวิถีทางไกลทรรักนการประการใดกต ก็ด้วยพระราชประสงค์เพอ
 ความเกษมสำราญในไถผ้าระของชุดพระบาท และบำรุงรัฐฐาภิบาล
 โนบาย ที่จะให้พระราชอาณาจกรมช่อเดี่ยวแผ่ไพศาลประจักษ์แก่โลก
 นั้น ก็เป็นการสมพระราชประสงค์ด้วยพระบรมปรีชาญาณอันล้ำมารถ
 ทใดเห็นปรากฏในถิ่นประเทศใด ทใดเล็ดจพระราชดำเนินประพาส
 เยี่ยมเยียนนน ผู้เป็นอัคราธิเน้โดยแต่ละประธานิกรในประเทศนั้น ก็เต็ม

ความดีไมตรีชนชมนนตต่อพระเกียรติคุณบุญญาภิหาร ไตรบรมงเขญ
 เด็ดจ็โดยความไมตรีจิตตันทเด็นหา ถ่มพระเกียรติยศกิตติศักดิ์กตทุกแห่งหน
 และเหตุทุเด็ดจ็ประพาด์ครงน กยอมเป็นคุณอุตหนุนการค้ำขายของชาติ
 โดยอเนกนยเหมือนกน จึงกระทำให้พวกข้าพระพุทธเจ้ามณาใจเบิกบาน
 ทจะประกอบการค้ำขายให้ชาติภุม์ธมบรมนคดวยการทงด้าม ซึ่งได้ทรง
 พระมหากรุณาทำนุบำรุงเป็นบรมนาถราชูปถัมภ์อยู่เป็นนิจ ข้าพระ
 พุทธเจ้าทงหลาย โดยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อจะให้เป็นที่รักเดดิม
 พระเกียรติพระกรุณาธิคุณทปกเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าทงหลายอยู่อย่าง
 ยงนน แต่ในเวลาอนนอยน จึงได้เพียงจัดตั้งเต้าโคมไฟฟ้าชนทถวาย
 เป็นทหมายพระตลกความรุ่งเรืองพระกตศักดิ์ พระเกียรติคุณ และ
 พระเมตตากรุณาแก่พวกข้าพระพุทธเจ้าโตตชวงชชะวาลตั้งตวงประทป
 ทพิยาโลกณะน

ข้าพระพุทธเจ้าโตมวโรภาสเฝ้าทูลละอองธุตพระบาท รับเด็ดจ็ใน
 เวดางนน ได้เห็นทรงพระเกษมสันต์ เป็นทหมายความดีวดีดดีวราญ
 ในพระบรมยุคตบาท พระราชฉวฉวรณปลงเปล่ง ปรากฎแก่ข้าพระ
 พุทธเจ้าทงหลาย กยงททำให้พวกข้าพระพุทธเจ้าทงปวงมคตววมชนชม
 โสมนต์ชนอกเป็นฉนเกล้าฯ จึงได้พร้อมใจกันขอพระราชทานพระบรม
 ราชวโรภาสถวายพระพรชยมงคล ในฉนทปรตเปรมกมลฉนตทวไปน
 ทพระอาทตยมเดชกตาในเวลากตางฉน พระฉนทรมแต่งฉ่างในเวลา
 กลางฉน พระบรมกษัตริยมหาค้าฉวรุ่งเรืองพระบรมเดชานุภาพ เมื่อ
 ทรงเศวฉนฉนราชกกุฎฉนทชคพระแต่งชวรก ทชชาติมหาค้าฉล มตบะ

กลาเมื่อเวลาเช้ามานัดมาแต่เฉพาะอย่างนั้นใด ขอให้พระเกียรติคุณ
 บรรณเดชาบุภาพกฤษณาภิหาร ประกอบด้วยราชอิทธิบุญฤทธิ อำนวย
 ตามพระบรมโองนาถเจ้า ททรงพระเดชกล้าอยู่ทุกทวารাত্রกาลฉนวน
 และขอให้พระชนมายุยืนยงคงนานยงคด้วยพรพรษกาล ปราศจาก
 โรคอาพาธภัยพบตอุบถอันตราย ชยาไต่มากรลากรายพระบรมบาทยศ
 ทรงพระเจริญคุณผลดีชเกษมเปรมพระราชหฤทัยยง ๆ ชนไปภวาททรง
 พระตำราญต์สวัสดิ์ ทหาพระพุทธรเจ้าทงหลายเฝ้าภูตตะของสุดพระบาท
 ทศนาการ โฉนวน และสัตว์พรปทงภายนอกและภายใน จงพ่ายแพ้
 พระบรมบุญญาภิหาร การอนันตมพระราชดำริจางหมาย จงได้สม
 ดงพระราชหฤทัยประสงค์ทุกสิ่งสรรพ ขอให้พระบรมราชวงศ์สถิตดำรง
 มั่น ด้วยจราพพมณหลายเจ้าหัดดีศก เป็นท่อนอกพวงขาพระพุทธรเจ้า
 ทงหลาย ไตรบทความรมเยนเกษมตำราญประกอบการอยู่ในใต้พระบรม
 และขอให้ชาติภมซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมนาถมพิตรสถิตสถาพร ดำรงราช
 มโหศวรรยาธิปัตย์ ปกครองบองปกครอง จงมีความเจริญรุ่งเรือง
 ถาวร ในอิศราธิปไตย ทนเกษมสมยศอยู่ตาเนนอยู่ใน โฉนวน ราช
 สัมบัติศิริฐิติกาลเทอญ ขอเดชะ

พระราชดำรัสตอบพวกพ่อค้าไทย

บรรดาประ โยชนการค้าขาย กับทงการเพาะปลูก และกิจการ
 ช่างของกรุงสยามนี้ ได้เจริญช่นมากอย่างหนึ่งจริงเหมือนดังเช่นท่าน
 ทงหลายได้กล่าวแล้ว ในเมื่อใดเมืองหนึ่งซึ่งขรรมคาโลกธาตุตั้งเคราะห์
 ให้เกิดผลไต่มากรแล้ว ก็ยอมมธองมีโอกาตที่จะแผ่ไพศาลให้ยงชนไป

ได้มากในการเพาะปลูก ในกิจการช่างต่าง ๆ และในการค้าขาย ขณะ
 เมื่อเราถอยใจว่าเป็นการดี ในการที่จะชักนำทุนและแรงงานาประเทศ
 เขามาในเมืองกต แต่ถ้อยเป็นธรรมดาที่เราจะรู้สึกว่าเป็นผลประโยชน์
 พิเศษอันหนึ่ง ซึ่งมีความอุตสาหะพยายามของคนไทยเรา ในการงาน
 ต่าง ๆ ที่เลิกทำกันอยู่เป็นอันมาก การที่จะมีกฎหมายให้เหมาะแก่
 การงานทางปวงนั้น บคณกโตกลางพิจารณาอยู่แล้ว และเราหวังว่าต่อไป
 ภายหน้า เราจะได้เห็นบริษัทไทยมีอำนาจเป็นประโยชน์อันมาก
 และเห็นว่าคนไทยเองจะตั้งใจอุตสาหะ เพื่อจะได้มีอำนาจตามสมควรที่จะ
 ได้ในทรัพย์สินสมบัติ ซึ่งไม่มิต้องเสียเลย เมืองนยยอมให้ได้อันงเรา
 มีความพอใจอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน ที่จะได้เห็นว่าการงานของ
 ฝ่ายไทยจะพึงได้เป็นไปตามตัวอย่างของบริษัทที่ใดตั้งขนดงทานทางหลาย
 กถาวมานนแล้ว คงได้ผลอันดีเร็ว ซึ่งเป็นกรวยังกวาทได้เห็น ว่าล็ก
 แแต่ตั้งอยู่ใด ทานทางหลายพึงเชอแน ได้ว่า เราจะทำนุบำรุงและ
 ส่งเสริมกิจการอันชอบ ที่จะได้ช่วยเพิ่มความเจริญรุ่งเรืองของอาณา
 ประชาชนด้วย

เราชอบใจในคำอำนวยพร และความประสงค์อันดีของท่าน
 ทางหลาย และเรามความยินดีที่จะได้เห็นสิ่งซึ่งท่านทางหลายได้เดออกชน
 ทำไว้ใหญ่โตให้งาม และเป็นตระกูลความซอด้ดัย และความจงรักภักดี
 ของท่านทางหลายด้วย ฯ

มีพระราชดำรัสตอบแล้ว เล็ดจ โดยกระบวนต่อไปตามถนน
 ราชดำเนินนอก ถนนเบญจมาศ ถนนพุดตาล เดยจถนนบวญเข้าในสวน

ทงปวง กบกรมทหารมาท ๑ หนงกองรอย มชงประจกของแหงตาม
 เสด็จไปทางถนนพุดตาล และถนนเบญจมาศ ถนนราชดำเนิน เดยถนน
 ราชันเขาในท้องสนามหลวง ผ่านแถวทรงตรวจพด ซึ่งได้มาประชุม
 รบเสด็จพระราชดำเนินครงนทกณ มีทหารประมาณ ๓๒,๐๐๐ เคษ ทง
 เป้นตอกองรอย พอเต็มท้องสนามพอด แดงเสด็จพระราชดำเนินกลับ
 ออกทางถนนราชัน ทหารทงปวงได้นำให้ และกองทหารปืนใหญ่ที่ ๒
 ยิงปืนใหญ่ถวายชัยมงคล เสด็จทางถนนราชดำเนินใน เดยถนน
 หนาพระลานเขาในพระบรมมหาราชวง เสด็จชนพระทงจกรมหา-
 ปราสาท ประทับทงพระโรงกลาง พรหมคดยส่มเศจพระบรมราชันนาถ
 พระบรมวงศานุวงศ์ชาทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในเฝ้าพรหมกน พระ-
 เจาพนางเชอ กรมหลวงส่มรวรัตนสรเชษฐี ถวายชัยมงคลแทนบรรดา
 พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายใน ดงน

คำถวายชัยมงคล

ของพระบรมวงศานุวงศ์ชาทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน
 ขอเดชะเฝ้าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
 ชาพระพุทธเจ้าเหตนาาร ทงพระบรมวงศานุวงศ์และชาทูลละออง-
 ธุลีพระบาท ซึ่งได้มาประชุมพรหมกนเฝ้าเฉพาะพระพักตร ฉนทน ขอพระ
 ราชทานพระบรมราชวโรกาส เพอกราบบังคมทูลพระกรุณา แดง
 ความมีศปวาไมทยของชาพระพุทธเจ้าทงปวง ในมหาสมณ พพระบาท
 ส่มเศจพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรปประเทศ ประเศ
 พระมหามนคร

ข้าพระพุทธเจ้าทรงปองรู้สึกและทราบเกล้าฯ อยู่ว่า การที่
 ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จพระราชดำเนินไปสู่ประเทศยุโรปครั้งนี้
 โดยอาศัยเหตุที่จำเป็นเพื่อจะทรงบำรุงพระองค์ไว้ให้เป็นประโยชน์แก่
 พระราชอาณาจักและไพร่ฟ้าชาวแผ่นดิน แต่ถึงกระนั้นก็ไม่ทำความรู้สึก
 ว่าเหนือในใจข้าพระพุทธเจ้าให้สงสัยลง เพราะประการหนึ่งในเวลา
 ที่เสด็จประทับอยู่ภายในพระราชอาณาจักนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทรงปอง
 ได้เคยรู้สึกคุ้นใจอยู่ว่าพระบารมคุ้มครองปกเกล้าปกกระหม่อมอยู่
 ประดุจฉัตรอันกางกั้นอยู่เหนือเกล้าข้าพระพุทธเจ้าทรงปองให้ได้รับความ
 รมเย็นเป็นผาสุก เมื่อยามเสด็จประพาสอยู่แดนไกลจึงจำต้องรู้สึก
 เป็ลยงใจเป็นธรรมดา อีกประการหนึ่งเวลาที่เสด็จประทับอยู่ในพระ
 ราชอาณาจักนั้น มุมนานาใจถึงความภักดีในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
 คอยปฏิบัติตามพระราชประสงค์อยู่ทุกเวลาราตรี เมื่อยามเสด็จประพาส
 อยู่ในน่านแดนต่างประเทศ ต้องเสด็จเข้าไปในหมู่ชนต่างเพศต่าง
 ภาษา ใหนเลยจะเหมือนเสด็จอยู่ในหมู่บาทบริจาริกาและพระบรม
 ราชวงศ์เส็นามาตย์ราชบริพารได้ เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าทรงหลาย
 พากันคำนึงถึงพระบารมอยู่เป็นนิจ และได้ตั้งหน้าคอยเสด็จกลับอยู่
 ทุกเมื่อ

บคนใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จพระราชดำเนินกลับยังพระนคร
 พระราชทานโองการให้ข้าพระพุทธเจ้าทรงปองพร้อมกันใต้ฝ่ากราบถวาย
 บังคมชมพระบารม ข้าพระพุทธเจ้าทรงปองได้แลเห็นปรากฏว่าใต้ฝ่า
 ละอองธุลีพระบาททรงพระดำริว่าชน นบวการททรงพระราชอุตดำหะ

เสด็จพระราชดำเนินไปถึงประเทศยุโรปนั้น ได้ให้ผลอันดีต่อสมเด็จพระราช
ประดิ่งค์ ทำให้ชาวพระพุทธเจ้าตงปวงมีความโล่มนัดเป็นอย่างยิ่ง

ชาวพระพุทธเจ้าตงปวง ขออ่างพระมหากษัตริย์คุณของ
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และความจงรักภักดีของชาวพระพุทธเจ้าตงปวง
น ดงเป็นลัดยาศิษฐาน ขอให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระดำราญ
ปราศจากภัยพระโรคใด ๆ อย่าได้เกิดปัญหา ขอพระชนมพรรษาจงเจริญ
ยิ่ง สรรพสิ่งใด ๆ ทมพระราชหฤทัยจงจงสำเร็จโดยพลันทันพระราช
ประดิ่งค์ทุกประการทุกเมื่อ ขอเดชะ

พระราชดำรัสตอบ

พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน
ศรทบบดิ่ง ในนามของพระบรมวงศานุวงศ์และนารัฐมบรรดาศักดิ์
แสดงความรักถือไว้วางใจ และความปรานีในตัวหม่อมฉันนั้น เป็นที่
พึงพอใจเป็นอันมาก ความเบียดเบียนดิฉันใดเช่นทกถาดน ย่อมเคย
โดยนหมอยู่เฝ้าอยู่ ๆ เมื่อเวลาไปไกลจากพระนครจึงไว้วางการงานอันจะ
พึงรักษาไว้ให้เป็นกรรมนคง การทวงไว้นหนักเป็นที่พอใจ ได้ลัดมดิ่ง
ความมุ่งหมาย ลัดจนการทปราศจากความลัดชและความลัดคอกซึ่งเคยมี
บางทกเป็นเหตุอันควรจะเรียกถาดนากมอยู่เป็นความจริง แต่ด้วย
ความมุ่งหมายผลบางอย่าง ซึ่งเป็นลัดจนตนและลัดจนชาติ ก็เกรองพาใจ
ให้ระงับความกระดนกระดวายอย่างนห้ได้เป็นครวเป็นคราว แต่เป็นความ
จริงอยุ่ เมื่อเวลาทกกลับมาถึงพระนครน ไม่แต่เฉพาะทใดกลับมาประเทศ
ทอยุ่ของตอ ข้าได้รบความแสดงจงรักภักดีตอรบจากพระบรมวงศานุ-

นวงศ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ท้องเมืองและในกรุง
 ทำให้รู้สึกสนใจว่า ความประพุดอันใดที่ใดประพุดมาแล้วใน
 ปางก่อน ทั้งในหัวใจและในการงานได้มรรตงนาใจ และมผู้เห็นคดวย
 ในการงานททา จึงได้รบความรบรองตงเพียงน

เมื่อได้มาพงคานวยพร ในเวदान ก็เป็นถอยคานกถาวเพมเต็ม
 ยนยน ในชอชงใดทรวบและเห็นมาจากทอนแเดว ว่าพระบรมวงศ์านวงศ์
 ฝ่ายใน และนารทมบรรดาคัด กมความคดเห็นววมกนกับอาณา
 ประชาชนทงปวง เป็นเครื่องเพมพนความยนคชนอกถัดนทงเป็นอนมาก
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยุหวิ มพระราชดำรดตอบแเดว พระราช
 ทานเครื่องราชอถัรยาภรณ์จุลจอมเกล้าฯ ฝ่ายใน และเชมอกชวเล็ดจ
 ประพาศยุโรปแเดวเล็ดจชน

ตอนที่ ๕

พระราชทานบำเหน็จและเลี้ยงลูกขุน

ในวันที่ ๓๘ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง เสด็จฯ มาทอดพระเนตรงานของพระองค์กรุย เสด็จฯ ออกมายังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เจ้าพนักงานประ โคมแตร์ตั้งขม ไหระทก กองทหารมหาดเล็ก ๓ กองร้อย มแตร์วงธงประจำกอง ถวายฉันทยาธุร และบรรเลงเพลงแตร์สรเสวีญพระบารมี พระบรมวงศานุวงศ์ชาติพล ละของชุดพระบาทฝ่ายหน้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน และเมื่อ ชุดเลี้ยงประ โคมแตร์ มีพระบรมราชโองการดำรัสเห็นอกเกล้าฯ ให้ พระยาศรีสุนทรโวหาร เจ้ากรมพระอาลักษณ์ อ่านประกาศพระราช บัญญัติเขม่อักษร เป็นพระดกเสด็จประพาสยุโรป อันได้ทรงพระราช ดำรัสร่างขึ้นใหม่ สำหรับพระราชทานตอบแทนผู้มีความชอบที่ได้ตาม เสด็จฯ และรักษาพระนครในเวลาเสด็จฯ ไปยุโรปทั้ง ๒ คราว

พระราชบัญญัติ

เขม่อักษรในการเสด็จพระราชดำเนิน

ประพาสประเทศยุโรป

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาประทับอยู่นเมืองฮัมเบ็ก ในประเทศ เยอรมัน ประกอบการเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงพระราชดำริว่า

การที่พระเจ้าแผ่นดินสยามได้เสด็จพระราชดำเนินออกมาประพาสประเทศ
ยุโรปได้มีชนเป็นครั้งแรก เมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๖ ครงหนง เป็นการ
พิเศษแตกต่างจากสามัญ ซึ่งจะไม่เป็นเหตุแปลกเช่นหนีบไปอีกประการ
หนง ครนรัตนโกสินทร์ศก ๑๒๖ น ได้เสด็จพระราชดำเนินประพาส
ประเทศยุโรปโดยความจำเป็น เพื่อจะรักษาพระองค์ชกชนหนง การที่
เสด็จพระราชดำเนินมา ก็เป็นอันดำเรจประโยชน์ตั้งพระราชประสงค์
ทงสองครว

ทรงพระราชดำริว่า ควรจะมเเกรของระดกถงเหตุการณ์ฉฉนให้
ปรากฏไว้ ทงจะได้เป็นบำเหนจและเป็นเเกรของระดกแก่พระราชองค้ำ
นุวงศ์ และข้าราชการอื่นโตโดยเสด็จพระราชดำเนิน และได้เป็นนุรักษา
พระนครให้ราชการดำเนินไปไม่เลื่อมทวาม เป็นความละดงกแก่ทจจะ
เสด็จพระราชดำเนิน เพื่อให้เป็นเเกรของระดับเชดชुकความชอบและเป็น
ทระดกถงการดำคญทงดองครวฉฉนไปภายหน้า

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเขมอักษรดำหรับ
พระราชทานเป็น ๗ อย่าง แบ่งเป็นดองชน ชนหนงทองคำ ชนหนงเงิน
ดงจะกลาดดอไปน

มาตรา ๑ เขมอักษรน มอักษรรอบว่า “เสด็จพระราชดำเนิน
ประพาสยุโรป” เว้นกลางวงไว้เป็นทดำหรับวงดวเลข ถ้าโตตาม
เสด็จพระราชดำเนิน หรือรักษาพระนคร ดองครง ก็จจะดงเลขดองแถว

มาตรา ๒ ^{๔ ๖ ๕ ๖} เข็มอักษร ^๖ มแหรแถบขนาดแถบตราทพยาภรณ์
และดวงตราภรณ์ล่อดดยเบของหลัง ^{๒๕๓๒๖} แต่ผู้ใดรับพระราชทาน ^๕ ได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันใดสูงที่สุด ^๒ ให้ล่อดแหรหลังเข็ม
ตามล่อดเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทสูงที่สุดนั้น

มาตรา ๓ ^{๔ ๖ ๕} รูปเข็มอักษรนนแบ่งเป็น ๗ อย่าง

- ก. ^{๒๕๓๒๖} ผู้ซึ่งได้ตามล่อดยศพระราชดาเนนประพาดทงล่อดองครว ^๕ เข็ม
เป็นรูปไข ^{๒๖} มอกษรเลข ๓๓๖ และ ๓๒๖ เป็นล่อดำคณ
- ข. ^{๒๕๓๒๖} ผู้ซึ่งได้ตามล่อดยศพระราชดาเนนครงหนง ^๕ ขยรภษาพระนคร
ครงหนง ^{๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕} เข็มล่อดเหลี่ยมรตตมม ^{๒๖} มอกษรเลข ๓๓๖ และ ๓๒๖ เป็นล่อดำคณ
- ค. ^{๒๕๓๒๖} ผู้ซึ่งได้ขยรภษาพระนครล่อดองครว ^{๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕} เข็มล่อดเหลี่ยมร ^{๒๖} มอกษร
เลข ๓๓๖ และ ๓๒๖ เป็นล่อดำคณ
- ง. ^{๒๕๓๒๖} ผู้ซึ่งได้ตามล่อดยศพระราชดาเนนครงแรก ^๕ เข็มรูปกตม ^{๒๖} มอกษร
เลขหนงบรทต คอ ๓๓๖ เป็นล่อดำคณ
- จ. ^{๒๕๓๒๖} ผู้ซึ่งได้ตามล่อดยศพระราชดาเนนครงหลัง ^๕ เข็มรูปกตม ^{๒๖} มอกษร
เลขหนงบรทต คย ๓๒๖ เป็นล่อดำคณ
- ฉ. ^{๒๕๓๒๖} ผู้ซึ่งขยรภษาพระนครครงแรก ^๕ เข็มรูปล่อดเหลี่ยม ^{๒๖} มอกษร
เลขหนงบรทต คอ ๓๓๖ เป็นล่อดำคณ
- ช. ^{๒๕๓๒๖} ผู้ซึ่งขยรภษาพระนครครงหลัง ^๕ เข็มรูปล่อดเหลี่ยม ^{๒๖} มอกษรเลข
หนงบรทต คอ ๓๒๖ เป็นล่อดำคณ

มาตรา ๔ ^{๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕} เข็มทง ๗ อย่างน ^{๒๖} ผู้ใดควรจะได้รับพระราชทานทงค้ำ

^{๒๖} ผู้ใดควรจะได้รับเงิน ^{๒๖} แลวดแต่จะทงพระกรุณาไปรดเกล้า ๆ

มาตรา ๕ ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเข็มอักษรน ให้ติดหน้าอกเสื้อ
ข้างขวาได้ทุกเมื่อ ไม่ว่าเวลาเตรียมยศหรือครั้งยศและเวลาอื่น ๆ

มาตรา ๖ เข็มอักษรน ผู้ซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินหรือชยรศึกษา
พระนคร จะได้รับพระราชทานแต่ผู้ซึ่งทรงพระราชดำริเห็นสมควรจะ
พระราชทาน จะยกเว้นผู้หญิงผู้ใดยกยอได้ ทั่วโดยพระราชทานแล้ว
เข็มนั้นเป็นสัตว์ไมตรีของสงฆ์คน

มาตรา ๗ ให้กรมราชเลขาณการ เป็นพนักงานตรวจตราและ
เจ้าหน้าที่เข็มอักษรน ให้เป็นไปถูกต้องตามพระราชบัญญัติ

มาตรา ๘ พระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้โดยตั้งแต่วันท ๒๑ กันยายน
รัตนโกสินทรศก ๒๒๖ เป็นต้นไป

พระราชบัญญัตินี้ ได้ตราไว้แต่ ณ วันท ๒๐ กันยายน รัตนโกสินทร
ศก ๑๒๖

เมื่ออ่านประกาศฉบับแล้ว พระราชทานเข็มอักษรนแก่พระบรม-
วงศ์านุวงศ์ ข้าราชการของชุดพระบาทอนได้ โดยเสด็จพระราชดำเนน
ประพาศยุโรปและผู้ซึ่งชยรศึกษาพระนครในอนนบบาง พระราชทาน
ในอนนตอมาบาง มรายพระนามและรายนามผู้ทได้รับพระราชทาน
ต่อไปน

รายพระนามและนามผู้ที่ได้รับพระราชทาน
เข็มอักษรเสด็จพระราชดำเนินประพาศยุโรป

ฝ่ายหน้า

ตามเสด็จ ๒ ครั้ง

- ๑. เข็มทอง ต่อมเสด็จพระเจ้าลูกยาเชอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุนนคร-
สวรรค์วรพินิต

๒. เข็มทอง พระเจ้านองยาเชอ กรมขุนด์รพรพธำดรค์ภักดี
๓. เข็มทอง พระเจ้านองยาเชอ กรมขุนด์มมตอมรพนธิ์
๔. เข็มเงิน พระเจ้าลูกยาเชอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์
๕. เข็มเงิน พระเจ้าลูกยาเชอ พระองค์เจ้าตติยนพริ้ว
๖. เข็มทอง หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์กฤษณากร
๗. เข็มเงิน เจ้าพระยาสุรวงศ์วัฒนศักดิ์
๘. เข็มเงิน พระยาบวรรัตนราชพิดลล
๙. เข็มเงิน พระยาวิสูตรโกษา
๑๐. เข็มเงิน พระยาศรีธรรมศาสตร์
๑๑. เข็มเงิน พระยารัตนโกษา
๑๒. เข็มเงิน เจ้าหมื่นเส่มอไชราช
๑๓. เข็มเงิน พระราชกรินทร์
๑๔. เข็มเงิน มิสเตอร์ เอช. เย. ซี. เอ. เกฮ์เนียด
๑๕. เข็มเงิน มิสเตอร์ ฮันต์ อาดเบอส์
๑๖. เข็มเงิน มิสเตอร์ ยอนเฮนริ ลอฟต์
๑๗. เข็มเงิน มองซิเออร์ ซาราซัง

ตามเสด็จคราวแรก

๑๘. เข็มเงิน ถ่มเต็จพระเจ้าลูกยาเชอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุน
พิษณุโลกประชานาถ
๑๙. เข็มเงิน ถ่มเต็จพระเจ้าลูกยาเชอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุน
ลพบุรี
ราชนครินทร์

๒๐. เข็มทอง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดัดดัดนวกคัมภีร์
๒๑. เข็มเงิน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นกาแพงเพชรธวัชโยธิน
๒๒. เข็มเงิน พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าอุทัยนฤมลธรรมา
๒๓. เข็มเงิน พระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารัตนนฤมลธรรมา
๒๔. เข็มเงิน พระยาศรีรัตหเทพ
๒๕. เข็มเงิน พระยาศรีวิฑูรย์รักษ์กิต
๒๖. เข็มเงิน พระยาราชวดีดรรชนีศรี
๒๗. เข็มเงิน พระยาไกร โภชา
๒๘. เข็มเงิน พระยารามภัก
๒๙. เข็มเงิน พระยาราชวงศ์
๓๐. เข็มเงิน พระยาศรีวิฑูรย์รักษ์กิต
๓๑. เข็มเงิน เจ้าหมื่นศรีวิฑูรย์
๓๒. เข็มเงิน เจ้าหมื่นศรีวิฑูรย์
๓๓. เข็มเงิน เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
๓๔. เข็มเงิน หม่อมไพบูลย์
๓๕. เข็มเงิน พระอินทรเทษ
๓๖. เข็มเงิน พระอมรรนหาเดชะ
๓๗. เข็มเงิน พระนเรศวรมหาจักร
๓๘. เข็มเงิน พระสุริยวงษ์
๓๙. เข็มเงิน หลวงสุนทร โภชา
๔๐. เข็มเงิน หลวงสุนทรนาถ

๔๓. เข็มเงิน หดวงอินทรฤทธิ (๑๐)

๔๔. เข็มเงิน ขุนวรชเวตภัก

๔๕. เข็มเงิน นายเรือเอก ยอนชั้น

๔๖. เข็มเงิน นายเรือเอกผู้ช่วย ปอก

๔๗. เข็มเงิน หมอไรเตอร์

ตามเสด็จคราวหลัง

๔๘. เข็มเงิน ถ่มเศษพระเจ้าตากยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุน
นครราชสีมา

๔๙. เข็มเงิน ถ่มเศษพระเจ้าตากยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุน
ตั้งชดานครินทร์

๕๐. เข็มเงิน ถ่มเศษพระเจ้าตากยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุน
เพชรบูรณ์อเนกราชย์

๕๑. เข็มเงิน ถ่มเศษพระเจ้าตากยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมขุน
สุโขทัยบรมราชา

๕๒. เข็มเงิน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๕๓. เข็มเงิน พระเจ้าตากยาเธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์

๕๔. เข็มเงิน พระเจ้าตากยาเธอ พระองค์เจ้าอรุณวงศ์รัชสมัยโกษา

๕๕. เข็มทอง พระยาชดยทธโยอินทร

๕๖. เข็มเงิน หม่อมมณฑเรนทรราชา

๕๗. เข็มเงิน หดวงศักดิ์คินายเวร

๕๖. เข็มเงิน หลวงฤทธนายเวร
๕๗. เข็มเงิน หลวงสรวิตภนธิต
๕๘. เข็มเงิน หลวงพนจรชกจ
๕๙. เข็มเงิน หลวงมนตรีกร โภคา
๖๐. เข็มเงิน หลวงไธภณเพชรวรตน์
๖๑. เข็มเงิน นายพนิจราชการ
๖๒. เข็มเงิน ชนพิศตร ไทรภักดี
๖๓. เข็มเงิน มีสเตอร์ คบตยู. เข. อาเซอ
๖๔. เข็มเงิน มอญดีเออร์ วิกรมน์
๖๕. เข็มเงิน หมอ เอ. เอช. โบบเมอ
๖๖. เข็มเงิน ฉาทนายเรอตร นายกีร์
๖๗. เข็มเงิน นกเรยนนายเรอ นายห้อง

รักษาพระนคร ๒ คราว

๖๘. เข็มทอง ต้มเค็จพระเจ้านองยาเซอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระ
ภาณุพันธุวงศ์วรเดช
๖๙. เข็มทอง ต้มเค็จพระเจ้านองยาเซอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวง
นริศรานุอดิตวงศ์
๗๐. เข็มเงิน พระเจ้านองยาเซอ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ
๗๑. เข็มทอง พระเจ้านองยาเซอ กรมหลวงเทอดวงศ์วโรปการ
๗๒. เข็มทอง พระเจ้านองยาเซอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ

รักษาพระนครคราวแรก

- ๗๓. เข็มเงิน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิทยอดำรพฤฒิชาติดา
- ๗๔. เข็มเงิน พระเจ้าดุกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรตเรกฤทธิ
- ๗๕. เข็มเงิน พระเจ้าดุกยาเธอ กรมหมื่นปราชญ์กิตติ
- ๗๖. เข็มเงิน เจ้าพระยาภาณุวงศ์

รักษาพระนครคราวหลัง

- ๗๗. เข็มทอง ตมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
- ๗๘. เข็มเงิน พระเจ้าดุกยาเธอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช
- ๗๙. เข็มเงิน พระเจ้าดุกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตร์อุดมศักดิ์
- ๘๐. เข็มเงิน เจ้าพระยาอชฌวงศ์คุณิโก
- ๘๑. เข็มเงิน พระยาศรียานุวัตร
- ๘๒. เข็มเงิน พระยาศุขมัญญกนิต
- ๘๓. เข็มเงิน พระยาศรีสุนทรโวหาร
- ๘๔. เข็มเงิน พระยาจักรปาณิศร์ศิลป์วิไล
- ๘๕. เข็มเงิน พระยาเทพอรชุน
- ๘๖. เข็มเงิน พระยาศรีราชเดโชชัย

ฝ่ายใน

รักษาพระนคร ๒ ครั้ง

- ๑. เข็มทอง ตมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

รักษาพระนครคราวหลัง

- ๒. เข็มทอง พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์

๓. เชมเงิน พระเจ้านองนางเชอ พระองค์เจ้านารรัตน

๔. เชมเงิน พระเจ้านองนางเชอ พระองค์เจ้านภาพรประภา

เสด็จการพระราชทานเขมอกษรนนแลดูพระราชทานสัญญาบัตร
ให้พระยาศทากร ฯ เป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ ทรงหลั่งน้ำตั้งขทรงเจม
และพระราชทานเครื่องยศคอกกระบฝกทอง กับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ช้างเผือกชั้นที่ ๓ ดวยแลดู เสด็จขึ้นไปเสด็จออกพระที่นั่งศิวาลัยมหา-
ปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการถวายบังคมพระบรมรูปพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทง & รัชกาล ตามธรรมเนียมซึ่งเคยทำในวัน
พระราชพิธีตรมงคล

เวลา ๒ ทุ่ม ไประเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์มาเสด็จ
ในพระที่นั่งมุลรัตนบรมอาสน์ ครนเวลา ๔ ทุ่ม พระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัว พรอมตวยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จออก
พระที่นั่งจักรมมหาปราสาท ไประเกล้า ฯ ให้เชิญชาทลละของขุดพระบาท
ภยทงราชทตฝแทนรัฐบาดตางประเทศ และพอดานานาธมาคม เฝ้า
ทูลละของขุดพระบาทถวายชัยมงคล

พดกทูตและกงสุลตางประเทศไดถถวายชัยมงคล ทรง

แปลคำถวายชัยมงคล
ของพวกทูตและกงสุลตางประเทศ

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลคำเฝ้าตั้งการรับเสด็จ
ตวยขอขยาศัยไมตรชยอยง ในการทเสด็จพระราชดาเนนกลบคนกรุง

ประชาชนทั้งหลายมีความชื่นชมยินดี และได้ตกแต่งพระมหานคร
ให้งามอย่างฉะฉานนักษัตริย์ และหน้าใจของคนทั้งหลายก็ตั้งหน้าคอยรับ
เสด็จพระราชดำเนินอยู่พร้อมกัน

และหาพระพุทธรูปเจาทงหลายพร้อมกันชดถายชยมงคล และม
ความชื่นชมยินดีด้วย ในการเสด็จพระราชดำเนินกลับคณยงพระมหานคร
ที่ใดทอดพระเนตรเห็นการทงปองเป็นไปอยู่โดยเรียบร้อยถึงเพียงนี้ ท
เป็นพยานอย่างคทสุดทจะทรงมีไต่แดง ว่าผู้รับราชการในกรุงดยาม
ทุกวณนไต่มความภกคตอรรฐีบาด และอาณาประชานกไต่มความจงรัก
ภกคตอพระมหากษัตริยดวย ฯ

เมื่อจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชดำรัสตอบ
ดังนี้

พระราชดำรัสตอบ

พวกทูตและกงสุลต่างประเทศ

ท่านราชทูต

เราได้มพบพวกทูตและกงสุลทงหลายทตงอยู่ ในกรุงดยามอีก
ครงน ด้วยความยินดีนัก และเราชอบใจท่านทใดแดงค้ำค้อนรับ และ
แดงความยินดีอำนวยชัยให้พรแก่เรา ในนามของพวกนดวย

เมื่อมาอยู่เฉพะหน้าผแทนประเทศทงหลายเป็นอันมาก ที่เราได้
ไปเยี่ยมเยียนมาเรว ๆ นแดง เราถือเอาโอกาสน เพื่อที่จะแดงความ
ชอบใจอย่างขงของเรา ในการที่เราได้ไปพบการค้อนรับโดยอชยาคัย

ไมตรี และน้ำใจตททุกแห่ง อันเป็นที่ขะยนิยงคงอยู่เต็มอในจำพวก
พระลกดวยความช่นชมยนิต ในชวตชองเวา ฯ

มีพระราชดำรัสตอบจบแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้มีการเลี้ยงเครองวาง
ทพระทงจกรมหาปราสาท องคตระวณตค แต่พวกพอกาทงปวงนนไทรบ
พระราชทานเตียงทบน โรงเรียนนมหาดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จชน แล้วไต่เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโคมไฟแล้วเสด็จกลับ
ประทับ ณ วังสวณดุสิต

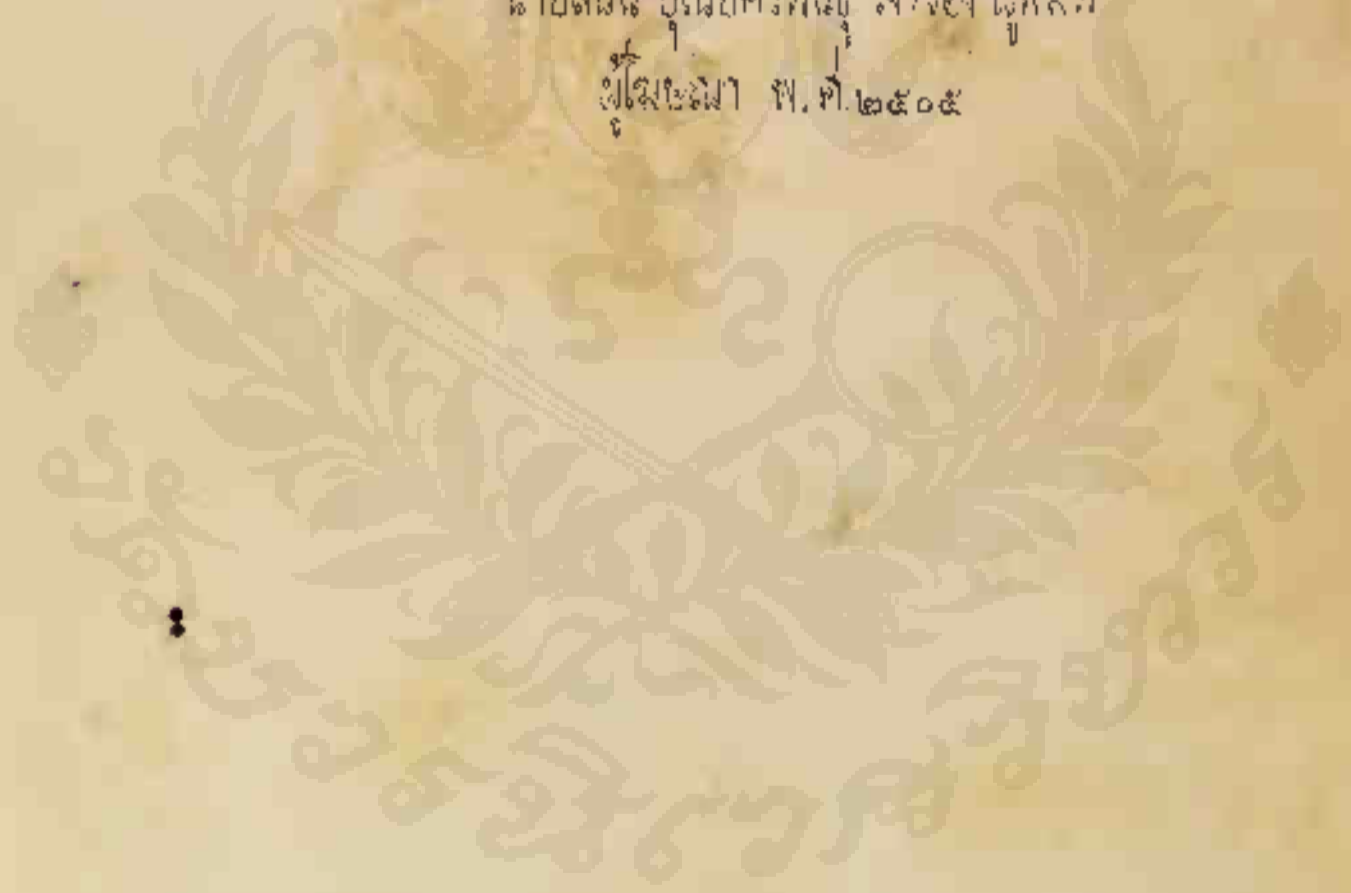
วันที่ ๒๐-๒๑-๒๒ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ๓ โมง กรมทหารบก
ได้มีการกรทาทหารททองส์นามหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับพลับพลาททองส์นามหลวง ทอด
พระเนตรกรททา ในวันที่ ๒๐-๒๒ รวม ๒ วัน

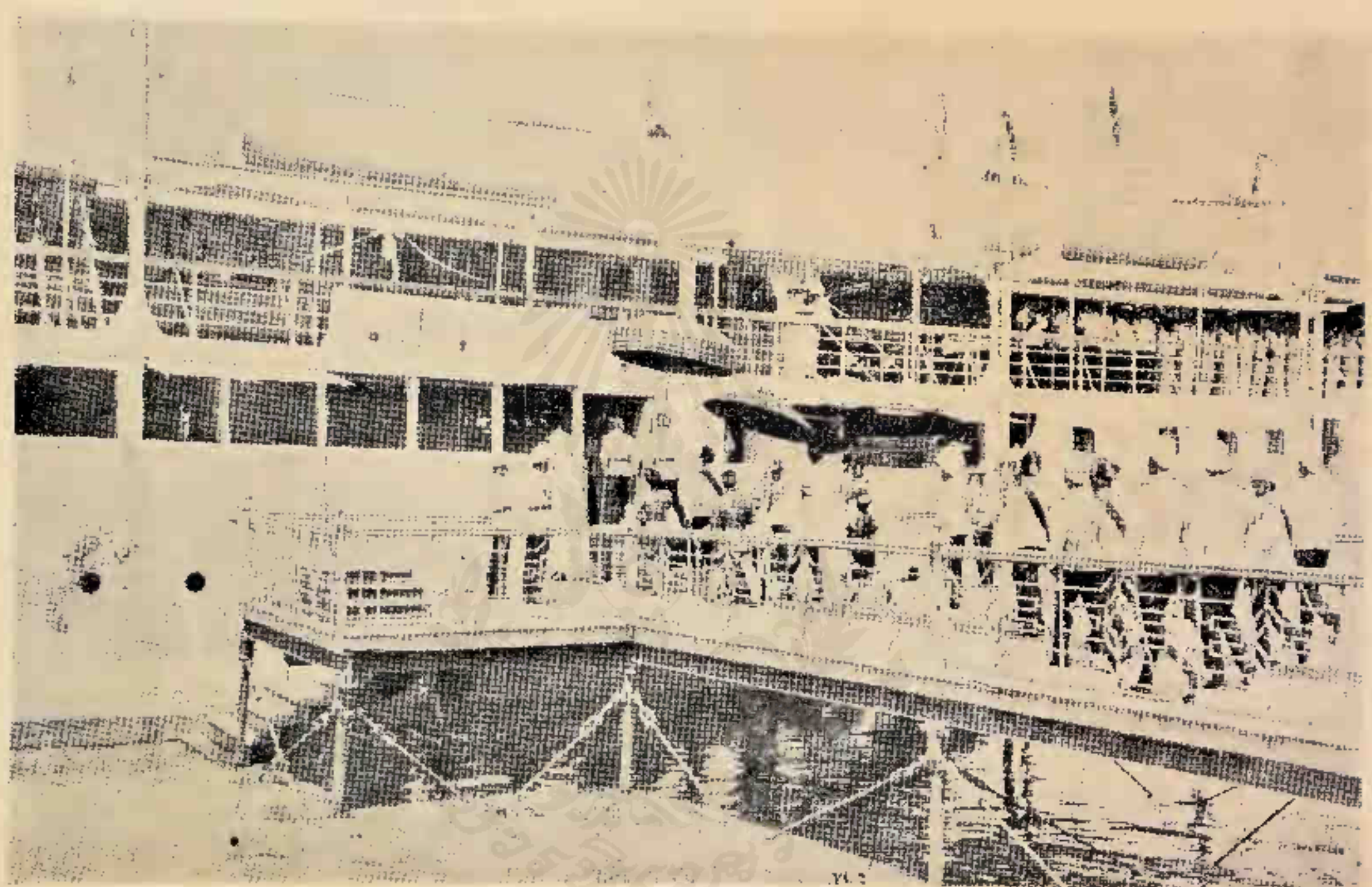
พระราชทานเลี้ยงสโมสรอันเตปุริกฐริน

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญ
พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ บรรดาที่ไทรบเวรเลี้ยงสโมสร
“อันเต” เมื่อเสด็จไม่อยู่ ดังได้กล่าวมาแล้วในเร่องตอหนที่ ๕ นน
เข้าไปรับพระราชทานอาหารเย็น ณ พระทงอมพรดถาน และเสด็จ
ประทับเสด็จดวยอย่างเบ็นส์มาชก เพอจะทรงตอมแทนความชอบ ครน
เสด็จการเลี้ยงแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานของแจก
ชำระวย อย่างเช่นเคย แจกกันไนสโมสร “อันเต” ส้มอาชกคน ๑ ไต่
พระราชทานพระบรมรูปถ่ายไนเวลาเสด็จไปยุโรปคราวนองค ๑ กับเสด็จมา
ของชาวตายพระบรมรูป อย่างเช่นแจกเตกชาวพระนครอน ๑ ทวกัน

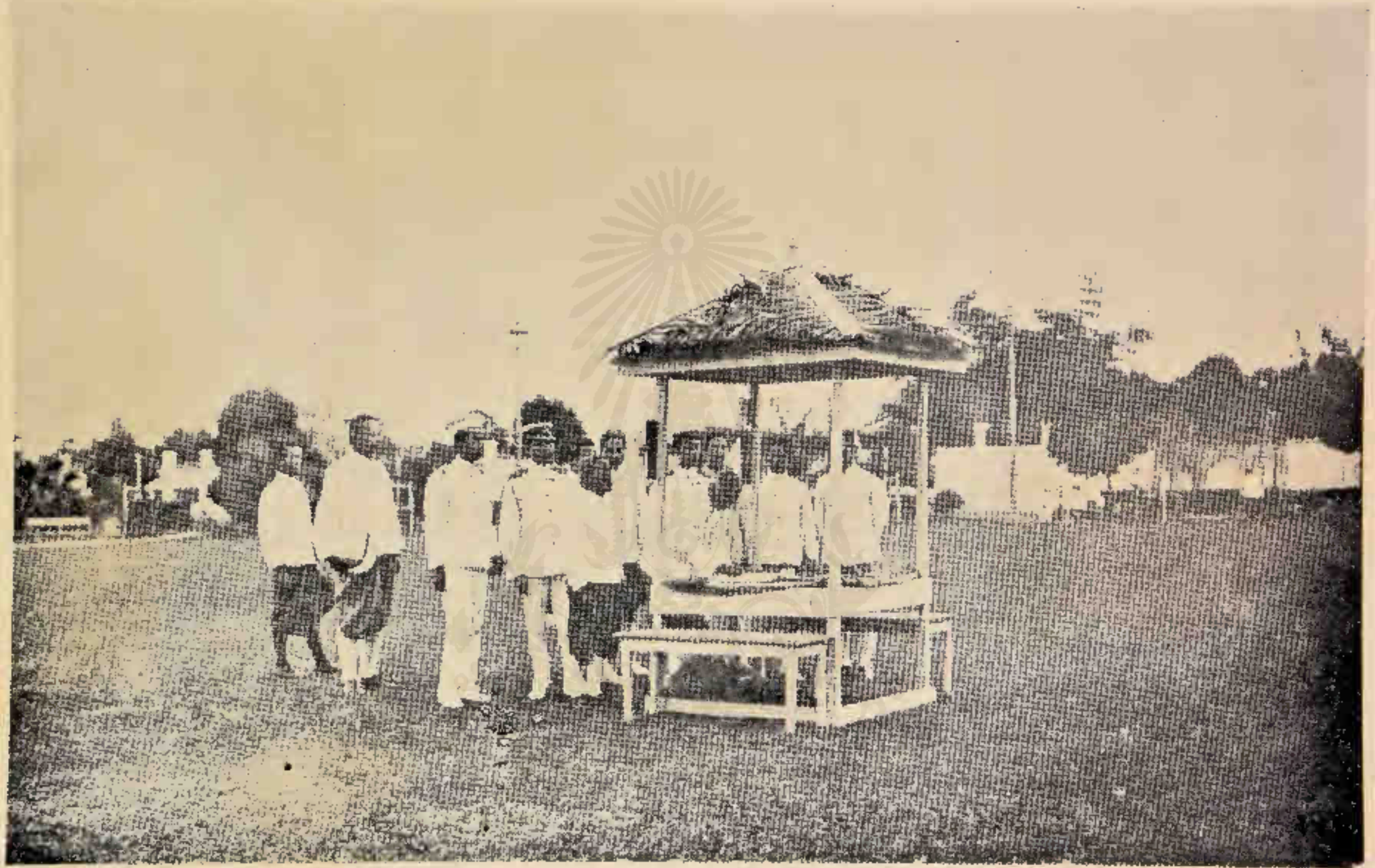

ပြည်ထောင်စုအဖွဲ့အစည်းတို့၏ အကျိုးအမြတ်များကို
အားလုံးအကျိုးခံစားခွင့်ရရှိစေရန်
အားလုံးအကျိုးခံစားခွင့်ရရှိစေရန်
အားလုံးအကျိုးခံစားခွင့်ရရှိစေရန်
အားလုံးအကျိုးခံစားခွင့်ရရှိစေရန်

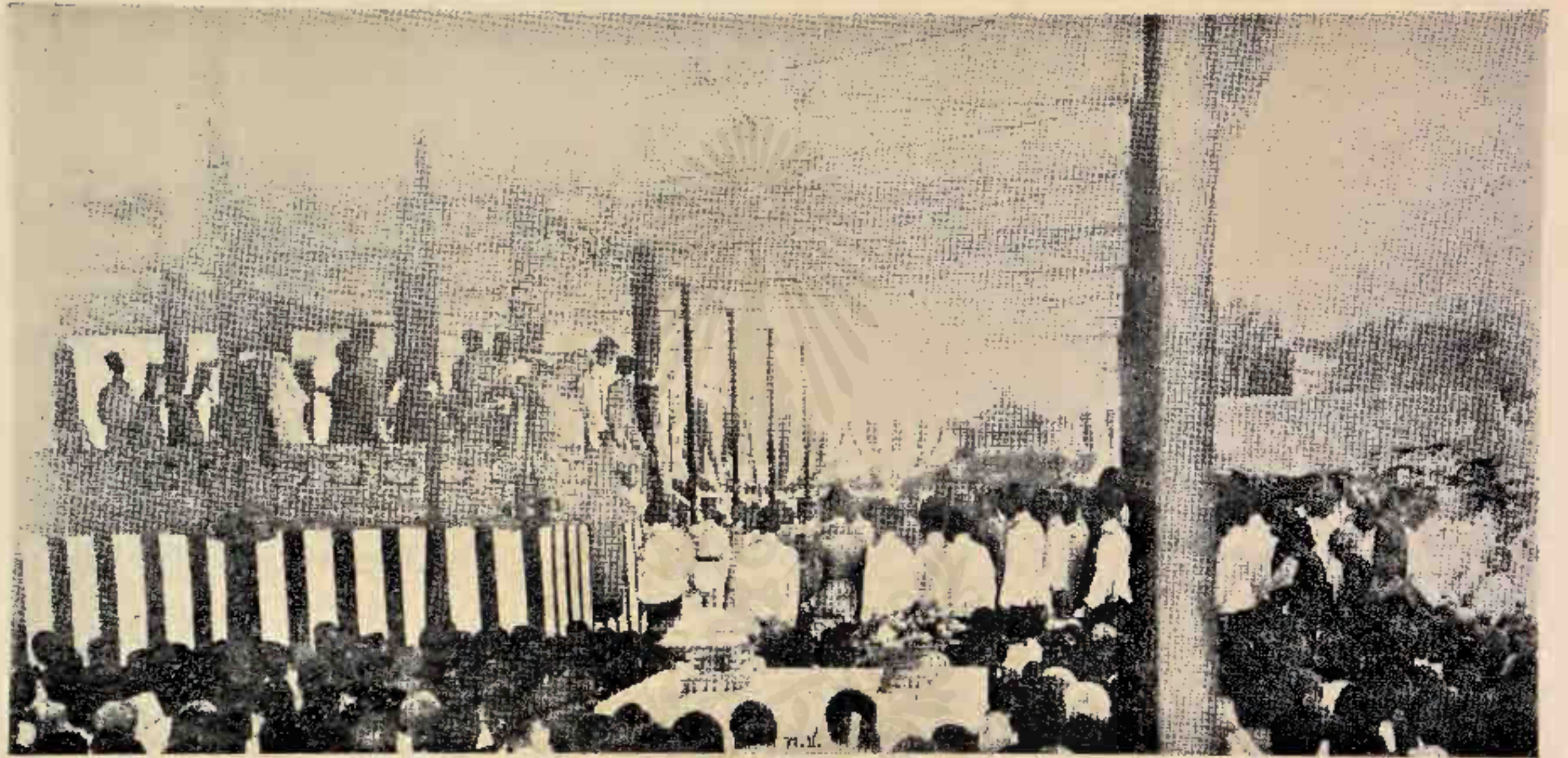

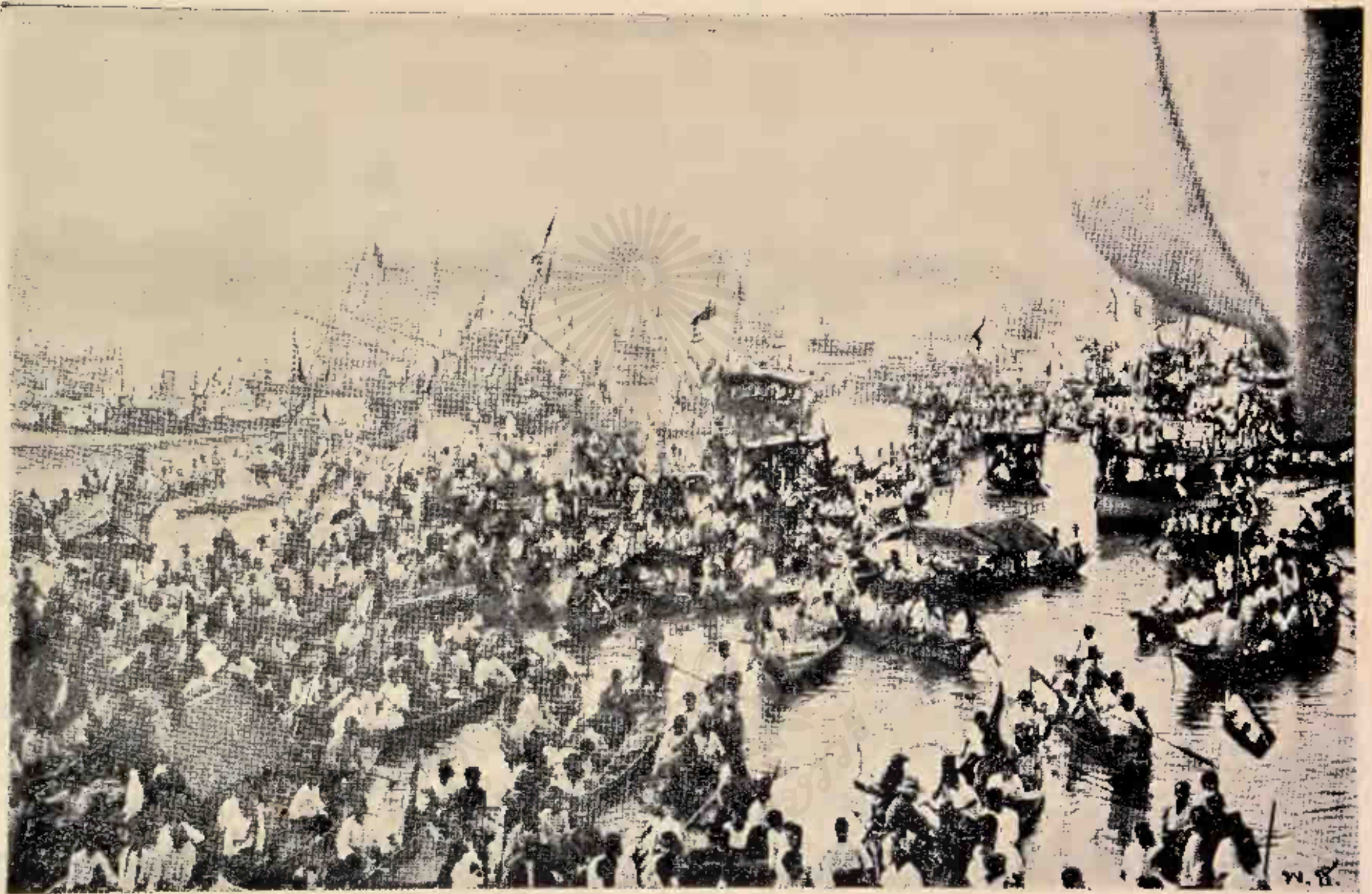
เสด็จลงเรือพระที่นั่งมหาจักรทหาราชวรดิษฐ์

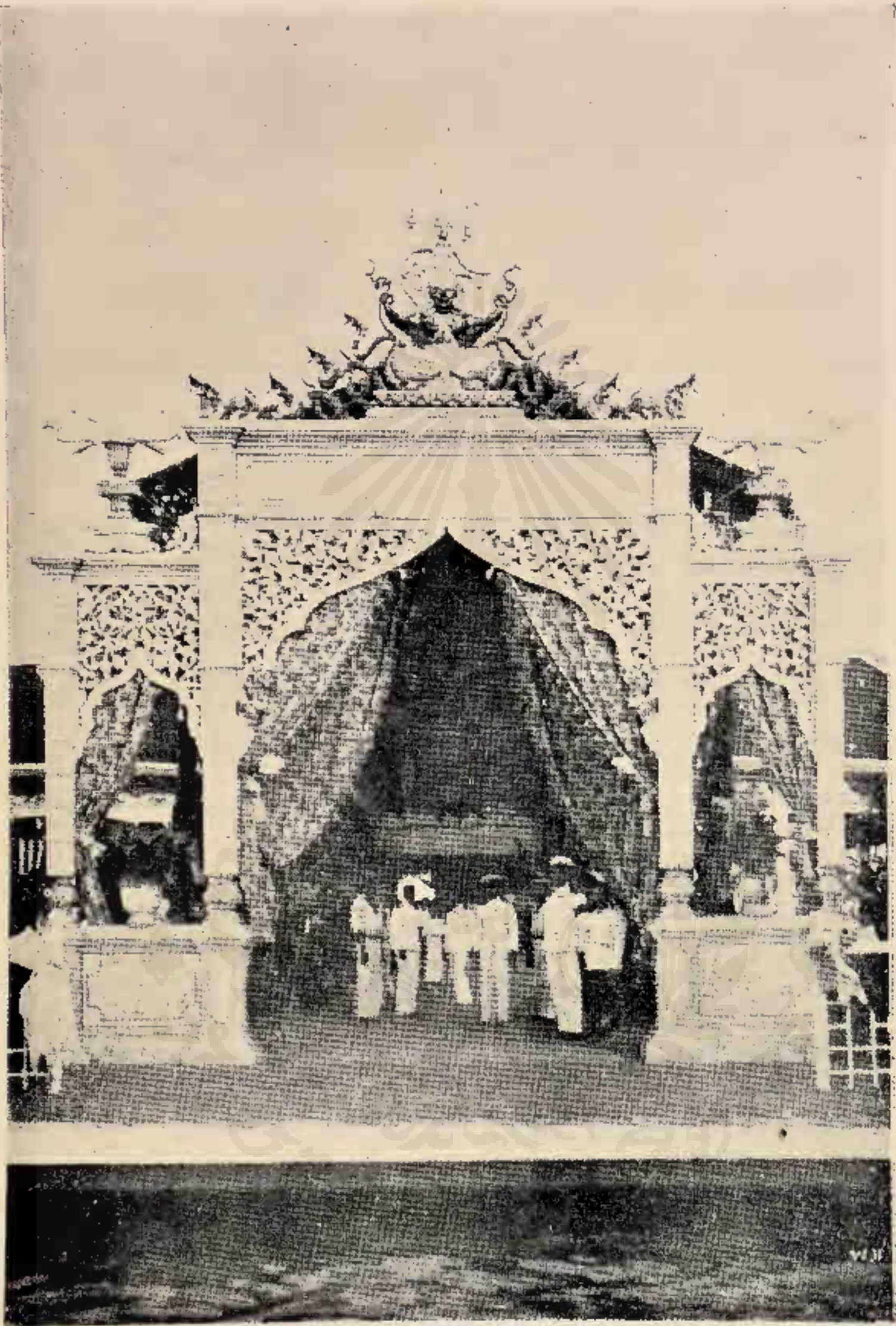
ข้าราชการไปลงข้อพิงข้าวเสด็จที่สวนดุสิต

พระราชทานพระแสงทเมืองจันทบุรี

เรือรับเสด็จที่เมืองสมุทรปราการ

ชมกรรมทหารเรือ
สร้างทหารราชวรคษฐ์

๑๘๗
แห่เสด็จเข้าพระบรมมหาราชวัง

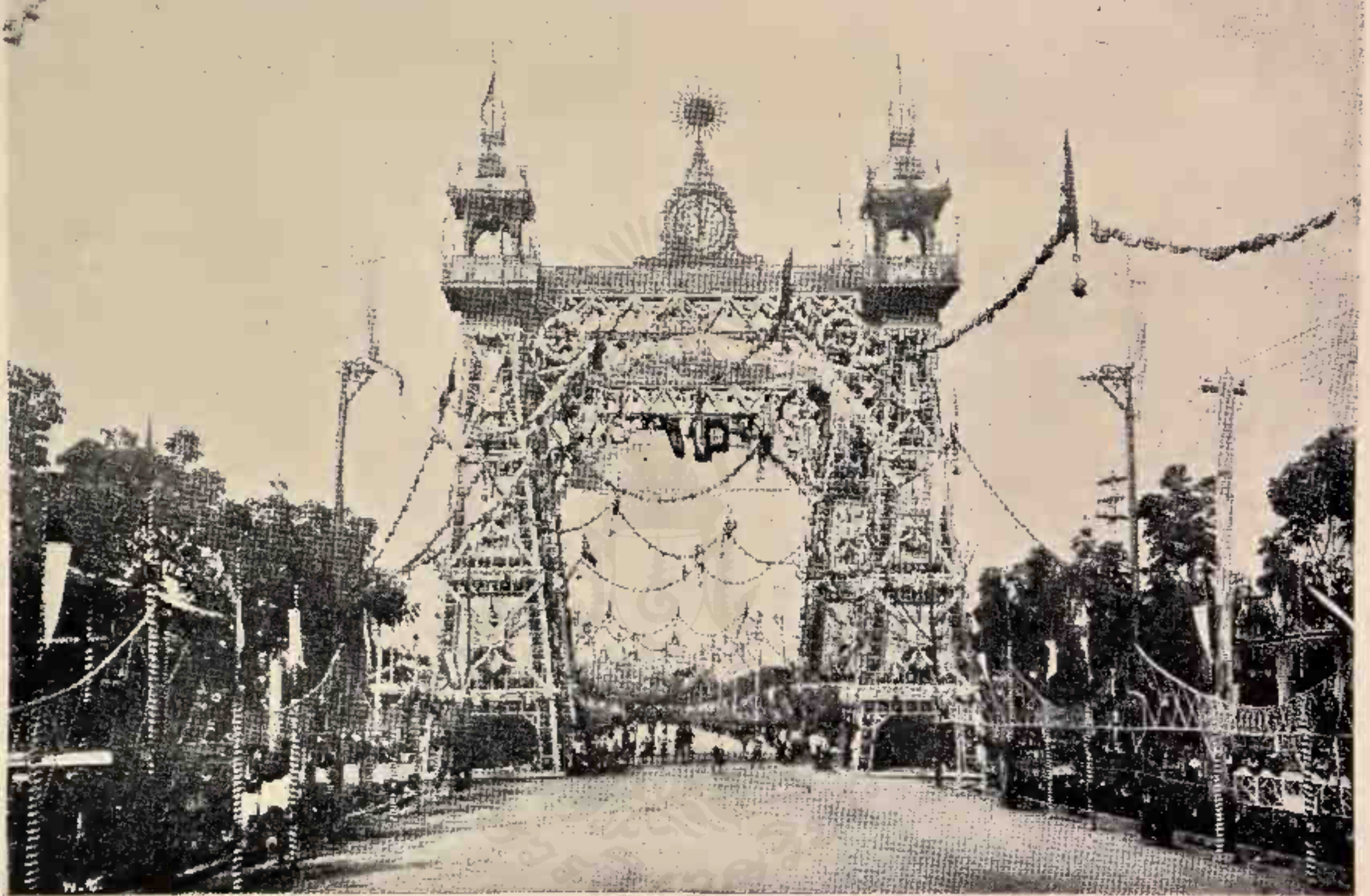
ทรงรถพระที่นั่งเสด็จสวนดุสิต

ชมกรรมยุทธนาธิการ
สร้างทถนนราชดำเนินใน

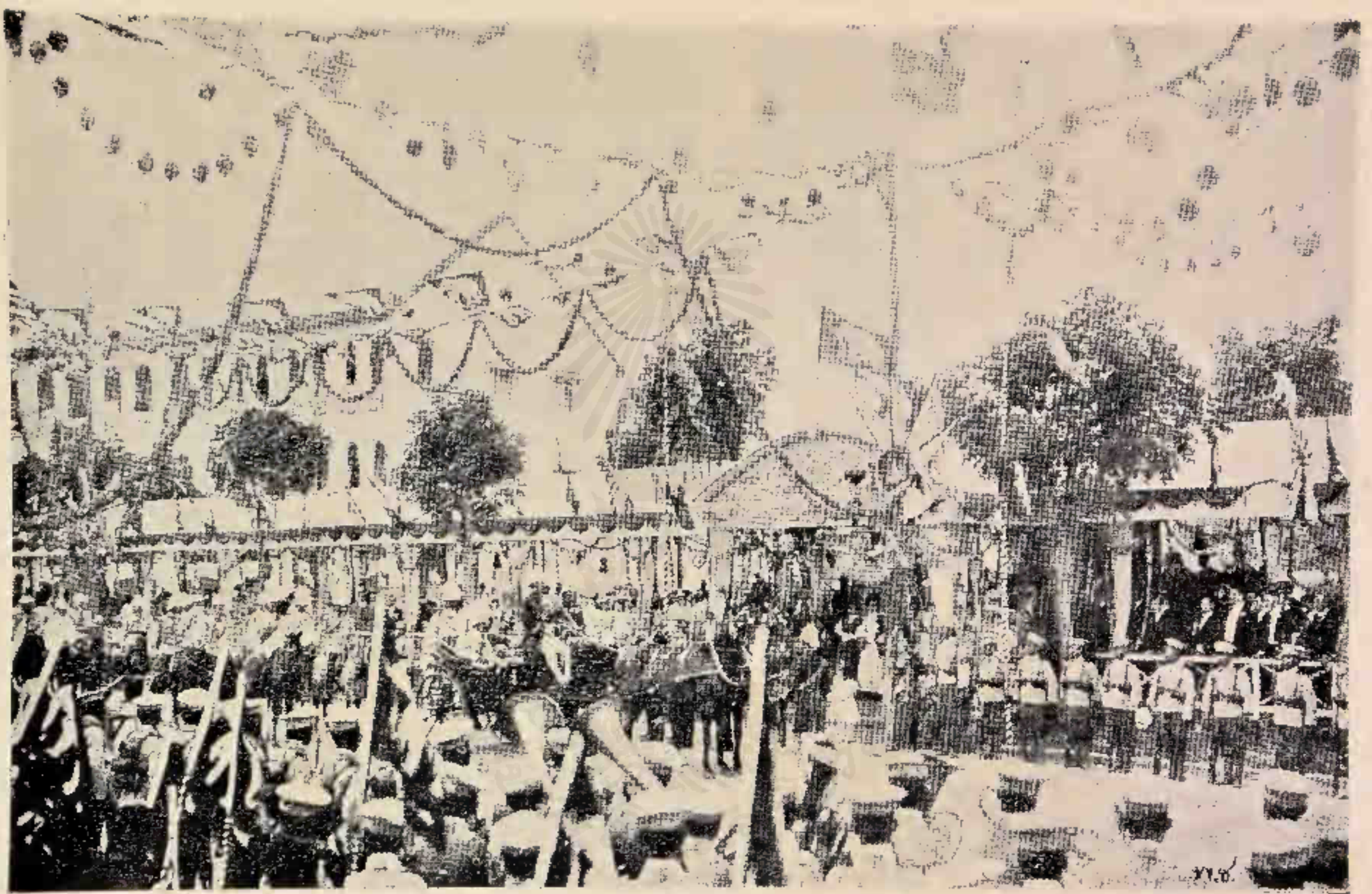
ชุมกระถรวงกลาโหม
สร้างที่เชิงสะพานผ่านพิภพลีลาตันเหนือ

ชมกระถางมหาชาติไทย
๒๑๔๒
สร้างทสแยกถนนบ้านตะนาว

ชมกระทรวงยศธรรม
สร้างทถนนราชดำเนินกลางถดสแยกถนนดินสอ

ทรงรับคำถวายชัยมงคลของชาวต่างประเทศถนนวนราชดำเนิน

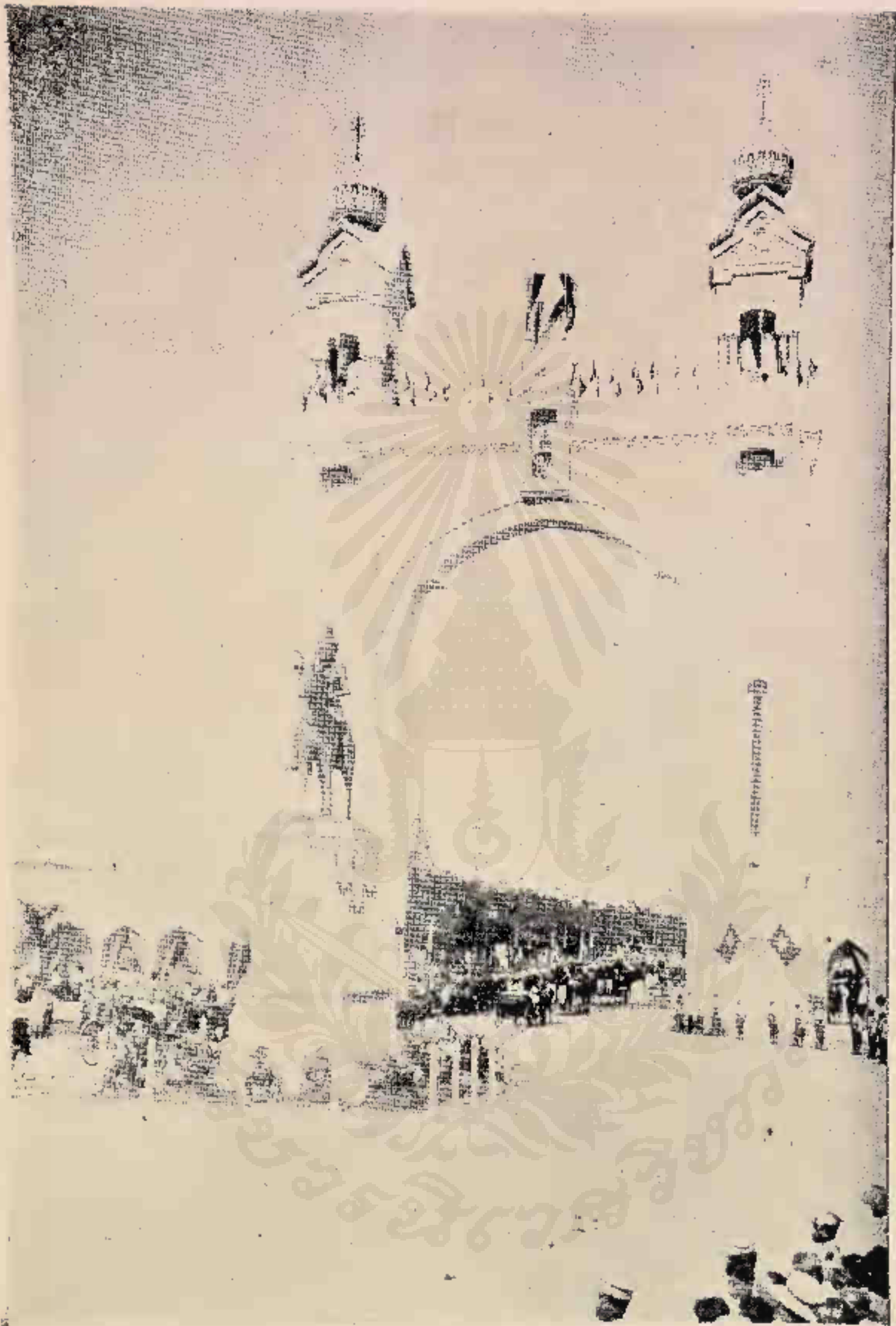
ชมกระถางนครบาล
สร้างทเชิงสะพานผ่านพาดลาคดานเหนือ

๒
ชมกระถางวรรณการ
๒
สร้างทสามแยกถนนจักรพรรดิ

ชมกระบวนพระคดิ้ง
สร้างทสแยกถนนพิษณุโลก

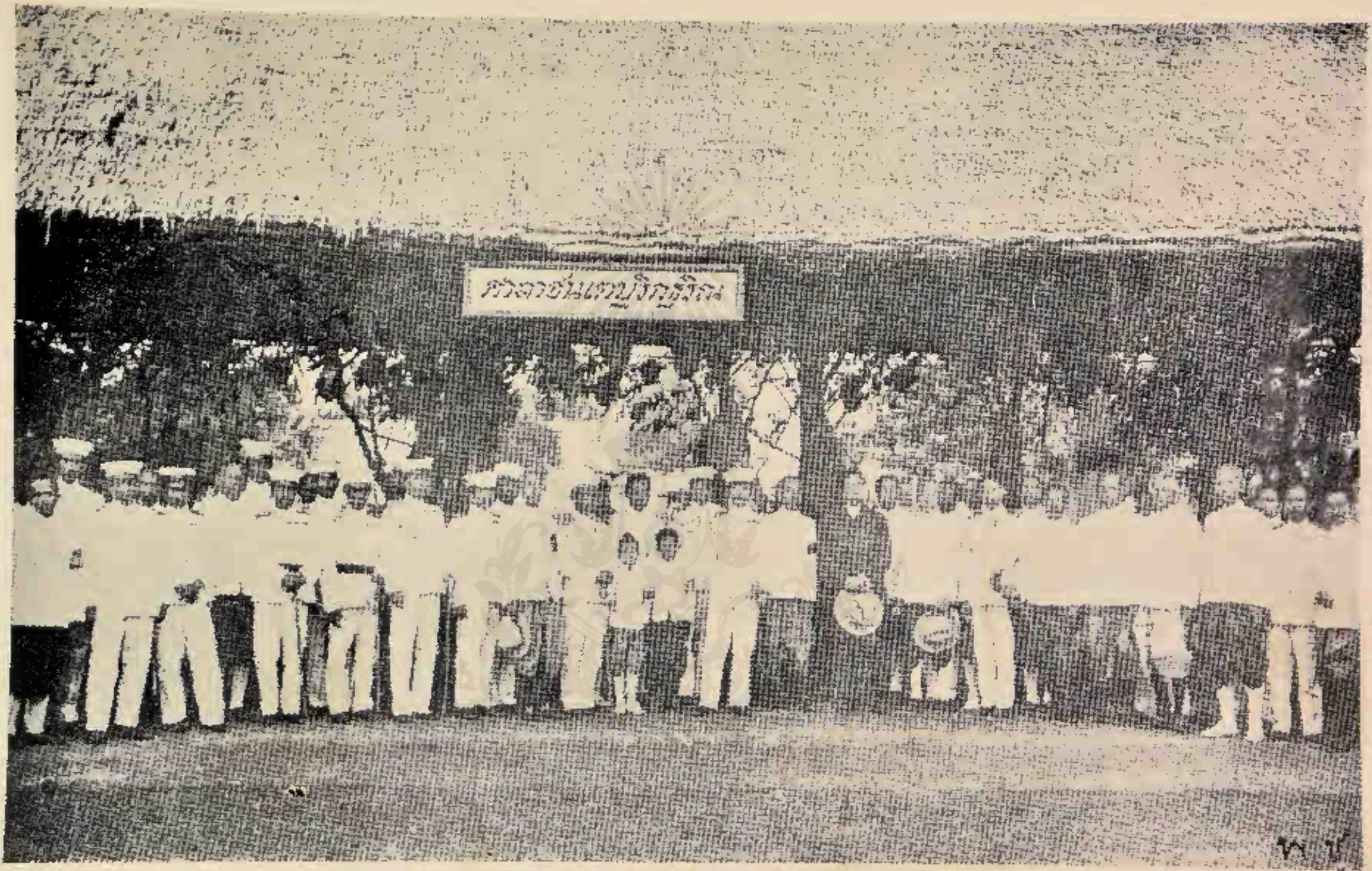

ชมกระบวนโยธาธิการ กับรูปเทวดา
ทำเทียบเป็นตัวอย่างที่จะสร้างพระบรมรูปทรงมา ทหน้าพระลาน

10/03/2565

ที่แจกเสมาของพระราชทานราษฎรแห่ง ๑ เมื่อเสด็จกลับ

รูปศาลาอันเตในสวนดุสิต เป็นที่สโมสรของพนักงานรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่